

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9

10. AASTAKÄIK. — NOVEMBER 1928.

Kõlblusõpetuse käsitamisel

uute õppekavade nõuete kohaselt pakub õpetajaile kõige rikkalikumalt materjali meie parem noorsoo ajakiri

„Noorusmaa“.

„NOORUSMAA“ toob väärtuslikke kirjutisi suurte meeste elust ja tööst, tutvustades oma lugejaile meelivaldaval kujul nende eluvõitlust, kannatusi ja töösaavutusi.

„NOORUSMAA“ sisaldab palju väärtuslikku, huvitavat ja noortekohast lugemismaterjali, tutvustades noori kirjanduse ja kunstilmaga.

„NOORUSMAA“ jutustused, luuletused ja pildid harivad noorsoo maitset.

„NOORUSMAA“ mitmekesised auhinna ülesanded, loodussõbra nurk, raadio osakond ja „Noorte vald“, kus

noorte oma tööd ilmuvad, pakuvad noorsoole siduvat tegevust ja vaimurikast ajaviidet ning äratavad kõige ükskõiksemaski lapses aktiivsust ja tegutsemishimu ning pakuvad *kõlbliselt kasvatavat tööõõmu*.

„NOORUSMAA“ ilmub kord kuus ja maksab poolaastas 125 s., aastas 250 s. Üksiknumber 25 s. Tellida saab kõigist postiasutisist.

Toimetus ja talitus:
Tallinna, Rataskaevu 22. Tel. 14-63.

„Noorusmaa“ endisi aastakäike on veel saada ja nende hind on (kergetes köites):

1926. aastakäik:	I pool . . .	1 kr.
	II pool . . .	2 „
1927. aastakäik:	I pool . . .	2 kr.
	II pool . . .	2 „

Kuukiri

„Naiste Hääl“

on Eesti organiseeritud naiste häälekandja.

„Naiste Hääl“ aitab kaasa naise kultuurilise, majanduslise ja tervislise järje tõstmisele; tutvustab naisi kõigi päevapoliitiliste küsimustega; toob lähedale ja selgitab naise elulisi huve siiravaid küsimusi; jälgib rahvusvahelise naisliikumise tööd ja saavutusi; annab asjatundlikku nõu ja juhatuset talu- ja kodumajapidamises, kodukaunistuses, riietuses ja käsitöös; käsitab kutsehariduse päevaülesandeid. Päevakaja, film naiste elust, kroonika, kirjanduse ülevaade, küsimused ja kostmised.

„Naiste Hääl“ on haridusministeeriumi poolt soovitatud kuukiri naisõpetajatele ja õpilastele.

„Naiste Hääl“ on raamatukogudele ja lugemislaudadele väärtuslik ja huvitav lugemismaterjal.

„Naiste Hääl“ tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised ja teised lehetellimiste vastuvõtjad.

„Naiste Hääl“ maksab aastas 4 krooni, poolaastas 2 krooni ja veerandaastas 1 kroon 20 senti. Väljamaa tellimine 5 kr. 50 senti.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 9

November 1928.

10. aastakäik

SISU: *E. Martinson* — Kümme aastat tööd haridusministeeriumis. *J. Käis* — Kõlbluse-õpetus algkoolis. *N. Kann* — Berliini rahvakooliõpetajate kongress. *J. Port* — Saksamaa ja Helveetsia kooliaiad. *A. Behrsing* — Kasvatuslikud pisiasjad. *A. Ploompuu* — Kas kool võib jääda erapooletuks karskusküsimuses. Kirjanduse arvustusi. Raamatuturu terroriseerimine. Välismaalt. Organisatsioonide teateid ja kroonika. Ametlikke teateid ja määrusi. Karskus. Oskussõnu. Eksitavaid vigu „Kasvatuse“ 8-das numbris.

Kümme aastat tööd haridusministeeriumis.

E. Martinson.

Kümme aasta eest, pärast okupatsioonija lõppu, 1918. aasta 22. novembril Vabariigi Valitsus määras haridusminister Peeter Põllu ettepanekul haridusministeeriumi juhtivale kohale F. V. Mikkelsaar. F. V. Mikkelsaar on töötanud haridusministeeriumis nii kaua, kui kaua on töötanud haridusministeerium, kui mitte arvesse võtta okupatsiooniaega, mil meie ametasutised olid varjusurmas. Kõik ametnikud ja teenijad haridusministeeriumis — uksehoidjast ministrini — on vahetunud — ministreid on sealt läbi käinud tosin —, F. V. Mikkelsaar üksi on omal kohal püsinud algusest siiani. Vist ei ole kerge olnud esimese haridusministri abi töö. Iga uus minister toob kaasa uue hariduspoliitilise suuna, iga minis-

F. V. Mikkelsaar.

ter peab teatava määrani arvestama võimalikevaid partei-politilisi voolusid, igal uuel ministril on omad individuaalsed sümpaatiad ja antipaatiad. Ministri abi, kui ministri parem käsi, peab tahes või tahtmata kõike seda arvestama, kuid tema moraalse vastutuse tunne sunnib teda ühtlasi ka selle eest hoolitsema, et Eesti kooli ning hariduselu korraldamine sünniks enam-vähem ühtlaste põhimõtete järgi. Raskusi on sünnitanud ka asjaolu, et Mikkelsaarel on tulnud ajada esimesi vagusid. Olid maksivad veel veneaegsed seadused, meie inimeste verre imbunud veneaegsed traditsioonid. Luua tuli aga uus kool, eesti omapärane kool, mis vastaks meie rahva hingelaadile, vastaks meie demokraatlikule riigikorrale. Oli vaja

suurt usku oma asjasse, et üle saada kõigist raskusist. Usku oma asja võiduse, julget optimismi ei ole puudunud Eesti kooli- ning hariduselu korraldajail. Eriti palju on seda olnud F. V. Mikkelsaarel. Ja töö ei ole olnud asjata. Kümne aasta jooksul on suudetud teha nii mõndagi. Välismaade haridustegelased, kes meid on külastanud, on sagedasti avaldanud imestust meie edusammude üle. Ja siin on kahtlemata suured teened ka F. V. Mikkelsaarel. Haridusministeerium on võimaldanud endaga kontakti pidada ja loovas haridustöös kaasa aidata Eesti Õpetajate Liidule ja teistele kooli- ning haridusalal töötavatele organisatsioonidele kui ka üksikuile kooli- ning hari-

dustegelasele. Ja ainult sel teel on suudetud seda teha, mis tehtud on. Teisiti ei tohiks see ka ollagi. Kui haridusministeeriumil puuduks side haridusalal töötavate organisatsioonidega ja loovate jõududega, siis muutuks ta bürookraatlikuks, eluvõõraks asutiseks. Et haridusministeerium sääraseks ei ole muutunud, selleks on tähtsal määral mõjunud kaasa ka F. V. Mikkelsaar.

Soovime, et ka tulevikus F. V. Mikkelsaar suudaks niisama edurikkalt meie kooli- ning hariduselu korraldada, et tal jätkuks usku eesti omapärase kooli võidukäigusse ja et see usk ikka enam ja enam haaraks meie rahva südame.

Kõlbluseõpetus algkoolis.

Joh. Käis.

(Järg)

Kõlbluseõpetuse tegelikke küsimusi.

Tegelikus kõlbluseõpetuses tuleb algkoolis silmas pidada laste kolme arenemisastet: 8—10-aastased lapsed (1. ja 2. õppeaasta), 10—12-a. (3.—4. õppeaasta) ja 12—15-a. (5.—6. õppeaasta).

1.—2. õppeaasta. Sel astmel ei või kõlbluseõpetuse tund oluliselt lahku minna koduloo tunnist, kuna kõlbluseõpetuse kavagi on täiesti liidetud kodulooga. Kõlbluseõpetuse tunnille annavad siin erilise ilme järgmised momendid: 1) lähtekohaks on sündmused ja laste omad tähelepanekud elust koolis ja kodus, kus väljendub lapsele arusaadaval kujul laste ja täiskasvanute tunneteilm. Koduloo tunnid aga kasutavad vaatluseks ja läbitöötamiseks peamiselt mitmesuguseid asialasid ja seal leiduvat reaaliinet.

2) Kõlbluseõpetuse ainet ei kasutata formaalseiks harjutusiks, nagu kirjutamine, arvutamine, sõnavara rikastamine, välja arvatud joonistamine. Küll aga on soovitav siduda ainet laulmisega ja kasutada dramatiseerimist.

Käsitluse aluseks on vaba õppejutt, mille eesmärgiks on anda lastele õige arusaamine teatavast sündmusest või

nähtusest elus ja äratada laste paremaid sisemisi tundeid. Moraliseerivaid lauseid ei pea õpetaja lastele peale sundima ega kunstlikult esile kutsuma laste omis väljendusis. Ainult üldtuntud vanasõnad nende tabavuse tõttu võivad siin kasutamist leida; näit. „Kodus kooruke parem, kui vööril võileib“. „Kaks kõva kivi ei tee head jahu“ jne. Õppejutuga liitub ka lugemisaine kasutamine, kas lugemikkudest või õpetaja ettekandel teistest allikatest, ja kohaste luuletiste õppimine. Lugemispalade süvendus olgu sihitud ainult õigele arusaamisele kõlblast momendist ja veelgi rohkem — viigu lapsi kaasaelamusele. Keelelisi seletusi (uued sõnad jne.) tuleb piirata kõige hädatarvilisemaga tüki sisu õigeks mõistmiseks. Lugemisharjutused, samuti kui kirjutusharjutused, tuleb täiesti ära jätta, et mitte vähendada palade kõlblat mõju.

3.—4. õppeaasta (ühendatud klassides ühine töötamine). Kõlbluseõpetuse tund sel astmel võib sisaldada kaks põhimomenti: 1) lastele huvitavate elunähtuste vaatlus ning selle tundepärane selgitus ja 2) lugemisaine või laulu kasutamine kõlblate teemade puhul, mis õppekavas nimetatud.

Vaatlus sünnib ka sel astmel vabal jutlemisel, õppejutul, mis võimaldab kõige paremini juhtida lapsi õigele kõlblale arusaamisele ja tundepärastele läbielamustele. Õpetaja kunst on siin algatada, et juhtida laste mõtteid ja tundeid soovitava alale. Selleks võib kasutada kõige pealt tõelisi sündmusi koolis ja elus (õnnetu juhtumine, vargus, suurem korrarikumine jne). Kuid igaüks ei leidu elavaid sündmusi käsitlemise lähtekohaks. Siis võetakse appi õpetaja omad mälestused, elamused või loetu. Ei ole soovitatav kunstlikult luua juhtumusi, mida õpetaja tõelikult ei ole läbi elanud, sest neil puudub sisemine soojus ja otsekohe tunnetes. Kui aga lapsed märkavad kunstlikku jutustuses, siis jätab see neid külmaks. Lõppeks kasutatagu ka siin nagu teistes tundideski õpilaste oma algatust. Senises õppetegevuses võime leida analoogilist käsitlusmomenti „sissejuhatuses“ lugemistükkidele või „meeleoluloomises“ luuletiste õppimiseks.

Jutlemisega võivad seoses olla ka tegelikud ülesanded kõlbla tahte arendamiseks, näit. lindude toitmine talvel, haige koolivenna, -õe külastamine; sünnipäeva õnnesoovid, kingitused, Noorte Punase Risti „terviselehtede“ täitmine jne.

Lugemispalade käsitlus kas lugemikudest või teistest allikatest sünnib nagu emakeele tunniski, selle vahega, et jäetakse ära keeleline analüüs ja formaalsed harjutused, mis ei sobi käsitlemise eesmärgiga — äratada kõlblat meelust ja taht.

5.—6. *Õppeaastal* on võimalus ja tarvidus selgitada kõlblaid mõisteid, mida varem võis ka tegemata jätta, hoolitsedes ainult nende sisu eest elunähtuste vaatlusel. Käsitluse aluseks on siin peale uute tähelepanekute elust eelmiste aastate käsitlusaine, mida täiendatakse uute arenemis- ja huvikohaste paladega. Sel alusel on võimalik arendada kõlblaid mõisteid teatava kava järgi. Kavast, mis tähtsustab õpetajale, peaksid leidma aset järgmised punktid: 1) mõiste sisu selgitamine, 2) sisemiste kui ka väliste motiivide leidmine kõlblas tegevuses (kuidas hindab elu teatud omadusi inimeses? Missugune tähtsus on neil meile endile? 3) kuidas kas-

vatada või harjutada ennast teatud kõlblal alal?

Selgitame seda kõike mõne näitega.

Korralikkus ja korruarmastus.
(vaata ka: Foerster. Jugendlehre).

Sissejuhatuseks võib teenida, näiteks, jutustus mõne suurema õnnetuse puhul, mille põhjuseks oli korralagedus. Foerster lähtub Pestalozzi jutustusest Lienhard ja Gertrudis, kus surmamõistetud varas õhates tunnustab: „Kui minu isa oleks õpetanud mind poisikesena iga õhtu korralikult oma riideid toolile panema, siis ei oleks ma mitte siia sattunud.“ Sel alusel harutatakse: missugused võivad olla need väikesed halvad harjumused korralageduse mõttes, mis võivad kasvada suureks pahaks?

Õpilased ise leiavad, et see võib olla 1) lohakus oma asjadega käitlemisel (asjad kodus kõik segamini, vihud määritud, rebitud jne.)

2) ebatäpsus mõtete väljenduses, lohakus sõnas — alguses süütu luiskamine, pärast petmine, teadlik valetamine enda kasuks.

3) lohakus rahalistes asjades (alguses „unustatakse“ tagasi anda emale või isale ostust ülejäänud raha, siis omandatakse „leitud“ raha, lõppeks pannakse toime suurem vargus.)

Vaatlust võiks täiendada mõni positiivse sisuga jutustus, näiteks järgmine (lühidalt kokku võetud).

Puuraiujaga metsas juhtus raske õnnetus, ta murdis jala. Seltsilised kandsid tema ligemasse metsavahi majja, et seal anda temale arstiabi. Metsavahi juures oli kodus ainult pere-naine ja tema 8-aastane poeg. Ligem küla, kus elas arst, oli mitme kilomeetri kaugusel. Ligines öö. Nõutult harutati, kuidas arsti kutsuda haige juurde. Korraga avaldas metsavahi poeg soovi joostes viia teade õnnetusest arstile. Ema kartis küll poega lasta teele ööpimeduses, kuid andis siiski järele poisi palvele. Suure vaevaga jõudiski poiss väsinud, märg ja porine hilja õhtul arsti juurde, äratas ta ja seletas, mis oli juhtunud. Kohusetruu arst riietus kohe, käskis saduldada hobuse ja asus teele. Poisi aga ta pakkus puhkust omas majas kuni hommikuni. Kuid poiss ei

olnud sellega nõus ja palus tungivalt tedagi kaasa võtta, sest ta lubas emale kohe tagasi tulla ja peale selle ei või ta mitte hiljaks jääda kooli esimesel koolipäeval.

Lugemispala „süvendus“ sünnib endiselt vaatepunktilt: kelleks kasvab see tubli ja korralik poiss? Sellega on avastatud korralikkuse mõiste mitmekülgne sisu. Korralikkuse motiive otsitakse elus: kuidas hindab elu korralikke ja lohakaid inimesi? Leitaksegi tegelikkude näidete varal, et lohakat inimest ei sallita üheski ametis: kodus andestatakse väikeksi eksimusi, elus mitte. Õpetaja juhikbi õpilasi järgmistele mõtetele: mis juhtuks, kui vedurijuht ainult mõneks minutiks muutuks lohakaks, hooletuks? Või kapten tormisel merel? Või telefonipreili keskjaamas jne.

Niiviisi selguvad korralikkuse välised motiivid. Sisemiste motiivide leidmiseks harutatakse küsimusi: mida võib oletada poisi tulevikust, kes kõike unustab ja kellele ema peab tooma lõunaoodetki kooli? või mida võib oodata noorest, kes on harjunud logelema ja korratule eluviisile?

Järeldus leitakse kergesti õpilaste poolt — lohakas, korratu inimene ei või leida endale ühtki ametit, ega korralikku tööd.

Sellest areneb loomulikult küsimus: kuidas võime harjutada endid korralikule eluviisile? Siin tuletatakse meelde, kuidas esimesest koolipäevast nõutakse koolis korda töös, välimuses, asjadega käitlemisel; täpsust mõtete väljenduses, puhtust jne. Järeldus on õpilastele selge: kui tahame suurtele tegudele jõuda, tuleb alata väikestega, muutes neid püsivaks harjumusiks.

Niisugusel käsitlusel leiavad süvendust ja kokkuvõtet kõik endised tähelepanekud ja kogemused elust ja omast tegelikust tööst. See on jälle samm edasi kõlblas arenemises.

E n e s e v a l i t s e m i n e.

Enesevalitsemine on tähtsamaid sotsiaalseid voorusi. Selle arendamine ongi vast kõige raskem ülesanne kõlblas kasvatuses, sest see nõuab lapselt kõigi egoistlikkude tunnete alistamist kõrgemalle kõlblaile tundeile. Laps on aga kasvav, arenev organism. Ta

vajab vabadust liikumises ja tegevuses. Liikumise- ja tegevustungi piiramine paistab lapsele survena ja vastoluna tema algelistele tungidele. Kõik koolikorra nõuded, alates vaigest istumisest kohal, piiravad lapse loomulikke väljendusi ja tunduvad temale õige raske ohvriks. Kasvataja peab teadlik olema ülesande raskustes enesevalitsemise kasvatamises, et mitte kahju teha väliste harjumuste arendamisega lapse elavale algatusvõimele. Enesevalitsemise kasvatamine on võimalik edukalt ainult siis, kui õpetaja tunneb lapses neid kalduvusi ja huvisid, mille kasutamine enesevalitsemise harjutustel annab lapsele arusaamist, et enesepiiramine ei ole mitte alistumine välisele survele, vaid oma sisemise jõu väljendus, et loobumine ja tagasihoidmine kasvatab jõudu, mis teeb peremeheks oma soovide ja tahtmuste üle.

Enesevalitsemise kasvatamine algab koolis puht-tegelikul kujul, peamiselt koolikorra täitmisel.

Kõlbluseõpetus laiendab kasvatus-tööd sel alal, kasutades tegelikke juhtumisi elust ja lugemisainet, et selgitada enesevalitsemise tähtsust lapse sisemiste jõudude kasvatamises. 5—6. õppeaastal on võimalik ka seda kõlblat mõistet analüüsida, et mitmekülgsest süvendada sellega arusaamist enesevalitsemise tarvidusest ja arendada sisemisi jõude enesepiiramiseks. Kokkuvõtlikult kujuneks õpetaja töökava järgmiselt:

1. Milles väljendub enesevalitsemine?

- a. *Võim oma keha üle* — keha-liigutuste valitsemine; vastu-panu väsimusele, näit. istumisel, mängus, õpikäikudel j. m. Kehaliste tarviduste valitsemine — loobumine maiustust; söögiisu, janu tagasihoidmine; valu kannatamine.

Koolikord peab parajal määdul kõiki neid võimeid tegelikult harjutama: sõnaline õpetus on siin tähtsusetu. Ei ole näiteks soovitatav, kui õpetaja lubab tunnist välja minna igal küsijal; kui lubatakse lastel einetada igal vahetunnil jne. Kasvatuslikult õigem oleks väljaküsitajale soovitada natukene oodata, kuna varssi tund lõppemas. Harilikult „unustabki“ laps väljamineku; järeli-

kult selleks polnud mitte tungivat orgaanilist tarvidust, vaid ainult taheti kasutada juhust klassist välja minna. Ka teistel analoogilistel juhtudel peaks õpetaja kaaluma, kas on mõistlik rahuldada kohe lapse iga soovi.

- b. *Võim hingeliste jõudude üle*, et tagasi hoida laste iseloomustavaid tunge ja alamaid tundeid, nagu: enesearmastus, kadedus, valelikkus, kartus, lobisemis- ja naeruhimu, jonnakus, edevus j. m.

Siin võib eduga kasutada ka lugemisainet, mis sisaldab vastavaid positiivseid väärtusi: kaastundmus, osavõtt teise rõõmust, õiglus, ausus, julgus, mehisus, järeleandlikkus, tagasihoidlikkus j. m.

2. Missugune väärtus on enesevalitsemisel inimese elus?

- a. Sisemised motiivid.

Enesevalitsemise puudus toob suuri pahandusi, on isegi hädaohtlik. Enesevalitsemine teeb iseseisvaks, „peremeheks“ oma soovide üle.

- b. Välised motiivid.

Läbikäimine kaasinimestega nõuab enesevalitsemist (külaskäik, etendusel teatris, kinos jne.); isegi tõsine sõprus ei ole mõeldav enesevalitsemiseta.

3. Kuidas kasvatada enesevalitsemist?

Siin ongi esikohal tegelikud harjutused — koolikorra täitmine, peale selle:

1. Ühismängud.
2. Võimlemine.
3. Enesevalitsemise katsed: tunnist väljakäimise tagasihoidmine, naeru vastu võitlemine, silmad kinni! jne.

Näide sellest, missugusel lugemispaalal ei ole väärtust kõlbluseõpetuses. (Dugard'i prantsusekeelsest moraaliõpetuse raamatust; tõlkinud A. Kasvand.)

Enesearmastus ja headus.

Headus on ohvrimeel, mis võitleb enesearmastusega. Headus tahab ikka anda. Tema suurem rõõm on ohverdada, tarbekorral ka elu. Enesearmastus tahab ainult saada. Et

suurendada omi inetuid mõnusus, ei hooli ta millestki. Hukkugu maailm! hüüab ta, hukkugu mu venna hing, kui aga mu ihad leiaksid rahuldust! Enesearmastus on loomalikkus mõistuse teenistuses. Headus, selle vastu, on hing, mis valitseb inimtooruse üle. Enesearmastus toob surma sellele, kes andub temale, sest see on ju suremine kui tuntakse ainult ennast.

Headus elab nende elu, keda ta armastab.

Enesearmastus on vaenlane, keda tarvis võita. Käige. Ajage taga äärmuseni. See on kaval vaenlane. Ta varjab ennast. Ta oskab enesele anda hiilgavat välimust. Ta nimetab ennast täna kunstiarbastuseks, homme teaduse kultuseks; teinekord omab ta sõpruse kuju ja esindab halastust, perekonnahinge, isamaa-armastust, ta ilmub armastuse näol, ta nimetab ennast seaduseks...

Aga kui ta teie küsimusele: Armastate teie tõesti omi vendi? õiglust? õigust? tõde? saab segaseks ja kahvatub, ärge viivitage lõomast. Tema ja headuse vahel peab valima.

Ka meie lugemikkudes leidub analoogilisi kuivi, abstraktseid, lapselike väga vähe ütlevaid harutlusi, näit. (Huvitaja, 3 jagu; Kampmann 2. jagu).

Elulugude käsitlesest.

13.—14. eluaastal, küpsusea ligine misega, väljendub lastes, eriti poistes, suur tung järeleaimamises täikasvanuile. Selles eas on lapsed väga vastuvõtlikud kõrgetele eeskujudele, mida võivad pakkuda muuseas ka inimsoo heategijate elulood. Kuna see aine võimaldab ka keskustust ajaloo ja usuõpetuse ainega, siis ongi 5. õppeaasta kõlbluseõpetuse kavva võetud pilte suurvaime elust. On selge, et vastavalt laste vanadusele ja huvidele, võivad need elulood olla ainult elavais, plastilises piltides. Käsitluse aluseks peaks olema elulugude lugemine kodus ja loetu harutlus, läbitöötamine klassis. Teine tee on õpetaja jutustus, millelt tuleb veelgi rohkem nõuda sisemist soojust, elavust, piltlikkust. Kirjalikke kokkuvõtteid võib teha ettevaatusega, et mitte vähendada eluloo ettekande või meeleolurikka läbitöötamise kõlblat mõju. Otstarbekohased võiksid olla kirjalikud jutustused üksikuist huvitavamaist momentidest käsiteldavast eluloost.

Ettekande-tunnid.

Võru õpetajateseminari harjutuskoolis korraldatakse neid 5—6 kord aastas kõikide klasside osavõttel. Ettekannete kavast on laule, laulumänge, luuletisi, dramatiseerimispalasid *jooks-vast õppetööst*. Laste rõõm niisuguste ettekannete tundide puhul näitab kõige selgemini, kui suurt huvi see pakub neile, kuna esinevad harilikult erandita kõik õpilased. Siin näevad ja kuulevad lapsed, mis tehakse ka teistes klassides, tundes endid ühise koolipere liikmeina. Igapäevane klassitöö omandab sügavama mõtte ja tõsisema huvi. Ühine esinemine kasvatab ühistunnet, enesedistsipliini. Lastevanemate osavõtt lähendab kooli kodule. Järelikult iga ettekande-tund sisaldab küllalt kõlblaid väärtusi selleks, et neid tunde arvestada ka kõlbluseõpetuse tundidena. Näide:

Võru õpetajateseminari harjutuskooli ettekannete hommiku kava reedel, 12. oktoobril 1928. a. kell 1 päeval.

I.

1. Kass ja hiir — laulumäng.
 2. Karu ja mees — tüki dramatiseerimine.
 3. Kaval karu — laul.
 4. Poisid ritta — laul.
- Kannavad ette I klassi õpilased.

II.

1. Süda tuksub — laulumäng.
 2. Lõvi ja inimene — tüki dramatiseerimine.
 3. Lähme lutsu püüdemaie — laul.
 4. Miks kasvab lilleke — tüki dramatiseerimine.
 5. Uus korter — tüki dramatiseerimine.
- Kannavad ette II klassi õpilased.

III.

1. Kuu kuma... laul.
 2. Vanaema — laul.
 3. Sügis — laul.
 4. Pilved sõudvad — kõnekoor.
 5. Metshaldjas — luuletis.
- Kannavad ette III klassi õpilased.

IV.

1. Karjase kauplemine — kahekõne.
2. Der Mann hat eine Maus — laulumäng.

3. Öhtul — laul.

Kannavad ette IV klassi õpilased.

V.

1. Dornröschen war ein schönes Kind — laulumäng.
 2. Upa, tilli, oalilli — laul.
- Kannavad ette V klassi õpilased.

VI.

1. Rukkivihud rehe all — J. Liiv.
- Kannavad ette VI klassi õpilased.

Lugemis- ja saateainest 1.—2-õppeaastale võiks nimetada:

1. M. Kampmann'i „*Eesti lugemik*“ I osa. Ulatuselt ja sisult võivad kasutamist leida kõlbluseõpetuse tundides järgmised palad: „Riie ei riku meest“ (kõlblas teema — kehvus ei ole kellelegi häbiks); „Kaks kõnet“ (nooruses õpitu on tuleviku õnne alus; vanasõna — „Mida Juku ei õpi, seda Juhan ei mõista“); „Vanaisa ja pojapoeg“ (vanemate austamine); „Jakob ja Anna“ (ausus); „Imelik sõrmus“ (madalamate huvide tagasitõrjumine kõrgete huvide kasuks). j. t.

2. V. Tamman'i „*Huvitaja*“, II jagu. (Sama autori „*Huvitaja*“, I ei sisalda peaaegu sugugi kohast ainet kõlbluseõpetuseks). „Aino arve emale“ (ema hool lapse eest); „Hää öde“ (julgus, ausus); „Virvekese kanaarialind“ (lapse armastus ema vastu; kaastundmus vaese inimese vastu); „Sinised kindad“ (kaastundmus; hoolitsemine teiste eest) „Altvälja Priidu“ (enesevalitsemine, vastupanu kiusatusele); „Vidiit“ (loodusearmastus) j.t.

3. Nurmik. *Esimene lugemik*. Nimetada võiks ainult üksikuid palasid, nagu näit. „Tark hiir“ (enesevalitsemise puudus, uudishimu viib õnnetusele); „Kärbse tiivad“ (teise mure tundmine).

4. Oro ja Nurmik. *Aabits ja esimene lugemik* ei paku ka kuigi palju ainet kõlblate teemade jaoks.

Muinasjuttude kõlblas väärtus ei ole kuigi kõrge: nad on eluvõõrad ja enamasti kunstliku sündmustikuga. Kuigi lapsed loevad muinasjutte huviga, ei avalda nendesse sügavat

kõlblat mõju ei loomade „moraal“ ega „printside“ heateod.

„Laste Rõõm“ ja „Lasteleht“ pakuvad jutustamiseks ja ettekandeks kaunis mitmekesisist ainet. Kõne alla võivad tulla ainult *lühemad* lookesed. Kui mõni pikem jutuke peaks olema kõlblalt väärtuslik, siis tuleb seda lühendada ja ka keeleliselt kohandada oma kooli ja klassi laste arenemisele ja huvidele. Loendada üksikuid palasid on siin võimatu, kuna „Lasteleht“ ilmub juba 28. aastat (vanemaid aastakäike müügil ei ole enam, võib leida raamatukogudes); „Laste Rõõm“ — 7. aastat (kõik aastakäigud on saadaval).

3.—4. õppeaastal on lugemisaine valik lugemikkudes kaunis suur. Nime-tame siin ainult *tüübilisemaid* palu.

1. M. Kampmann. *Eesti lugemik II jagu*. „Õpipoisi elust“; „Mu kooli-vend Garonne“; „Haige kooliõpetaja juures“; „Tühi koht“; „Aus tegu“; „Ulakad poisid“; „Peidetud varandus“; „Leiva asemel kivi“; „Muri“; „Raudjas“; „Ilus suve päev oli“; „Kui Madis arvas enese mehe olevat“ (viimased kaks ainult 4. õppeaastal või parem isegi 5. õppeaastal) j. t.

2. Huvitaja, III jagu. „Vana sõber“; „Pääsukese surm“; Laste jõuluõnn“; „Eli Rem“; „Juku Sammal“; „Mart ja Mikk“; „Enesevalitsemine“ (4 üksikut pala); „Sauna Villem“; „Rikka ja vaese and“; „Kunstniku abi“ j. t.

3. Huvitaja, IV jagu. „August õiglane“; „Metsalillekene lume all“; „Kui vanaema ära viidi“; „Hell sisetunne“ j. t.

4. Nurmik'u kolmas lugemik pakub valikuks väga vähe.

Peale selle „Laste rõõm“, „Lasteleht“ ja *Amicis*. „Süda“; viimasest allikast tuleb valida lookesi, mis meie oludele kohasemad.

Luuletisi eraldi nimetada ei ole mõtet; pealegi arvame, et neid tuleb kasutada ainult *piiratud arvul*, sidudes paremaid ka *laulmisega*.

5.—6. õppeaastal nimetame ulatuse poolest kohaseid paremaid palu nende autorite järgi: „Ära läks“ — M. Heiberg; „Poiss ja liblik“, — A. H. Tammsaare; „Nis Randers“, — O. Ernst; „Hädalipp“ — Garšin; „Puna-

soo Mari“ — J. Liiv; Miks ma vallavanemaks ei saanud“ — J. Remmelg; „Kui valgus tuli“, — J. Mändmets; „Peipsil“ — J. Liiv; „Muldmäe Mats“ — J. Liiv; „Kaks roosi“, — M. Metsanurk; „Vargus“ — J. Parijõgi. jne. Täienduseks nendele paladele, mida võib leida emakeele lugemikkudest, kasutagu ka *lühemaid, selge kõlbla* ideega lookesi „Vikerkaarest“ ja „Noorusmaast“. Näiteina võiksid olla: „Esimene mure“, „Surnumeri“ (Vikerkaar, 1925); ja „Jõuluõöl“, „Jumala küllalised“, „Lumisel väljal“ („Noorusmaa“ 1927, 1928.). „Vikerkaares“ 1925 leidub ka kirjutisi, mis *õpetajale* kasulikud on 5.—6. õppeaastal aine *kokkuvõtteks*, nagu *Smiles'i* järgi kirjutatud palad: „Enesevalitsemine“, „Julgus“, „Töö“ j. t. Õpilastele ei ole need palad jõukohased.

Elulugude ained on väga laiali pillatud. Peale selle ei ole elulugudes, mida allpool nimetame, ka sisulist ühtlust: väga elavalt ja kaasakiskuvalt kirjutatud elulugude kõrval on ka kuivi, mida õpetajal endal tuleb püüda elustada. Ainet leidub, näiteks, järgmiste elulugude kohta.

J. Hurt — M. Kampmann „Eesti lugemik, IV jagu, kirjut. V. Reiman.

M. Veske — sealsamas ja ka: Nurmik, Viies lugemik.

C. R. Jakobson — Jürgenstein. C. R. Jakobsoni elu, E. K. Seltsi kirjastus.

C. R. Jakobson — Johanson-Pärna, Mattieseni kirjastus.

V. Reiman — V. Reimani mälestuseks, „Postimehe“ kirjastus.

Jüri Vilms — A. Tammani kirjutis.

Jaan Poska — Vikerkaar, 1925. Agu — 1925.

J. Kuperjanov — „Odamehe“ kirjastus.

L. Beethoven — „Noorusmaa“ 1927.

J. Pestalozzi — „Kasvatus“ 1927 ja eri-brošüür, Võru seminari väljaanne.

Rembrandt — „Noorusmaa“ 1926.

Edisson — „Noorusmaa“ 1927; ka: Nurmik. Neljas lugemik.

Mendelssohn—Bartholdy — sealsamas.

Bruno ja Pascal'i kohta lühemad kirjutised: Nurmik. Neljas lugemik.

Galileo Galilei — K. Luts. „Varraku“ kirjastus.

Kirjanikkude ja luuletajate elulood on toodud ka, E. K. Seltsi poolt välja antud kogudes, nagu näit. J. Pärn — Oma tuba, oma luba. jne.

Kutsevalikust leidub paar kirjutist „Noorusmaas“ 1926.

Väga elavalt ja plastiliselt on kirjutatud vene keeles suurte meeste elulood: *Avenarius*. „Žizn veliikih ljudei“. Ka võivad kasulikud olla õpetajale üksikud elulood kogust: *Pavlen-*

kov. „Žizn zamjetšatelnõh ljudei“. Nende tellimiseks tuleb astuda ühendusse o/ü. „Töökool“, Tallinnas, Ratskaevu, 22.

Kirjandust kõlbluseõpetuse kohta üldse:

Foerster. Jugendlehre.

„ Lebenskunde (palade kogude elmisest teosest.

Kluge. Sittliche Lebenskunde.

Berliini rahvakooliõpetajate kongress.

N. Kann.

Rahvusvaheline Õpetajate Liitude Ühing otsustas Londonis 1927. a. kevadel korraldada kongress Berliinis 12—17. aprillini 1928. a. Kongressi korraldajaks oli Berliini Õpetajate Liit ühes teiste Berliini õpetajate organisatsioonidega. Saksamaa rahvakooliõpetajad tahtsid näidata kõigi maailma riikide õpetajaile, kuidas on korraldatud Saksa moodne rahvakool, ühes sellega näidates ka Saksa rahvakooliõpetajaile ja lastevanemaile, milliseid soovitavaid uususi on võetud tarvitusele viimasel ajal Saksa rahvakoolis. Kongressile oli ilmunud õpetajate esindajaid Inglise, Norra, Rootsi, Taani, Prantsuse, Belgia, Hollandi, Šveitsi, Hispaania, Portugaali, Austria, Jugoslaavia, Tšehhoslovakkia, Poola, Leedu, Ungari, Rumeenia, Bulgaaria, Soome ja Eesti riigist. Eestlasi oli kongressil 11 meest, rohkem, kui teistest balti riikidest. Et aga Eesti õpetajaskond, nagu Soomegi, ei kuulu Rahvusvahelisse Õpetajate Liitude Ühinguusse, siis ei antud meile kongressil sõna, nagu soomlastelegi. Esindatud olid peale ülalnimetatud riikide veel Vene ja Türgi, Jaapan, Põhja-Ameerika Ühendriigid, Meksiko ja Chile.

Kongressist võttis osa üle 7200 mees-ja naisõpetaja.

Kongressi juhatus oli teinud kongressi mitmekülgseks ja väga huvitavaks selle poolest, et ta oli kutsunud referentideks ka tahtsamaid Saksa koolipolitikuide ja silmapaistvamaid pedagooge.

12. aprillil kell 10 hommikul Berliini Rahvakooliõpetajate Liidu esimees rahvakooliõpetaja *Tschentscher* avas

suures Näitemängumajas kongressi lühikese tervituskõnega, milles ta tähendas, et kongressi korraldajad oleksid õnnelikud, kui neil läheks korda selle kongressi kaudu viia rahvaid üksteisele lähemale. Kongressi juhatus olevat veendunud selles, et rahvusvaheline vaim ja rahvuslik kasvatus on ühendatavad.

Preisi haridusminister *Dr. Becker* pidas sellele teemale oma sissejuhtiva kõne 4000-nde kuulaja ees, kes ruumi leidsid Näitemängumajas.

„Kui kultuurriikide õpetajad on praegusel ajal liitunud üheks suureks ühinguks“, ütles minister Becker, „siis näeme selles tunnustust, et kõikide maa-de õpetajaskonnad tahavad rahvusvaheliselt koos töötada kasvatusel alal. Iga rahvus tahab teiselt õppida ja arvatakse, et see on kõige paremini võimalik, kui luuakse internatsionaalsed organisatsioonid. Rahvusvahelise õpetajaskondade organisatsiooni loomisega sammub nüüd kasvatusel sama teed, nagu on käinud majanduslikkude väärtuste vahetamises suured majanduse kontsernid ja teised rahvusvahelised organisatsioonid.“

Kui õpetajaskonnad seavad rahvusvahelise koostöö sihiks rahvaste lepitamise ja üksteisest arusaamise, siis on õpetajail ja kasvatajail raskem ja palju suurem ülesanne ees, kui majanduseelu juhtidel, õpetlastel ja isegi politikuil. Iga rahva noorsoo kasvatajad peavad oma noorsugu kasvatama vaimus, et ta ei kasvaks üles ilma arusaamiseta teiste rahvaste elust ja olust, nende tarvidus-

test ja nõuetest. Praegusel ajajärgul on igal pool maksev rahvusliku mõtte valitsus. Euroopast rahvusliku riigi mõte on rännanud Aasiasse. Ta on lõhkunud keskajal valitsevad rahvusvahelised usulised ühingud, ja ometi arvati tol ajal, et midagi ei käi üle usu, üle kiriku. Kolmandad arvavad, et rahvuslik mõte tuleb asendada rahvusvahelise sotsiaalse klassiteooriaga. Kuid ka klasside kohta tuleb öelda, et niikaua kui rahvaklassid tunnevad endid klassidena, ei saa nad oma ideoloogia dogmatismist üle, nagu rahvusedki, niikaua kui nad tunnevad endid rahvustena.

Kuidas tekib aga rahvusvaheline vaim?

Rahvusvaheline vaim on pärit samast allikast kui sotsiaalne ja usuline sallivus. Ainult siis, kui inimene teises inimeses, üksipuha mis rahvusest, kihist või usutunnistusest ta on, tunnustab igavest ja jumalikku, mida ta iseneses üle elab ja millele ta nõuab kaasinimeste respekti, siis on loodud hingeline eeldus, mille peale võib kerkida uue inimsoo tempel.

Rahvuste koostöötamisest võib tekkida rahvusvaheline organisatsioon, rahvusvaheline vaim võib tekkida aga ainult uuest meelsusest inimese ja inimese vahel. Inimese hing peab omandama omaduse, mis lubab teisele inimesele kõike seda, mida ta nõuab ise endalt.

Rahvuslikku kasvatust tuleb korraldada nii, et rahvaklasse ühendaks leplikkus ja usutunnistuse vahed kaotaks sallivus. Väljub ju kasvatus inimlikkusest, siis on temast kasu ka rahvaste lepitamiseks. See inimlikkus ei tohi aga väljuda abstraktse inimsuse seletamisest, vaid ta peab väljuma konkreetsest inimesest tema vaimliste, hingeliste ja kehaliste kalduvustega ja sellest, kuidas inimene suhtub perekonna, riigi, ühiskonnaga.

Saksa õpetajaskonna uuem haridus on rajatud sellele põhimõttele ja saksa rahvas peab nägema ideaalina oma ees inimest, kes on saksa inimene, niisama nagu inglane peab looma enesele ideaalse inglise inimese kuju. Saksa uue inimese ideaal peab kandma saksa rahvuse üliindividuaalset omapärasust. Seepärast ei ole tähtis, kas see inimene

on kristlane või juut, kas ta kuulub sesse või teise poliitilisse parteisse ja seiku ta sotsiaalses elus üksipuha millises klassis või kihis, tähtis on, et ta tunnustaks end teadlikult sakslaseks. See saksluse tüüp leiaks silla ka prantslaste, inglaste ja teiste rahvaste tüüpide juurde. Teadlikkudest erivustest tekitab rikkam ja kirjum inimsuse pilt, kui siis, kui tahetakse indiviidide ja rahvaste olevaid erivusi kas ühesugusteks teha või neid täitsa eitada.

Rahvusvahelist mõtet tuleb elustada ja arendada. Preisimaal antakse igas koolis õpetust Rahvasteliidu ja tema ülesannete üle. Kooli kaudu tuleb rohkem kui varemalt tutvuda teiste rahvastega. Mida paremini üks teist tuntakse, seda vähemaks jääb viha teise rahva vastu. Muidugi jääb rahvuslik ajalugu iga rahva koolis õpetuse peamiseks, niikaua kui elab rahvuslik mõte. Teine rahvas valgustab seda või teist ajaloolist sündmust, või isikut omast vaatekohast, kuid tähtis on, et üks rahvas ei loeks seda teisele süüks.

Ekslik on arvata, et lepituskõnede, kongresside, külastamiste ja Rahvasteliidu propagandaga on võimalik tekitada rahvusvahelist vaimu. Tõsi on, et mõistus, harjumus, asjade sisemine loogika saavutab nii mõndagi, rahvusvaheline vaim on aga eeskätt südame ja südamest juhitud tahte asi.

Rahvusvaheline vaim saab reaalseks ja elavaks, kui tema, kantud südamest ja tahtest, sunnib ühinema indiviide ja rahvaid, jättes kõrvale rahvusliku tunde. Internatsionaalne vaim on inimsuse usundilise elamuse produkt, on ju kõik rahvusvahelise mõtte suured kehastised, mida ajalugu tunneb, usundusega seotud. Kas ei ole, näiteks, kristlik mõte, kristlik kirik ka välispool rahvust oleva tundmise ja mõtlemise näide? Kas ei ole sotsialistlikul või kommunistlikul internatsionaalil samasugune soov, kui kristlikul kirikul ja nimelt — ühendada kogu inimkond oma lipu alla?

Rahvusvaheline mõte lepib seega väga hästi kokku rahvusliku kasvatussega. Rahvuslik kasvatus juhib rahvast rahvusvahelisele mõttele, kuna ta baseerub inimlikul hingel ja tahab kasvatada rahvuslikku inimest. See rah-

vuslik inimene saab aga oma mõtte ja tähenduse siis, kui ta on kujundatud rahvusliku tüübina, mis erineb teiste rahvuste tüüpidest. Mis inimesi lahutab, peale puht-individaalsete omaduste, on rahvuslikkus, mis neid ühendab, on inimlikkus. Iga teene rahvusliku inimese kasvatamises on ühtlasi teene rahvuse kui ka inimsuse vastu ja inimsuse mõtte eest hoolitsemine annab rahvuslikule kasvatusele sügavuse ja tähtsuse. Individuum, rahvus, inimsus — need kolm saavad oma kauniduse inimsusest ja inimlikkusest.“

Ühel ajal minister Beckeriga ministeriaaldirektor *Kaestner* pidas Admiralipalees kongressi liikmetele, kes ei pääsnud ministri kõnele, kõne „rahvakoolist Saksa hariduseolude korraldamisel.“ Pärast teda kordas min. dr. Becker oma kõne ka Admiralipaleesse tulnud kongressi liikmetele.

Ministeriaaldirektor *Paul Kaestner* tutvustab kongressi liikmeid Saksa rahvakooli valitsuse, kasvatuse ja meelegaadiga. Võtame tema referaadist mõned andmed.

Pärast suurt ilmasõda Saksamaa on korraldanud ümber oma kooli. Nüüd on kõik lapsed kohustatud lõpetama nelja-aastase põhikooli, millest ühed astuvad rahvakooli vanematesse klassidesse, teised kesk- või kutsekoolidesse. Rahvakooli järele ei valva enam vaimulikud, vaid pedagoogiliselt ettevalmistatud riigiametnikud. Iga niisuguse riigiametniku järelevalvele kuulub läbistikku 200 kooliklassi. Koolinõunikudest praegusel ajal on osa akadeemilise, osa mitteakadeemilise haridusega. Mis puutub rahvakooliõpetajate ettevalmistusse, siis on seni 18-dest Saksa riigist juba 12 oma õpetajate ettevalmistuse uutviisi korraldanud, 4 on seminarid küll ka juba sulgenud, kuid uusi asutisi nende asemele ei ole nad veel loonud ja 2 on jäänud seminaride juurde. Kõik need 12 riiki, kes on sulgenud seminarid, on jõudnud ühemeelsele otsusele, et rahvakooliõpetaja peab olema lõpetanud kõrgema keskkooli ja pedagoogilise akadeemia või ka ülikooli juures oleva pedagoogilise teaduskonna.

Edasi on Saksamaal rahvakooli õpetajasele võimaldatud peale 7-dat õppeaastat astuda keskkooli neljandasse klassi,

nii et ta peale kuueaastast õppimist lõpetab kõrgema keskkooli ja omandab sellega, nagu iga keskkooli-õpilane 13-aastase (meil 11-aastase N. K.) õppimise järgi küpsusetunnistuse. Viimase 6-e aasta jooksul on Preisis üksi avatud 100 uut kuueklassilist keskkooli, kuhu astuvad rahvakooli 7-me klassi lõpetajad. Preisi õpetajaskond on väga rahul sellega, et rahvakoolist nüüd andekamad õpilased võivad astuda keskkooli ja pärast selle lõpetamist ka ülikooli. Kuueklassilisi keskkooli, kus õpivad rahvakooli 7-me klassi lõpetajad, nimetavad sakslased „*Aufbauschule*“.

Saksa kooli edu oleneb kõneleja arvates saksa rahva meelelaadist, või teiste sõnadega, Saksa rahvaharidus oleneb saksa rahva haridusest. Praegusel ajal on saksa rahval olemas suuri lahkuminekuid usulisel ja sotsiaalsel alal. Kõneleja loodab, et haridus, sügavam ja tõsisem haridus, aitab lihvida neid vahesid. Ja seda haridust peab eeskätt andma just rahvakool, on ju tema see, kes vähemalt 90%-le rahvale Saksamaal aluse paneb ta hariduse- ja majandusele. Muidugi toetab rahvakooli ka vanemate kodu, kelle kohusetäitmise järele valvab riigivõim.

Saksa pedagoogide Nestor Münchenist *prof. Kerschesteiner* kõneles teemast: „Rahvakooliõpetaja kasvatajana.“

„Kool tähendas umbes kolmetuhande aasta eest kreeklaste juures puhke-aega. Siis sai sõna „*δολη*“ aegamööda sama tähenduse, kui pea kõigis euroopa keeltes alal hoidunud sõna: Schule, école, escuela, škola, school, skool, kool jne. Teiste sõnadega, ta sai kohaks, kus tööst vabal ajal omandati õpetust ja juhatust kunstides ja teadustes.

Kui Euroopas asutati esimesed algkoolid, siis anti neis juhatust kristlikus usus ja pärastpoole lugemises, kirjutamises ja arvutamises.

Alles 17. ja 18. sajandil hakati õpetama „üldkasulikke teadmisi.“ 19. aastasajal hakati õpetama algkoolis ajalugu, maadeteadust, füüsikat, keemiat, looduselu, geometriat jne.

Kuni 20. sajandini jäid koolid Euroopas ja Ameerikas väheste eranditega õppekoolideks.

Kuid igas riigis hakati aru saama, et nii asi edasi kesta ei tohi. Igal pool on nüüd alanud äge liikumine selle kasuks, et algkoolid teadmuste edasiandmise asutistest peavad muutuma kasvatuskoolideks.

Muidugi ei saa öelda, et hästi juhitud õpetamiskoht ei kasvataks ka last. Kui laps 7—8 aastat järgemööda on sunnitud alistuma kindlale kooli korrale, siis ei lähe see jäljeta mööda kasvandiku karaktrist. Ja kui õpetaja isiksus lapsele annab veel head eeskujuga tema õpetus vastu tuleb lapse saavale vaimule õigel viisil, siis tuleb tunnustada, et ka praegune kool kasvatab.

Kuid küsimus ei seisa mitte selles. Kõik voorused, mida hea õppeasutus võib lastele külge kasvata, nagu korraarmastus, täpsus, puhtus, sõnakuulmine, töö, korralik elu, läbimõeldud tegevus, loogiline mõtlemine jne., kõik need omadused võivad seista individuaalse auahnuse teenistuses.

Kui meie kõneleme sellest, et kool peab muutuma õpetamise kohast kasvatuskohaks, siis arvame: kool peab saama teadmuste õige omandamise kohast nende tõeliku tarvitamise kohaks, *individuaalse auahnuse kohast sotsiaalse anduvuse kohaks*. Iga rahvaihiskond ei nõua mitte üksnes tublisid käsi ja peatöölisi, vaid veel suuremal määral isikuid tugeva sotsiaalse meelsusega, või teiste sõnadega, töömehi, kelles sotsiaalne inimene on saanud ülevõimu egotsentrilise inimese üle.

Mida Saksamaal praegu tahab saavutada töökool, mida anglosakside riikides „Daltoni plaan“, Saksa kooliuuendajad Paul Oestreichiga eesotsas ja Prantsusemaal n. n. Compagnons, kõik see ei tähenda midagi muud, kui algkool temale järgneva kutsekooliga püüab saada sotsiaalse kasvatuskoldeks. Ta ei taha vastu tulla mitte üksikule indiviidile ja tema individuaalsele andekusele, vaid ühiskonnale ja tema tõusvale kombelikkusele.

Kas ta seda võib, on teine küsimus. Suurte linnade koolkasarmud, mis seisavad elanikkude kasarmute keskel, ei või seda vististi mitte. Kooliühiskond (Schulgemeinschaft), mis tahab äratada ja kasvata kombelist ühiskonnameelsust, peab õpilasi ja õpetajaid

ühendama ühises töös ühisest vaimlisest väärtusest. Et säärase ühiskondlikku vaimu saada, ei tohi ühiskond olla ei suur ega ka väike. See reformi läbiviimine võiks olla juba praegusel ajal võimalik ja nimelt väikestes linnades ja suurtes külad. Juba praegu võib mõnest koolist kõnelda, kus, tänu kasvataja omadustele, on hakatud ülalnimetatud põhimõtteid ellu viima.

Uue reformi läbiviimiseks on vaja, et leiduks seks kasvatajaid. Praeguses mõttes „õpetaja“ olla, seda saab teataval määral õppida. Kui aga õpetaja peab olema ühtlasi kasvataja ja nimelt kasvataja ülalnimetatud mõttes, siis on vähe sellest, et õpetajal oleks teadmisi aines, mida ta õpetab, tal peaks olema sotsiaalset vaimu, või paremini öeldud, ta peab ise olema sotsiaalne vaim.

Et saavutada õpetajaid-kasvatajaid, tuleb õpetajate ettevalmistusasutistes —pedagoogilises akadeemias ja pedagoogilistes teaduskondades — äärmist rõhku panna sotsiaalse vaimu istutamisele tulevasse kasvatajasse, neis tuleb rõhku panna sellele, et armastus, mis peab arenema tulevates õpetajates, oleks puhas inimesearmastus. Puhas inimesearmastus on armastus selle vaimulikkuse vastu, mis on olemas inimeses. Sellepärast on ta ka ikka ühendatud aukartusega lapse ees, kes on määratud vaimse elu elamiseks. Õpetajal peab olema armastus, mis annab teisele kõige paremat ja aitab teda saavutada elu mõtet.

See armastus võib kiirgada inimese hingest, kes ise on leidnud elu mõtte. Õpetaja, kelles on saanud elavaks vaimliste väärtuste ilm, on kõige laiemas mõttes usklik. Südametunnistus on temas ärganud ja hüüab temale igapäev: Sul ei pea olema teisi jumalaid minu kõrval! Kui õpetajal on „süda“, siis on see palju tähtsam, kui kõik teadmused ja võime.

Kasvatuse ajalugu näitab, et inimese sotsiaalne loomus usulise ilmavaate põhjal on arendanud kasvatuse teenistusel eksimatut ohvrimeelsust ja andumust. Tarvitseb mõelda Pestalozzile.

Kas jõuame saavutada algkooli, mis muutub kasvatuskoldeks ülalkirjel-

datud viisil?" Kõneleja usub, et tuleb aeg, mil kasvatajat nõutakse rohkem koolile kui õpetajat, ja kasvatajat nimelt selles vaimus, milles kõneleb ta ülaltoodud ridades.

Peale lõunat kõneles Krolli suures Ooperimajas ülikooli professor dr. *Aloys Fischer* Münchenist „pedagoogilisest teadusest Saksamaal.“ Samal ajal kandis salanõunik dr. *Sachse* Hildesheimist ette põhjaliku aruande „rahvakooli valitsemisest Saksa maades.“ Viimastest toon mõned andmed.

„Koolivalitsus on kooli ülalpidamise funktsioon. Sellele, kes peab kooli ülal, peab kuuluma ka koolivõim. Kui kooli ülalpidamise kulud läksid kogukonna kätte, läks ka koolide valitsemine nende kätte. Maa (mõeldud Saksa iga üksik riik) ei saanud kooli valitsemist oma kätte võtta, sest et tal puudus raha rahvakoolide ülalpidamiseks, kuid maa seadis sisse kooli valve. Ja koolivalvega omandas maa suure osa kooli valitsemisest. Ühes sellega võttis aga maa alul vähem jõukamate kogukondades, pärast isegi kõigis kogukondades, suure osa koolikulude kandmisest oma peale.

Saksa riik ei kannu koolikulusid. Tal ei ole ka kooli valitsemise organeid

Iga üksiku Saksa riigi ehk maa valitsusele alluvad kõrgemad ametiasutised hariduse alal ja kooliõpetajate ettevalmistusasutised. Neid peab ka iga maa ise ülal. Maa peab maksma õpetajate palgad, pensioni-, reisi- ja kolimiskulud, toetused, asetundide kulu, kuna kogukond peab hoolitsema selle eest, et oleksid tarvilikud kooliruumid ja need oleksid varustatud kõigega, mida koolile vaja läheb. Mitmel osariigil ehk maal annab osariik toetust ka kooliruumide ehitamiseks ja korrashoidmiseks.

Õpetajate ametisse seadmine on peaaegu igal üksikul Saksa riigil tema enda käes. *Baieris* seab õpetajad ametisse Baieri osariik. Rahvakooliõpetajad on riigiametnikud. *Saksis* seab õpetajad ametisse Saksa riigi koolivalitsus, kuid ta paneb iga kooli komisjonile ette valida üks tema poolt esitatud kolmest kandidaadist. *Württembergis* seab õpetajad ametisse Württembergi koolivalitsus. Ka *Hessenis* seab õpetajad ametisse Hesseni riik. Preisil on kogukondadele lubatud õpetajaid ametisse va-

lida, aga ka Preisil riigil on õigus osa õpetajaid määrata. *Badenis* määrab ka Badeni riigivalitsus õpetajad ametisse, ainult suurematel linnadel on omad õpetajate valimisõigused.

Kõrgemaid koolivalitsuse asutisi nimetatakse pea igas Saksa riigis ministertiumideks. Ministertiumide ülesandeks on kooliseadusi täiendada või määrustega küsimusi seletada, mille kohta seadust olemas ei ole. Teiseks ülesandeks on kokku seada koolide eelarve. Edasi peab ta hoolitsema selle eest, et maal ei tuleks puudust ettevalmistatud õpetajaist. Peale ministertiumide on ainult Preisil ja Baieril veel ministertiumi ja koolivalitsuse vahel kesk-järelevalveasutised, Baieris n. n. maakonnaavalitsus, Preisil ringkonnaavalitsus.

Alamaid järelevalve asutisi moodustavad peaaesjalikult üksikud ametnikud — koolinõunikud, mõnes riigis (Saksis, Oldenburis, Türingenis) on *kooliametid*, mis koosnevad maakonna kõrgemast valitsuseametnikust (maakonna direktor, landrat, oberamtmann) ja koolinõunikust. *Hessenis* on alama järelevalve asutise liikmete arv suurem. Koolinõunik revideerib üksi kooli, sest tema on asjatundja omal alal.

Kogukondlik rahva koolivalitsus on pea igal maal omaviisi kujunenud.“

Linna koolinõunik *Kretschmann* Frankfurdist Ooderi ääres kõneles moodsest koolimajast, näiteid tuues Frankfurdist ja teistest linnadest selle üle, kuidas tuleb ehitada moodseid koolimaju. Ta kutsus kongressi liikmeid Frankfurti O. ääres uemate nõuete järgi ehitatud koolimaja vaatama. Meil eestlasil oli suur lust sõita, kuid kahjuks ei saanud meie aja puudusel lahket kutset vastu võtta. Oma kõnet selgitas koolinõunik valguspiltidega.

Järgmisel päeval kõneles Krolli ooperi suures pidusaalis dotsent *Weise* Saksa „põhikoolist“, Berliini linnakoolinõunik *Nydahl* „Berliini koolioludest“ ja Viini linnanõunik *dr. Tandler* „hoolikandest koolis.“

Samal ajal kõnelesid kunstikasvatusest koolis: valitsuse direktor *Pretzel* „kunstilisest kasvatusest saksa keele ja luule alal,“ prof. *dr. Pallat* „kuju-

tavkunstilisest kasvatuses" ja prof. Jöde „muusikalisest kasvatuses.“

Samal päeval kõnelesid ka Õpetajate Seltsi majas. koolinõunik *Krauledat* „Saksa maakoolide arenemisest“, rahvakoolijuhatajanna *Feuerstack* „tütarlaste kasvatuses omapärasusest rahvakoolis,“ filmiseminaridirektor *Valter Günther* „filmi ja valguspildi teenistusest rahvakoolis.“

Kolmandal päeval näidati kooli võimlemist, mida sisse juhatas oma kõnega „kehalik kasvatus koolis“ Preisi kehaharjutuste ülikooli direktor *dr. Neuendorff*. Võimlesid kuus klassi, igaüks oma ette. Pärast võimlemisharjutusi kõneles ülalnimetatud ülikooli dotsent *D. Sippel* ainek „kehalised harjutused hingelise elamusena.“

Edasi oli väga huvitav näha, kuidas Berliini õpetajaskond rahvakoolis ise võimlemisharjutusi teeb, et mitte maha jääda noorematest, kes lõpetavad kehakasvatuse ülikooli. Õpetajate harjutused näitasid, et neil ei ole tükisimust selles, kas harrastada eeskätt võimlemist või sporti, vaid näis valitsevat üksmeelne arvamine, et kehaharjutuste alal gümnaastika, sport ja võimlemine on kõik üheväärsed abinõud.

Laupäeval kõneles proua *Lilli Drösch* „lasteaiast“. See oli huvitav ettekanne, sest nimetatud proua on Berliini „Pestalozzi-Fröbeli maja“ juhatajanna; ta oli korraldanud ka näituse oma lasteaias.

Tuntud spetsialistkoolinõunik *Fuchs* kõneles edasi „vigaste laste koolioludest“.

Suurel näitusel oli peale normaalkoolide väljapanud ka igasuguste vigaste laste koolide tööst palju ülevaatlikke ja huvitavaid esemeid.

Esmaspäeval kõneldi kooli reformeerimise katsetest ehk n. n. katsekoolidest. Mõnel pool on koolid juba suletud, sest et nad ei ole andnud rahuldavaid resultate. Dresdenis ja Hamburgis töötavad paar katsekooli veel edasi. Kuid kõigest oli näha, et rõhuv enamus Saksa õpetajatest on kaotanud usu neisse koolidesse. Igatahes katsun ühes järgmises numbris tutvustada lugejaid sellega, mida kanti ette katsekoolidest kongressil.

Viimane päev oli huvitav selle poolest, et siin tegemist tehti peaaesjalikult rahvakooliõpetajate ettevalmistamise ja edasiharimise küsimustega.

Huvitavad kõned olid prof. *dr. Seyfert*'il Dresdenist ja prof. *dr. Weidel*'il Elbingist. Esimene on selle poolt, et rahvakooliõpetajaid tuleb ette valmistada ülikoolis, teine — pedagoogilises akadeemias.

Õpetajate ettevalmistamise, kui ka edasiharimise küsimuse Saksamaal loen sedavõrt tähtsaks, et ma sellest kõnelen eraldi „Kasvatuse“ ühes lähemas numbris.

Saksamaa ja Helveetsia kooliaiad.

J. Port.

E. Ö. L. juhatuses kaudu haridusministeeriumilt saadud toetuse abil oli mul võimalik möödunud suvel aprillist oktoobrini tutvuda üksikasjaliselt kooliaedade organiseerimisküsimusega Saksamaal ja Helveetsias. Berliinis, oma alalises peatuskohas, käisin iga siinset tähtsamat kooliaeda kavakindlalt iga kahe kuni kolme nädala järele 3—5 õpilaste töötunni jooksul vaatamas. Nii sain kaunis täieliku pildi õpilaste tööst Berliini kooliaedades ja aedade eneste arengust ühe suve jooksul. Seejuu-

res selgus aga ka küsimus, kui suures ulatuses ja kuidas võib kasutada kooliaedu pedagoogilise õppevahendina ja missuguse loomu omab õppetund kooliaias — vabas õhus. Prof. *dr. Schönicheni* ja teiste asjatundjate nõuanete ning kirjandusliikkude andmete kohaselt kokkuseatud reisikava järgi käisin vaatamas peale selle tähtsamaid kooliaedu mitmesugustes Saksamaa ja Helveetsia linnades. Kolme pikema reisi kestes tutvusin 54-ja mitmesuguse kooliaiaga Saksamaal ja 10-ga Helveetsias.

Katsun anda järgnevates ridades lühikese ülevaate nähtud kooliaedade tüüpidest ja esitada osa muljeist, mis mainitud aedade vaatlustel saadud. Et võimaldada ühtlasi aga ka ülevaadet kooliaedade ajaloolise arengu kohta, kirjeldan nähtud tüüpe nende geneetilise arengu järjekorras.

Teatavasti on esimesed kooliaiad Saksamaal ja Helveetsias asutatud Austria kooliaedade eeskujul. Kuigi 19. sajandi teisel poolel *põllumajanduse ja aianduse* edendamise sihis asutatud aedadest pole kusagil enam jälgi näha, näeme viimase 10-ne aasta jooksul seda tüüpi muudetud kujul jälle üles kerkiavat. Ka järgnev tüüp n.n. *süstemaatilised botaanikaaiad* on samuti oma algelisel puhtal kujul kadunud või ajakohaste nõuete järgi ümber korraldatud. Süstemaatiliste põhimõtete järgi korraldatud vähemaid aia osi võisin aga õige mitmes kohas Bayeris ja Helveetsias tähele panna harilikudes väikeseski kooliaedades; suuremal hulgal võib süstemaatiliselt korraldatud taimi leida aga n.n. keskbotaanilistes vaateaedades.

Bioloogilised aiad. Neid asutati 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alul, ajal, kus bioloogiline õppeviis looduslooo õpetamisel maad võttis. Sellesse tüüpi kuuluvaid aedu on järel veel õige rohkesti nii Saksamaal kui Helveetsias, kuigi enamasti aia osadena või peenardena, kus kasvatatakse mitmesuguseid bioloogiliste (õigem küll morfoloogiliste) tunnustega taimi, nagu ronijaid, mitmesuguste kaitsevahenditega loomade või vee auramise vastu varustatud, mitmesuguste paljunemisevahenditega jne. Ka arstirohud ja mürktaimed kuuluvad nendesse aedadesse (Huvitav, et Sakseis on seadusega keelatud mürktaimi lahtiselt, ilma traatvõrgust kaitseta kooliaedades kasvatada). Ei saa salata, et botaanika õpetamisel neil eriliste morfoloogiliste tunnustega taimedel on suur tähtsus, samuti kui arstirohtudel ja mürktaimeilgi, mispärast neid taimi ka alati kooliaedades kasvatatakse.

Botaanilised vaateaiad. Kuna kõikidel koolidel maapuuduse tõttu linnades põlnud võimalik asutada omi kooliaedu koolimajade juurde, tekkis tarvi-

dus seal asutada üksikuid suuremaid aedu kõikide koolide tarvitamiseks. Need on n.n. botaanilised vaateaiad (Schaugärten, Bot. Zentralgärten). Neid on asutatud Saksamaal enamasti igasse suuremasse linna, enamasti ühel ajal bioloogiliste aedadega. Biol. aiad on korraldatud paljudel juhtudel väga eeskujulikult ja nad on õige sündsaks ekskursiooni kohaks koolidele taimeriigi ja looduse tundmaõppimisel. Skitseerin siin üldjoontes üht kõige suuremat ja eeskujulikumat kogu Saksamaal, mis asub Blankenfeldis, Berliini ligikal. Ta on asut. 1909. a., suurus 30 hektaari. See aed on korraldatud Berliini looduslooo õpetajate kolleegiumi nõuannete järgi ja peetakse korras linna kulul osavate aednikkude juhatusel. Ta sisaldab järgmisi osi:

1. Suur *kasvuhoone* koloniaaltaimedega.

2. Mõnisada *lava* kevadtaimedega.

3. Pikad peenrad kahelpool peateed *puhmikutega* (Standen), s. t. talvitajate lillepõdsastega. Need peenrad rõõmustavad oma lõpmatu värvirikkusoga iga möödaminejat varakevadest hilissügiseni, kuna siin õitsemine kestab suvi läbi. (Järgmised osad on nägusate ja hästi korrashoitud hekkidega üksteisest eraldatud).

4. *Morfoloogiline osakond*, umbes 500 m² suur. Siia on koondatud teatud „bioloogiliste“ gruppidega määratud hulk igasuguseid taimi, mis pakuvad huvi oma välisehituselt. See on botaaniline õppeaed selle sõna parimas mõttes. Iga taim on varustatud nägusa ja selgesti trükitud portselanist nimelauaga, millele — peale taime nime — on märgitud ka ta morfoloogilised iseärasused.

5. *Süstemaatilises osakonnas* leiame süstemaatilises järjekorras esitatud piiratud arvu tähtsamaid, iseloomulikumaid ja peamiselt Saksamaal esinevaid taimi, mis märgitud saksa- ja ladinakeelsete nimelaudadega. Suuremad tahvlid näitavad perekondi ja neile on lühidalt tähendatud tähtsamad perekonna tunnused.

6. *Kodumaa mürktaimed.* Iga taime nimelaual on lühike seletus taime mürgistest osadest ja mürgi nimetus.

7. *Arstirohud*. Nimelaudadel lühike seletus taimes leiduvate ainete, nende tarvitamise ja mõju kohta.

8. *Taimeriigi tehniline osakond*. Siia on kogutud esiteks mitmesuguste tugevusprintsipiide järgi ehitatud varte ja lehtedega taimed, nagu õnesvarrelised (rohttaimed ja kõrrelised), kandilise ja ümmara vartega taimed; tugevate lehe-soontega, „nahklehelised“ taimed; siis veel mitmesuguse lehekujuga, lehtede seisuga taimed jne.

9. *Roosiaed*. Siin leiame Saksamaal kasvatatavaid ilusamaid roose; eriti palju on rippuvaid roose (Rankenrosen, umbes 200 pöösast). Öitse ajal on see osa lõpmatu õite väli valgest veripunaseni.

10. *Puistu* (Arboretum) sisaldab valitud kogu tähtsamaist okaspuist, lehtpuist ja ilupöösast, mis asetatud meeldivate gruppidega. Kuna aga aias esinevad veel loomulikud metsatüübid kodumaa puudega (milledest jutt eespool), siis on siin enam rõhutatud võõramaa ja ilupuid, mida harilikult kohtame parkides, tänavail ja aedades.

11. *Tulundusaed*. See on eeskujulik aiaviljaaed, mis on korraldatud moodse väikeaia eeskujul. Maitsekalt asetatud peenardel kasvavad siin kõik-sugu aiavilja liigid. Teede ääres nägusad lillepeenrad, aeda piiravate hekkide ligil ilupöösad istepinkidega. Jämeda kruusaga ja kividega kanditud teed on alati kuivad. Aia tagaosas ristteel tore roosidega piiratud paviljon. Selles aias õpilased võivad tutvuda kõikide aiavilja sortidega ja nende harimisviisidega.

12. *Puuviljaaed* sisaldab luu- ja südaviljapuid. Siin võib tundma õppida liht- ja kunstviljapuu vorme, puukoolis aga veel igasuguseid pookimisviise. Aia eriosas on peale viljapuude veel tänavana ja pargipuude ning ilupöösaste pookimise osakond. Siit võivad üksikud linnakoolid saada tarvilikku materjali aedade kaunistamiseks.

13. *Põllud*. Umbes 10 hektaari suurune nõrgalt kallak maapind on jagatud hekkide ja kraavidega korrapäraseks osadeks. Kõrgemal asuvas virtsa reservuaarist, mis linna kanalisatsiooniga ühenduses, võib iga üksikut välja üle valada (niisutada ja väetada; see on n.n. Rieselland). Säärane kunstni-

isus- ja väetusviis on Berliini ümbruses linnamaadel õige suures ulatuses tarvitusel ja tema tehnilise läbiviimise-ga õpilased võivad siin tutvuda. Kõõpilastel siin võimalus põlluharimisviise moodsete masinate kui ka lihtsamate riistade abil näha, samuti kui vilja koristamist ja peksmist.

14. *Kodumaa formatsioonid* võtavad oma alla 7,5 hektaari. Laineliselt künklikul maa-alal kasvavad siin haruldased ilusad leht-, sega- ja okasmetsa tüübid puhtast männimetsast liivasel mäenõlval alates, niiske haava ja kuusemetsaga lõpetades. Metsatüübid vahelduvad maapinna reljeefi ja muldkonna muutumise-ga vastavalt. Madalamas kohas asub tiik rikkaliku veetaimestikuga ja loomastikuga; sellesse on sügavale sisse ehitatud tammrajad, mis võimaldavad tiigis kasvavaile taimile hästi ligidale pääseda. Tiik on kõrgete kallaste vahel madalas vaikses orus nagu loodud rahulikuks vaatlemiseks. Siis looklev oja, mis ühendab tiigi suure järvega ja on varustatud suure, tugeva võlvitud sillaga ning madalamal laiust hüppkivest rajaga. Edasi — päikesepaisteline mäenõlv ränd-rahnuudega ja vastava taimestikuga; kanarbikunõmm; kõrge raba; kunstlik liivakuide vastava taimestikuga nõmme serval; siis metsa ja järve vahel avar aas rohutaimestikuga. Aasal esinevad kõik üleminekud neutraalsest aruheinamaast hapuniiduni järve kaldal. Igal pool käidavad rajad, harvemini sõidetavad teed. See on idealiseeritud, kuid siiski loomutruu looduslik maastik. Könnid neil metsateil, aasadel ja nõmmedel, kasesaludes, järve, oja ja tiigi kaldal suurima mõnuga ega taha siit kuidagi lahku-da. Vihmavarjuks ja puhkepaigaks on avar õlgkatusega paviljon.

Metsast aia poole tagasi tulles kohtame tee ääres suure, vana kompostihunniku aseme: siia on koondatud suures ulatuses igasuguseid prügitaimi. Edasi metsa ääres mäenõlval rikkalikud mäetaimede kogud (alpinum). Siin asub veel geoloogiline sein, mis ehitatud originaalkivimitest ja mis annab mõjuva kujutuse maakera koore ehitusest ja kivimite kihtidest ajaloolises järjekorras vastavalt Saksamaa oludele. Geoloogilise seina vastas asub omapärane

vivaarium; see on rinnakõrgusele ulatava ringmüüri ja kõrgemalt traatvõrguga piiratud plats, mille keskel miniatüürne mägine maastik vastava taimestikuga; viimane on poolringis piiratud veega. Selles vivaariumis elavad: vees — triitoniid, konnad, mõned pisikalad ja kilpkonnad; ka nastik tuleb siia ujuma; kuival aga mitmesugused maod, sisalikud jne. Seda väga huvitavat „loodusnurka“ mahuvad lähedasti 50—70 last korruga vaatama.

Kui mainida, et aeda tänavu ehitati veel nägus, ühest küljest lahtine avar paviljon-*maja*, mis õppetundide korraldamiseks sisustatud vastavalt klassi nõuetele, siis selgub, et sellesse hiigla aeda mitte ainult õpikäike, vaid terveid õpipäevi võib ette võtta korralikkude tundidega kodumaa looduse, maateaduse ja kultuuri tundmaõppimiseks. Ei saa jätta tähendamata veel, et aias kolmes kohas leiduvad avarad, puhtad ja hästi peidetud väljakäigukohad. Teatud puuduseks on ehk ainult see, et aed asub linnast eemal: viimasest trammi peatuskohast veel 12—15 minutit jala käia.

Teistest samatüübilistest aedadest võiks nimetada Kölni botaanikaaeda (on rohkem ülikooli botaanikaaia laadi korraldatud), Braunschweigi, Nürnbergi, Dresdeni ja Müncheni omi. Ülikooli linnades täidavad teatud piirini ülikooli botaanikaaiad mainitud ülesandeid, kuid kunagi ei ole viimased nii koolide ja laste eneste päralt ega sisalda nii rohket mõõdul kodumaa looduselisi elemente, kui Berliini-Blankenfeldi koolibotaanikaaed.

Botaanilised varustusaiad (Lieferungsgärten). Kuna õpireisid nõuavad palju aega ja on seotud teatud kuludega, peale selle veel olenevad ilmastikust, teisel poolt aga oma kooliaias ei ole kõike vajalist materjali alati leida, tekis tarve varustada loodusloo õppetunde elava taime- (aga ka looma-) materjalidega. Nende ülesannete täitmiseks on asutatud paljudes suuremates Saksamaa linnades erilised varustusaiad, kust üks kuni kaks korda nädalas vara kevadest sügiseni toimetatakse igale koolile kätte eriliste nimestikude järgi õpetajate soovide kohaselt tarvillised taimed või nende osad. Eelkirjeldatud Berliini-

Blankenfeldi kooli-bot.-aed täidab ka mainitud varustuse ülesandeid. Eriosas, mis asub eelmise aia kõrval, (mõnikord tarvitatakse selleks otstarbeks aga ka mõned viljapõllu osad), kasvatatakse väga suurel arvul vastavalt kooli nõuetele mitmesuguseid taimi. Iga hommiku saadetakse siit viis autokoormat elavaid taimi linna. Nii varustatakse viitsadat kooli Berliinis. Taimed lõigatakse või kaevatakse ühes potidega (taimede kasvatamiseks tarvitatakse sageli vanu konservikarpe) eelmisel päeval maast üles, seotakse vastavalt pakkidesse, ning jäetakse niisutatult jahedasse pakkimisruumi ööseks. Vara hommikul laotakse pakid autodesse ja veetakse tundide alguseks koolidele kätte. On enesest selge, et kui osavasti ka lilli ei pakitaks ja kuj õrnalt neid ka ei püütaks hoida, nad jõuavad ikkagi veidi muljutuina ja rikutult päralt. Kui palju säärane kasvatamine ja kättetoimetamine maksab ja kui palju ta suudab tõsisele looduse tundmisele kaasa aidata, on iseküsimus, mida ma ei taha siin puudutada. Igatahes kooli oma aia aset säärane varustus küll täita ei suuda. Huvitav on, et Dresdeni varustusaed oma vana loodusteadlase-õpetaja juhatusel on osanud kasvatada massiliselt metsataimi, mida ka koolidele kätte toimetatakse. Metsataimede kasvatamine aias ei lähe igakord mitte korda ja on palju raskem harilikkude aia- ja põllutaimede kasvatamisest. Varustusaedu on Berliinis 2, Hannoveris 3, Hamburgis 1, Dresdenis 1, Braunschweigis 1. Väiksemates linnades ei toimetata varustust mitte reeglipäraselt kogu suve jooksul, vaid ajutiselt — kevadel ja sügisel.

Tööaiad on kõige uuem kooliaia tüüp. Need on tekkinud viimase 15-ne aasta jooksul, s. t. ajal, mil töökooli printsiip leidis tunnustuse koolitöös. Seda kooliaia tüüpi peavad sakslased omaks leiuks. Esimesed pioneerid sellel alal on asutatud: Berliin-Schönebergis (Haak) 1912. a., Düsseldorfis (Steinmeyer) 1913. a. Mõni aasta hiljem 1915.—1918. a. asutatakse seesuguseid tööaedu ka teistesse Saksamaa ja Helveetsia linnadesse. Rasked sõja-aastad ühes toitluskriisiga mõjuvad soodsustavalt nende asutamisele kaasa: sel

ajal asutatud tööaiad on arvatud eeskätt aiavilja kasvatamiseks. Saagi saavad õpilased endile. Ja just see saak õhutab raskeil sõja-aastail õpetajaid ja lastevanemaid selletüübiliste kooliaedade asutamisele ja virgutab õpilasi tööle. Utilitaarne põhimõte võidab siin pedagoogilise! Sellest kasumõttest pole veel praegugi suutnud vabaneda suur osa töökooliaedu. Aga paljud aiad on suutnud ainult sel teel edasi arenedagi ja täiendada, et nad, mujalt toetust saamata, endid ise on suutnud oma sissetulekute varal elus hoida. Tööaiad, või töökooliaiad on väga lahkuminevad oma üksikasjalise töökorralduse poolest. Ei ole neile aedadele seni suudetud leida isegi ühtlast nimetust: Preisimaal kutsutakse neid „Arbeitsschulgarten“ või „Gartenarbeitsschule“ (raiooni tööaiad), Saksenis „Gartenschule“, Helveetsias „Schülergarten“ vastandina „Schulgarten“ile“ (vaateaed); enamasti kutsutakse aga väiksemaid aedu kooli juures — tööaiaks, — Arbeitsgarten.

Kui eritella tööaedu nende koolide järgi, millele juurde nad kuuluvad, siis saame mitmed iseloomulikud alatüübid.

1. *Kutsekooli tööaed* (Berufsschulgarten). Siia kuuluvad kõige pealt tütarlaste majapidamise klasside aiad. Ühel juhul on aiatöö nähtud ette tütarlastele algkooli lõppklassis (VIII õppeaasta), teisel juhul erilistes täiendusklassides (IX ja X õppeaasta). Aiatöö on mahutatud siin õppekavadesse majapidamise tundide all. Majapidamise tundide arvel (nende tundide arv ei ole igal pool ühtlane) korraldatakse õpilastele suvekuudel teoreetiline ja praktiline aiatöö kursus kooli aias. Kevadel ja sügisel kulub enam aega praktilisele tööle, suvel teoreetsele. Keskmiselt kulutatakse suvekuudel kaks nädalatundi aiatööle. Augsburgis on kogu aiatöö jaoks nähtud ette kogu suve jooksul ainult 30 tundi, mis on muidugi liiga vähe ja millele õpilased omast pärastlõunasest vabast ajast peavad juurde võtma. Tütarlaste majapidamisklasside aiad on pea erandita korraldatud väikeaia (Siedlungsgarten või Schrebergarten) eeskujul; esijoones on siin aiavili ja lilled; kui aias ruumi jätkub ja kui aed asub kooli omal maal, mitte rendi maal, siis leidub nendes ka

marjapõõsaid ja viljapuid. Saak keedetakse kooli köögis toitudeks, mille õpilased ühiselt ära söövad — „karistuseks“, nagu üks koolinõunik tähendas. Nende aedade eesmärk on praktilise aiatööga tutvumine, taime kasvatus ja aiavilja kasutamine vastavalt pere- naise kutsele, ühtlasi ka majaaia korraldamine ilunõuete kohaselt. Niisuguseid aedu leidub rohkel arvul pea kõikides Saksa ja Helveetsia linnades. Eeskujulikumaks peetakse nende aedade korraldamist Essenis.

2. *Täienduskooli tööaiad*. Täiendusklassi õpilastele, nii poistele kui tütarlastele, on teiste ainete hulgas nähtud ette ka aiatöö. Väga huvitav on niisugune poeglaste täienduskooli aed Bonnis. Neis aedades on aiatöö nähtud ette mitte kutseainena, vaid üldõppeainena. Aiatoöl käiakse 1 terve koolipäev nädalas.

3. *Kolmeaastase kursusega täienduskoolid aedniku elukutsele ettevalmistamiseks*. Nende koolide kavas on teiste üldhariduslike õppeainete kõrval nädalas 8 tundi teoreetilist ja praktilist aiatööd. Õpilased teevad siin kõiki aiatöid, kuigi mehaaniliste ja aeganõudvate tööde jaoks, nagu kaevamine, rigoolimine, kitkumine, on peale selle veel palgalised tööjõud. Kursuse lõpetajad saavad vastava eksami sooritamisel aedniku abilise kutsetunnistuse. Aiatöö on siin omaette sihiks. Teised pedagoogilised nõuded aiatöö suhtes jäävad enam-vähem tagaplaanile. Eeskujulikult korraldatud sellelaadilisi aedu nägin Altonas, Münchenis ja Berliinis.

4. *Nõrgajõuliste laste kooliaiad*. Kui õpilastele vaimutöö on raske, kui nad teoreetiliselt teadmuses ei jõua edasi, siis eraldatakse nad nõrgamõistuselistele koolidesse. Siin püütakse õpilasi enam rakendada praktilisele ja kehalisele tööle. Vaimliselt mahajäänud õpilased näivad neis koolides enamasti veidi iseäralikud, võõrad ja nagu „metsikud“. Nende mõtteavaldus ja kõnelemine on tõnts. Kuid mul ei lähe meelest Zürichis, am Loch-Platz asuvas sellises kooliaias töötajad õpilased: need olid võrdlemisi terved, rõõmsad, jõulised ja enam-vähem iseseisvalt oma tööde ja toimingute juures. Kõneldes nen-

dega sain neilt üsna rahuldavad ja korralikud vastused. Õpetaja, kelle poole pöördusin küsimusega sel puhul, seletas umbes järgmist: „Meile saadetakse õpilased, kellele koolides õpetajad ja kaasõpilased on aastate jooksul kinnitanud, et nad midagi ei oska ja kuhugi ei kõlba. Neil puudub alul üldse usk endasse, julgus midagi ette võtta ja korda saata. Neile on klassitöö, nagu arvutus, lugemine ja grammatika reeglid, ülepääsmatult rasked. Meie oleme koolitöö kava seepärast teisiti seadnud: 32-st nädala tunnist oleme suvekuudel kulutanud kuni 18 tundi tööks kooli aias. Peaksite nägema, kui saamatuina ja abituina need samad õpilased, kes siin praegu korralikude töömeestena igaüks omi ülesandeid täidavad, klassis õppetundidel istuvad! ja kuidas nad muutuvad, kui pääsevad siia! Siin tuleb neid ennem töölt tagasi hoida kui tööle sundida. Üksikasjaline statistiline uurimine on näidanud, et meie kooli 1919. ja 1920. aasta lõpetajaist on asunud iseseisvale elutegevusele suurem protsent, kui samade aastate normaalseist algkooli lõpetajaist. Seepärast usume meie, et oleme toimunud õieti.“

Kuid kaugeltki igalpool ei jätnud need aiad nii head muljet. Paljudes aedades sunniti neid nõrgamõistuselisi lapsi tööd tegema „kui vaia puusse“. Kui selliste õpilaste tööaiad on raiooni-aedades, kõrvuti normaalkooli õpilaste omadega, siis puudub nagu neile õpilastele vastav töö tuju ja tempo ning nende aiad jäävad üldises korralduses teistest maha.

5. *Füüsiliselt nõrgamõistuseliste õpilaste kooliaiad.* Kehaliselt puudulikult arenenud õpilaste koolimajad on asutatud parkides asuvatesse härrasmajadesse või koguni linnast välja — metsa. Sel juhul, kui koolimaja asub linna sees, asutatakse selleks erilised aiad vastava sisseseadega kuhugile eemale, kus rohkem puhast õhku ja päikest. Siin püütakse õpilastele võimaldada kehalist tööd, võimlemist ja mängu suvel kerges riides, puhtas õhus, päikesepaistel. Ühtlasi antakse kooli poolt odava hinna eest linna toetusel üks kuni kaks korda päevas oodet ja tugev lõunasöök. Kooliaiad on siin võimalust mööda muudetud vabaõhu klassideks, mängu-

murudeks, on varustatud igasuguste võimlemisvahenditega, pladistamistii-kidega (Plauschbecken), dušiga jne. Osa aiast on korraldatud iluaiaks ja tööaiaks. Aiatööle rakendatakse võimalikult kõikide klasside õpilased. Nii, näiteks, Leipzigi füüsiliselt nõrgajõuliste õpilaste kooli aias, mis asub koolimajast õige kaugel ja kuhu õpilased sõidutatakse linna kulul trammiga, on õige avarad mänguplatsid, karussell, kiik, väga mitmesugused võimlemisriistad, keeglimäng, pladistustiik dušiga, vabaõhuklassid jne.; nooremate klasside õpilaste tarvis väga suur kollektsoon mängu ja „töö“ vahendeid. Halva ilmaga on võimalus õppetunde korraldada nägusates klassiruumides, mis leiduvad selleks ehitatud laudmajas. Tööpeenraid oli praegu võrdlemisi vähe, kuid kavatsus on aiale suurt maatükki juurde osta (umbes 4000 m²) ja siis siia ka koolimaja ehitada. Samatüübilised huvitavad kooliaiad on veel Hannoveris ja Kölnis. Viimases väärrib tähelepanu n. n. „Freiluga“ (Freiluftschule), kuhu harilikkude linna südames asuvate koolide õpilased saadetakse üks kord kahe kuni kolme nädala järele üheks päevaks tervist kosutama. Kuid kavatsus on asutada Kölni 7 niisugust kooliaeda, et võimaldada õpilastele sagedamat puhkust ja viibimist vabas õhus.

6. *Normaalkoolide tööaiad.* Ideaalsemal kujul asuvad nad koolimajade juures. Kuid kui linnade koolidel varemalt aiad puudusid ja nüüd enam vaba maad ligidal aia asutamiseks saada pole, siis tuleb asutada ühiseid suuremaid aedu, nõnda nimet. raiooni-aedu, mis oleksid ühised mitmele koolile. Viimastel on see halb paratamatus, et õpilastel hulk aega ja jõudu ära kulub sinna jõudmiseks, mõnel juhul isegi 35—40 min.

7. *Töökooliaiad koolimajade juures.* Need on sisemise jaotuse (plaani), klasside osavõtu ja töö üldise korralduse poolest väga mitmesugused. Mõjuvateks momentideks nende korraldusel on: õpetajaskond, aia suurus ja pedagoogilised sihid. Õpetajaskonnast oleneb, kuivõrt tõsiselt üldse töid kooliaias võetakse ja seal õppetunde korraldatakse, s. t. pedagoogilise õppevahen-

dina kasutatakse. On, näiteks, ainult üks õpetaja ja mitte terve kooli õpetajaskond kooliaia huvitatud, siis jääb kooliaed — nagu mõni erakabinett — selle õpetaja erihuvi asjaks, kus ta käib töötamas ühe või paari klassiga. On aga asi selle vastu nii, nagu Düsseldorfis või Leipzigi 34-das algkoolis, kus kõik õpilased ja kõik õpetajad, s. t. terve koolipere käib aias töös, siis on kooliaia tähtsus ja tema kasutamine üldise õppevahendina muidugi hoopis teine: *kooliaed on siin suvekuudel üldise õppetegevuse keskkohaks. Maapinna suuruselt* on, kui palju kooliklasse aiatööle võib rakendada ja kui suur maaosa kuulub igale klassile töötamiseks. Aia suuruselt on, et ka see, missuguseks muuks otstarbeks saab kooliaeda peale aiatöö veel tarvitusele võtta, näit. mängumuru, võimlemisplatsi, ujumis- ehk pladistusbasseini, vabaõhuklasside jne. tarvis. Klassi suuruselt on tingitud töö tõsidus ja üksiku õpilase töösse rakendamise võimalus. Nähtud kooliaedades kõikus klassi aiaosade suurus 35m²—500 m². On enesest selge, et liiga pisikesel pindalal (35—100 m²) on võimatu 40 õpilast korralikult töösse rakendada. Liigpisikesel pindalal muutub töö paratamatult mängimiseks. Seepärast peetakse normaalseks tööaia suurusks 40—35 õpilase klassile 350 m²—400 m² pindala. Selle maa harimiseks ja korrahoiuks kulutatakse 2—4 tundi nädalas. *Üldised pedagoogilised printsiibid*, mille järgi käiakse koolitöös, ei jäta mõjutamata ka kooliaia korraldust. Esiteks juba küsimus, missuguste tundide arvel korraldada aiatööd. Enamikul juhtudel käiakse siin põhimõtte järgi, et aiatöö on praktiline loodusteadus, kus suurem osa tähelepanekuist on loodusloolised. Peale selle aga on ta ka füüsilise tegevuse, kehaline harjutus puhtas õhus, mis tervist kosutab. Neil põhjustel korraldatakse harilikult aiatööd loodusloo, võimlemise või käsitöö tundide arvel. Teiselt poolt esinevad aga juhud, kus asjale vaadatakse hoopis teisiti ja aiatööle ei anta üldse kohta õppekavades. Siin tehakse aiatööd vabal ajal, pärast lõunat, asjast huvitatud õpilastega. Sel juhul kaob muidugi igasugune side aiatööl

õppetegevusega. Aiataöö muutub siin isegi õpilastele liigseks raskuseks, mis nende vaba aja võtab. *Kolmandal juhul* aga korraldatakse aiatööd klassijuhataja*) äranägemise järgi ilma, et sellele kindel paik õppekavas ette oleks nähtud, sest on, et aiatöö võimalus ilmast ja tuleb mõningaid tegevusi, nagu külvi ja lõikust, õigel ajal läbi viia. Paremad pedagoogid nõuavad aga, et aiatöö peab olema paigutatud õppekavva, et teda tuleb võtta sundusliku õppeainena, mille abil praktilises tegevuses saaks siduda mitmesuguseid õppeaineid.

Küsimusele võib aga veel vaadata sellelt seisukohalt, mida rõhutab Helveetsia õpetaja Hepp**), et elu nõuab kibeid tööd, et elule ja tööle tuleb õpilasi tõsisemalt valmistada, kui seda on võimalik võimlemise, spordi ja mängu kaudu; aiatöö oleks seega tööõpetus. Hepp kirjutab oma raamatus lhk. 46: „Das Leben ist zu ernst, als daß Turnen, Sport und Spiel allein die Körperausbildung pflegen dürfte. Zum Spiele muß die Arbeit treten. Diese ist's die in erster Linie sittlichen Ernst im Denken und Handeln zu erzeugen vermag, Pflichtgefühl schafft, den Mut der Selbstüberwindung gibt und den Menschen adelt. Leider aber scheuen viele jungen Leute alle körperlichen Anstrengungen, sobald es sich um nutzbringende Arbeit handelt; namentlich in den höhern Kreisen gilt nur der Sport als standesgemäße Körperübung.“

Üldine kooliaia jaotus ja kasutus on samuti erinev. Ei saagi olla juttu kindlast kooli-tööaia tüübist, sest on ju aed elav, muutlik, — on seda, mida temas näha tahetakse, või temast teha osatakse. Tahted ja oskused on aga isikulised, olenevad õpetaja isikust. Siiski võib teatud suurtes jontes eraldada mõningaid kooli-tööaia tüüpe.

Ühed on enam-vähem puht-aiaviilja aiad, kus kasvatatakse salatit, rediseid, porgandeid, kapsaid, kaalikaid, nuikapsaid, herneid, ube, kurke, tomateid ja

*) Enamikus Saksa ja Helveetsia koolides õpetab klassijuhataja omas klassis kõiki õppeaineid.

**) *Joh. Hepp*: Schulgarten und Schulgärten, 1920, Zürich.

veel üht-teist. Vahel istutatakse igale klassi osale ka veel üks kuni kaks viljapuud (õun ja pirn) ja paar marjapõõsast ning peenarde otstele veidi lilli. See on puht-tulundusaed. Saak jagatakse klassi õpilaste vahel tasuta või müüakse neile poole- kuni kolmandiku turuhinna eest. Saadud raha kulutatakse aia täiendamisele, taimede ja seemnete muretsemisele ning ekskursionsioonidele. See tüüp on tekkinud sõja päevil, toitusrasketel aegadel ja on jäänud enam-vähem muutumatult püsima tänaseni.

Teised panevad pearõhku aia esteetilisemale küljele ja kasvatavad seepärast peamiselt lilli, ilupuid ja põõsaid. Kui aed on väike, pääsevad töösse ainult üksikud klassid. Üks kord nädalas vähemalt käivad iga klassi õpilased aeda vaatamas.

Kolmandad annavad nii aiaviljadele kui lilledele võrdselt ruumi, kuid asetaavad aiavilja osad nii, et nad esteetiliselt mõjuvad. Siin ei kordu igal klassiosal mitte jälle ühed ja samad taimed, vaid aed on jagatud suuremateks üldisteks väljadeks, nagu suvililled, talvitajad, puhmikud, puuvili, aiavili, põlluvili jne. Igale klassile on antud teatud arv peenraid üldistest väljadest. Kõik teeääred on kaunistatud rikkalikult lillepeenardega. Niisugused aiad (nagu Taucha Leipzigi ligidal) jätavad esteetiliselt võrratu mulje.

Neljandates kooliaedades on peale tööaia veel mitmesugused muud eriosad: puistud, iluaed, bioloogiline osa, arstirohtude osakond, mürk- ja vürtsitaimed; koduloo õpetamise vahendid, nagu liivakast, päevakell, mägestiku mudelid ühes allikate, oja, jõe ja järve ning nende kallaste kujunditega; vabaõhuklassid, vabaõhulava, mängumuru, pladistustiik (Plauschbecken) dušiga, tiik veetaimedega, akvaariumid, terraariumid, lindude pesituskastid, lindude toitevahendid jne. Kõik need mitmesugused aia osad peetakse õpilaste poolt korras. Kuna esimene tüüp on enam-vähem puhas tööaed, kus töötatakse ainult aiatöö tundidel, sest teistel õppetundidel ta leiab vaevalt kasutamist, võimaldab viimane tüüp peale otsese aiatöö ka teiste õppeainete tundide korraldamist. Elav loodus,

„surnud“ muldkond ja kivikond looduslootundidel, koduloolised ja maateaduslikud vaatlused, mõõtmised ja harjutused ruumimõistetega tutvumisel, joonistus ja joonestus, käsitöö, kodumaa kultuurilugu, emakeel, võimlemis- ja mängutunnid, — kõiki neid peetakse võimalust mööda kooliaias. Olen kaasa elanud siin võrratuid tunde ja näinud seda rõõmsat meeleolu, mis siin valitseb, kui asja osavalt juhitakse: kuidas vabaõhuklassides põõsaste vahel muinasjuttu jutustatakse, kuidas väikestele esimese ja teise aasta õpilastele lastakse kuulnud jutustusi näitlikult ette kanda kõnelemata võimlemise, mängu ja looduslootundidest. Looduslootundides aga selgus, kui põhjendamatu on kartus, et vabas õhus pole võimalik tähelepanelikult ja korralikult tööd teha: töö tagajärjed olenevad siin mitte üksi õpetajast vaid ka sellest, kuivõrt õpilased on harjunud väljas käima ja väljas töötama. Kui meil ainult kevadel üks kord peale pikka talvet õpilasi klassist välja viiakse, siis on nad vabadsrõõmu tuhinas loomulikult rahutud ega püsi paigal ja nende silmad on nagu poolpimestunud ega suuda vajaliselt vaadelda. Selle vastu aga, kui õpilased aasta otsa — varakevadest hilisügiseni ja ka talvel väljas liiguvad ja õpivad, siis kaob siin erakorraline ärevus.

Niisugune kool, kus õpilased võimalikult aasta ümber kooliaias töös käivad, kõik klassid ja kõik õpetajad, on Ev. Gemeindegemeinschaft an der Aachener Str. Düsseldorf'is, rektor Steinmeyeriga eesotsas. See aed asub kahekümne minuti tee koolist eemal ja on oma suuruse (100.000 m²) aga ka seemise korralduse poolest fenomenaalne nähtus võrreldes teistega. Siin on terve aed ühine ühiskondlik asutis, kus puuduvad üksikklasside aiaosad ja kus aed kõikide õpilaste ja õpetajaskonna poolt haritakse ja korras peetakse. Veel enam — ka laste vanemad ja teised linna kodanikud, samuti väikesed, mitte kooliealised lapsed, võivad teatud ajal vabalt siia tulla aiast rõõmu tundma. Iga õpetaja, kes oma klassiga kindla tunnikava järgi aeda tuleb, leiab siin rohkesti võimalusi õppetundide korraldamiseks ja aiatööks. Aiad juhatavad

igale klassile kätte ja annavad tarvilikku juhatust õpetatud aednik ja selle abi, kes koolijuhataja kõrval aiatöid juhatavad. Kuna see hiigla aed kuulub ainult ühele koolile (umbes 25 klassi), siis on ta selle kooli õpilastele ühiseks koduks, töö-, õppe-, puhke- ja rõõmupaigaks. Kooliaias on järgmised osad: suur viljapuuaed ühes marjapõõsastega, keeduviljaaed, mis asub osalt viljapuuaias, osalt eraldi. Mõlemates on teede ääres rohkesti lilli. Peated on tugevasti sillutatud, kanditud, jämeda kruusaga kaetud, puhtad ja kuivad.

Suur mäenõlv on rikkalikult kaetud mitmesuguste mäetaimede ja muude lilledega. Igalpool rohkesti ilupuid ja põõsaid. Siis — katsekastid ja peenrad, terraarium, putukate kasvatuse hoone. Vabaõhuklassid on puude ja põõsastega varjatud ja osadesse jagatud murupinnal. Väga avar ja hästi korraldatud vabaõhulava, kus suvekuudel hommikupooliti kõikidele linna kooliõpilastele linna näitetrupi poolt antakse kirjanduslikult väärtuslikke etendusi, õhtuti aga täiskasvanuile. Suur betoonist valatud (1500 m²) pladistus tiik purskkaevuga; laiaulatuselised liivakastid ja 10.000 m² suurune mängumuru. Missugune rõõm valitseb siin paljail suvepäevil ja koolivaheajal, kui aed on avatud linna vaesematele lastele mängu- ja puhkepaigaks! 1926. a. on olnud siin 3600 last mängimas ja päikese käes kosumas, kellele 140 vanemat olnud iga päev toitu jagamas ja korda hoidmas. Kaks ilusat hoonet — üks kolme avara käsitööklassiga, papp-, puu- ja rauatöö jaoks vastavalt sisse seatud, teine kolme õppeklassiga, bürooruumidega, väljakäiguksadega jne. Aia ümber on ehitatud rida aedmaju õpetajate korteritega. Nii on see kooliaed ühes õpetajate elamutega arenenud suureks kooli koloniiks, saanud aga ka ühtlasi rahvaaiaks. Liiga vähe ja ühekülgselt elu on klassi nelja seinavahe vahel! Kooliaias on seda aga juba märgatavalt rohkem. Sellepärast viibki rektor Steinmeyer omad õpilased võimalikult sagedamini aeda. Väärivad tähelepanu tema järgmised sõnad: „Wer das Ziel des Unterrichts in dem Vollproffen der Kinder mit allerlei Kenntnissen

sieht, für den ist der Schulgarten unerträglich. Wer aber in der Entwicklung aller im Kinde vorhandenen Anlagen das Wesen des Unterrichts erblickt, der hat das bewegliche Leben zur Erreichung seiner Ziele notwendig.“

Raiooni-kooliaiad (Bezirksschulgärten) erinevad omalt suuruselt ja üldorganisatsioonilt. Kölnis, näiteks, on 120 kooliaeda ja igal on 1000 m² maad; siia tulevad 4—5 klassi lähematest koolidest tööle. Teiselt poolt on aga Berliin-Schönebergi töökooliaia pindala 28.000 m², kuhu viiest koolist 40—45 klassi töös käivad, Berliin-Wilmersdorff'is — 30.000 m², töös 40 klassi 14-st koolist ja Berliin-Neukölnis — 54.400 m², töös 54 klassi 20-st koolist. Et ühtlustada niisugust hulga klasside tööd, juhatada igale klassile, kes oma õpetajaga siia töösse tulevad, vastavad ülesanded kätte ja üldse aeda nii tehniliselt kui praktiliselt korras hoida, on igas niisuguses suures aias ametis aiajuhataja-õpetaja. Ta peab kõik oma aja pühendama aiale, peab aiatööd hästi tundma, ühtlasi aga olema õpetaja, et osata siduda aiatööd õppetegevusega. Tööaia juhataja peab ka suvisel õppetegevuse vaheajal olema kohal ja organiseerima õpilasist hädatöö salku, kes klasside aiad 5—6-nädala jooksul korras hoiaks. Puhkeaja saab ta harilikult talvekuudel.

Et raiooniaed asub koolidest eemal, siis tullakse siia 1 kuni 2 korda nädalas terveks õppeajaks, — 5-ks kuni 6-ks tunniks. Kõike seda aega ei kulutata muidugi aiatööle; 3 kuni 4 tundi jääb õppeainetele, mis nähtud tunnikavas ette. Et aga aias õppetunde oleks võimalik korraldada, selleks on siin peale vabaõhuklasside vastavad kergemad hooned ehitatud suurema või vähema arvu klassidega, töökodadega, köögiga ja teiste puhkepaikadega. Mõnedes raiooni-töökodades käivad õpilased ka ainult aiatöös 2 kuni 4 tundi nädalas.

Tööd on raiooniaedades korraldatud kas klassi-üksuste või õpilaste üksikpeenarde alusel. Klassikaupa töötades teatud maa-alal, tehakse siin kõik tööd ühiselt. Ühisel töötamisel arenevad loomulikud vahekorrad õpetaja ja õpilaste vahel ühelt poolt ja õpilaste eneste vahel teiselt poolt. Siin õpitakse

tegelikult tundma üksteise võimeid ja oskusi ning neid hindama. Selgub tihti, et klassis mõnes teoreetilises aines nõrgaks osutunud õpilased on töös esimesed. Leitakse, et ühiskondlikus tegevuses on tarvis üksteist aidata, ühises suunas tegutseda ja et siin asjatundjal ja juhatajal on suur tähtsus. Siin kujuneb õpilastes esimene tõekspidamine, et inimene üksinda elus vaevalt läbi saab. Nii teoreetiliselt. Enamikus võib kõike seda praktikas jälgida. Üldse valitseb sõbralik ja üksteist aitav meeleolu. Kuid oli võimalus näha ka hoopis teissuguseid vahekordi seal, kus õpetajad õpilasi tööle käsutavad, sunnivad, nendega hoolimatult ja karmilt ümber käivad, isegi vastu nägu ja pead hoope jagavad*). Sel puhul on kadunud õpilaskonnas töötahe, valitseb teomehelik veniv ja korratu tegevus. Teistes aedades töötavad õpilased iga üks omal peenral. Et siin tööd oleks ja et see töö saaki annaks, peavad peenrad olema vähemalt 10—15 m². Vähemal lapil võib igast taimest kasvatada ainult mõne üksiku eksemplari, kuid ka sellisel maa-alal lubatakse kasvatada aiavilja ainult 5—6 valitud sorti. Saagist, mida võiks kuidagi ära tarvitada, ei või sel korral olla juttu, kui peenrad liiga pisikesed; õpilase töö kaotab oma tõsiduse. Enamail juhtudel ollakse üksikpeenra süsteemi vasta; rõhutatakse, et õpilane siin kasvab egoistik ja jääb ühiskonnale võõraks. Kuid selle printsibi järgi töötajad (näiteks Haak Berliin-Schönebergis) rõhutavad, et ka sellel töötusviisil on omad suured positiivsed väärtused. Nimelt siis, kui aed nii on jagatud, et igale õpilasele kuuluvad kaks kõrvuti asuvat peenart, kus ta nende vahel täiesti üksinda omaette võib töötada, vaikselt kasvavaid taimi tähele panna ja nende eest hoolitseda. Niisugustel rahulikkudel silmapilkudel on kárarikkas suurlinnas lapse vaimlise arenemisele määratu tähtsus. Teisalt, võimalus omal maalapil töötada arendab juba noores lapses vajalise tunde kodu järele. Kuna saak siin täielikult kuulub õpilasele, võib igaüks ise oma töö ja hoole järeldusi näha

ja kasutada. Arvesse võttes aga veel seda, et iga õpilane aias ka veel ühiseid töid peab tegema: teid puhastama, üldisi lillepeenraid valama ja rohust puhastama, ühises rinnas maa läbi kaevama ja väetama ning veel mõndagi muud, siis ei jää ta sellises töös ka ühiskondlikule tegevusele päris võõraks.

Olgu töö aedades selle või teise põhimõtte järgi korraldatud, põhinõudeks jääb ikkagi see, et aias töötamine meeldiks lastele. Seda saadakse enne kõike sellega, kui aed lastele meeldib oma iluga ja kui ta muidu on igatepidi korras. Ainult ilusasse, puhtasse ja korrashoitud aeda on õpilastel rõõm tulla. Niisugune aed on õpilaste rõõmupaik! Siia ei tule õpilasi tööle käsutada, siia tulevad nad ise heal meelel. Tulevad vabal ajal ega taha õhtuti kui aiavärvad suletakse, siit nagu kuidagi lahkuda.

Tagasi vaadates kooliaia mitmesugustele tüüpidele, näeme, et kõige uuemaks ja töökooli nõuetele vastavamaks osutub niinimetatud tööaia tüüp. Kuid siin peab kohe tähendama, et arusaamine töökooli printsibiist samuti kui tööaia tüübist pole Saksamaa õpetajaskonnas kaugeltki veel ühtlane. Ühed õpetajad võtavad tööd kitsamas mõttes ja arvavad, et kui õpilasi kooliaias kaevata ja umbrohtu kitkuda lasta, siis nad tööd teevad, pealegi veel puhtas õhus. See tegevus on nende tervisele kasulik ja asi seega igapidi korras. Teised ütlevad jälle, et mitte töö, s. t. kehalsed liigutused üksi pole veel ei tea kui tähtsad, vaid see, mis meie selle tööga kätte saame, milleks meie seda teeme, mis meie sellega õpime ja see, kuidas meie tööd teeme. Viimased kasutavad kooliaeda mitte töö vaid õppevahendina. Nad ei pea mitte keeduvilja- või lillekasvatust, ning sellega ühenduses olevat tegevust töökooliaia sihiks, vaid näevad taimekasvatuses ja sellega seotud töös rikkalikke võimalusi õpilaste isetegevuse ja iseseisvuse arendamiseks ning kooliaias praktilise tegevuse juures võimaluse kõiki õppeaineid ühendada.

*) Preisimaal on õpilaste karistamine lüü-
kide näol lubatud.

Kooliaedade tüüpide tundmine annab teatud võimaluse hinnata nende sisulist, kvalitatiivset külge. Üksikasjalisel küsimusega tutvumisel on aga tarvis tunda veel selle teist — kvantitatiivset — külge. Kahjuks pole aga võimalust saada täielikku statistilist materjali kogu Saksamaa kohta mainitud küsimuses. Kaunis rohkesti andmeid leidub dr. Herbergi korraldatud töös „Der Schulgarten“ 1928. Leipzig Quelle u. Meyer, kuid ka siin on andmeid ainult osa Saksamaa osariikide ja linnade kohta. Esitan siiski mõningaid arve, peamiselt Sakseni kooliaedade kohta, mida Dresdeni kooliaedade komisjoni esimees härra Schlechte mulle lahkkesti tarvitada andis. Peab tähendama, et kooliaedade korraldus Saksenis on eeskujulikumaid Saksamaal. Nii võib saada nende andmete kaudu kujutluse kooliaedade pooldest paremini organiseeritud Saksamaa osa kohta.

Kui paljudel koolidel on aiad? Algkoolid on siin paremas seisukorras kui keskkoolid. Viimastest omavad ainult õige vähesed kooliaedu. Selle vastu aga on esimese astme koolidel Dresdenis:

84 algkoolil (Volksschule) — aedu 75
7 nõrgajõuliste k. (Hilfschule) — „ 7
7 poeglaste kutsek. — „ 1
12 tütarlaste „ — „ 6
2 Hilfsberufsschule — „ 1

112 koolil aedu 90 (82%),
neist 84 aeda koolimajade juures.

Leipzigis:

62 algk. — aedu 57
3 nõrgaj. — „ 2
4 poegl. k.-k. — „ 1
12 tütarl. k.-k. — „ 1
1 Hilfsber.-sch. — „ 1

82 koolil aedu 62 (52%),
neist 14 koolimajade juures.

Need andmed näitavad, et Dresdenis ja Leipzigis 82% koolidest on varustatud kooliaedadega. Kuna Dresdenis enamik aedadest asub koolimajade juures, on Leipzigis ainult õige vähestel koolidel omad koduaiad.

Küsimine edasi: Kui suured on need aiad?

Dresdenis:

alla 300 m ² — 55 (61%)
kuni 600 m ² — 14 (15%)
600—2000 m ² — 16
kuni 5000 m ² — 4
üle 5000 m ² — 1

Leipzigis:

alla 300 m ² — 25 (40%)
kuni 600 m ² — 6 (10%)
600—2000 m ² — 15
kuni 5000 m ² — 13
üle 5000 m ² — 2

Siit näeme, et aia suuruse poolest on Leipzig Dresdenist ees. Viimases on kooliaiad võrdlemisi pisikesed bioloogilised aiad, missuguseid on raske korraldada ümber tööaedadeks. Dresdenis on 90 kooliaia üldine pindala 46.158 m², sellest tööaedade oma 24.503 m². Iga üksiku töötaja õpilase kohta tuleb aia-
maad:

Dresdenis vähem kui	1 m ²
Berliin-Wilmersdorfis	8 m ²
„ Schönebergis	10—15 m ²
„ Neuköllnis	14 m ²
Darmstadtis	16—30 m ²
Hannoveris	33 m ²
Zürichis ja Bernis	10—27 m ²

Arvud, mis käivad Darmstadt, Hannoveri ja Berni kohta, on liiga suured, sest siin pole pindalast maha arvatud mänguplatsid, teed jne. Üldiselt peetakse tarvilikuks, et tööaias iga õpilase kohta tuleks keskmiselt 10 m² maad. Keskmise klassiaia suurus oleks seega 350—400 m² (olgu möödaminnes tähendatud, et üks koolijuhataja Münchenis oma 185 m² aeda pidas liiga suureks koolile, kus 25 klassi!) Väga tähtis küsimus on, kas kooliaiad asuvad kooli omal või rendimaal. Rendimaa pole linnas kuigi kindel, rendi tasumine raske. Ja varem või hiljem on kool sunnitud omast aiast välja kolima, kõike oma tööd ja vaeva maha jättes. Nii nägin Hamburgis hästi korraldatud aia (6000 m²), mille kool kuue aasta eest oli asutanud ja võrdlemisi eeskujulikult suutnud välja arendada, käesoleva aasta sügisel aga sealt lahkuma pidi, sest maa võeti ehituste alla. Selle juures oli kõige kurvem see asjaolu, et tuli lõhkuda lastevanemate abiga ehitatud nägus riistade hoone ja muud aiasisse-

seaded. Kui raske on nii jälle alati ot-
sast alata ja koolimajast ikka kord-kor-
ralt kaugemale kolida! Pea igas linnas
kuulsin kaebusi, et suuremaks takis-
tuseks kooliaedade arenemisel olevat
rendimaade olukord ja kooli oma maa
puudumine. Seepärast peab seadma
kooliaia asutamisel põhitingimuseks, et
maa-ala olgu selleks kuidagi moodi jää-
davalt või pikemaajaliselt kindlustatud.

Abirahad on kooliaedadel väga mit-
mesuguselt määratud. Paljud eeskujul-
ikud kooliaiad on algusest ise omal
jõul asjaga alanud ilma igasuguse vä-
listoetuseta. Nii, näiteks, kuulus rektor
Steinmeyeri aed Düsseldorfis, mis
asutati 1913. aastal 150 m² suurusena,
mis nüüd on arenenud 100.000 m² suu-
ruseks ja praegu saab linnalt 3000 Rm.
aastas toetust. Samuti on oma tööd
alustanud ja hiljem linna toetuse osali-
seks saanud mitmed kooliaiad Leipzigi-
s, Dresdenis, Tauchas jne. Teisel juhul
annab linn koolile tasuta maatüki tar-
vitada, ostab tarvilised tööriistad ja ehit-
tab tarvilised ruumid. Mingit abiraha
kooliaiale enam ei anta. Kooliaed peab
ise enese ülal pidama. Eelmistel juhtudel
ei saa muidu asjaga edasi, kui tuleb
aed tulundusalusel korraldada. Tuleb
kasvatada mitte seda, mis oleks tarvilik
koolile pedagoogilistes huvides, vaid
seda, mis saaki annaks, mida turule
saata võiks. Esijärjes kannatavad kind-
lasti säärases olukorras puht-pedagoog-
gilised nõuded, kuid hiljem võidakse
neist puudustest ka lahti saada. Kol-
mandal juhul määratakse kooliaeda-
dele, nende suurusele vaatamata, ühe-
suurune toetus, näiteks Leipzigi 50
Rm. aastas. Oigemaks asja korraldu-
seks tuleb pidada seda, kui kooliaeda-
dele toetust määratakse nende suuruse
ja tegevuse ulatuse järgi, n.n. Dresde-
nis, kus kuni 100 m² aiad saavad toe-
tust 25 Rm, kuni 300 m² 30 Rm., 1000
m² — 100 Rm. ja suuremates aedades
veel erilise lisa teatud tabeli alusel.
Suurematele kooliaedadele antakse toe-
tust Berliinis: Wilmersdorfi aed
(30.000 m²) 900 Rm., Schönebergi koo-
liaiad (kokku 46.400 m²) 1.800 Rm.,
Neukölnis (54.500 m²) 1.200 Rm. Toe-
tus erineb selle järgi, kuidas saaki ka-
sutatakse; Wilmersdorfi ja Neukölni
aedades müüakse saak õpilastele $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$

turu hinnaga, Schönebergi kooliaiad
saavad õpilased kõik saagi endile ilma
hinnata.

*Kui palju on tarvis tööriistu kooli
tööaias?* See küsimus on tegelikult la-
hendatud ainult Dresdenis. Siin on
aia tööriistade hulk arvatud varustus-
komplekside järele (Beschaffungsein-
heit): 2 klassi tööaeda saavad ühe va-
rustuskompleksi, 3 kl. — 2 vk., 4 kl. —
2 vk., 5 kl. — 3 vk. jne. Varustuskompl.
moodustavad: 9 labidat, 9 kablit (Herz-
hacken), 3 kolmeharulist kraapi, 3 raud-
kühvli, 3 raudharki, 3 raudreha, 3 puu-
reha, 6 valamiskannu (à 4—8 liitrit).
Nimetatud varustuskompleksiga saab
rakendada töösse kuni 40 õpilast. Kaks
klassi peavad ühe varustuskompleksiga
vaheldamisi töötama.

*Kuidas hinnatakse aia juhataja
tööd?* Berliinis on, nagu eelpool tähend-
datud, suurtel raiooniaedadel igal oma
juhataja, kes ainult aiatööga seotud ja
saab selle eest vastava õpetaja palga.
Teistes linnades ei leidnud enam kusa-
gil säärast moodust. Siin on vähemas
raioonias aiavalitsus kellegile vilunud
õpetajale kohuseks tehtud ja selle töö
eest teatud arv tunde nädala normist
maha arvatud. On raiooniaed suurem,
siis on aed jagatud osadeks ja iga osa
usaldatud teatud õpetaja hoolde. Ju-
hatuse tasu on ka mõnel pool arvatud
raha peale, näiteks 200 Rm. aastas.
Kölnis saab iga kooliaia juhataja kooli-
aiast 300 m² maad oma kasutada. Leip-
zigis on kooliaia juhatus järgmiselt re-
guleeritud: aia suurus 250 m² juhata-
jal 1 nädala õppetund arvatud, 500 m²
— 2 n. t., 750 m² — 3 n. t., 1000 m²
4 n. t., 1500 m² — 5 n. t., 2000 m² — 6
n. t., 2500 m² — 7 n. t., 3000 m² — 8
n. t., 4000 m² — 9 n. t., 5000 m² ja üle
selle 10 n. t.

* *

*

Praegusele töökooli tüübile vastab
muidugi tööaed. Tahaksin seepärast
veel kord toonitada, mis vahe on töö- ja
vaateaia vahel. Vaateaias saavad õpila-
sed omad teadmused vaatluste kaudu.
Nende otsene tegevus ja töö aia korras-
hoius jääb ära; selle teevad siin õpetaja
või aednik. Tööaias õpilased koguvad
omad taimeteadlised ja taimekasvatus-

se puutuvad oskused otsese tööga. Kõik vajalise töö teevad aias õpilased.

Vaateaedu kasutatakse peaaesjalikult loodusloo ja joonistustundidel, laiemale alusele rajatud tööaedu — enam-vähem kõikidel õppetundidel.

Laiemaualatuslikud vaateaiad sisaldavad peale „bioloogilise osa“ veel taimehinguid (tiik, soo, aas, mets jne.); tööaiad oma mitmesugustes moodsetes osades on üldiseks keha- ja vaimutöö koduks.

Vaateaed pole seotud kindla maaala suurusega; tööaed aga nõuab iga klassi tööle rakendamiseks teatud minimaal-pindala, peale selle aga veel tarviliselt ruumi teiste tarviliste aiaosade rajamiseks.

Kuid vaatluaed või õigemini vaatluaed on tarvilik tööaia kõrval; ta on tööaiale isegi vajaliseks täienduseks.

Tööaed ei peaks sellepärast mitte hävitama eeskujulikke vaatluaedu, kus need olemas.

Nende põhimõtete järgi käiakse Saksenis kooliaedade korraldamisel.

Kuna meie kodumaal puudub suvine koolitöö, siis ei saa meie käia Saksa ja Helveetsia kooliaedade tegeliku korralduse järgi. Põhimõtteliselt aga tuleb ka meil hinnata tööaia väärtust ja aedade organiseerimisel neid silmas pidada. Meie peame looma endile omapärase, meie oludele ja pedagoogilistele nõuetele vastava kooliaia tüübi. Pea-raskus seisab siin, minu arvates, küsimustes: kes hoolitseb kooliaedade eest suvel ja kuidas realiseerida vahekordi õpetaja ja õpilaste aedade vahel?

Nende küsimuste üle on tarvis järgi mõelda ja leida nende lahendamiseks tegelikke võimalusi.

Kasvatuslikud pisiasjad.

A. Behrsing.

1. Laps sammub õngeridvaga aknast mööda. Ritv purustab juhuslikult aknaruudu. Poiss — jookseb minema.

2. Laps tahab pliidi alla tuld teha. Ta laenab sinult toosi tikkudega ja pistab nad pärastpoole hajameelselt oma tasku.

3. Laps laenab sinult pildiraamatu ja annab selle mõne aja pärast tagasi. Üks pilt puudub. „Kuhu on ta jäänud?“ küsid sa. „Ma ei tea, olen raamatu niisugusena saanud“, vastab laps.

4. Poiss laenab sinult raamatu ja tema õde valab kogemata sellele tinti. Pea tahad sa raamatut tagasi saada. „Olen ta kaotanud“, vastab poiss.

5. Laps on sinust kellelegi halba rääkinud. Sa saad sellest teada ja võtad ta vastutusele. „Kuidas võisin ma niisugust asja rääkida“, hüüab ta erutatult, „oled ju mu parim sõber!“

6. Laps laenab sult tööriista, mida ta oma töö juures vajab. Töö lõpetanud, laps unustab laenatud tööriista tööpaigale.

7. Kaks last jalutavad tänaval. Vana emake tuleb neile vastu. Nad ei anna teed.

8. Laps mängib oma lemmikmängu. Sa kannad rasket pakki ja palud temalt mööda minnes kaasabi. „Kohe“, vastab ta ja — jääb istuma.

9. Laps lubab hommikul kell 8 kokkuräägitud tööle appi tulla. Ta hilineb 2 tundi ja tulles ütleb: „Teised lapsed kutsusid mind, pidin kaasa minema. Tsirkusehobused olevat siia jõudnud.“

10. Tegevusetu laps näeb, et vajad abi. Ta keerab sulle selja. Sa lähed tema juurde ja palud, et ta aitaks. „Hea meelega“, sõnab ta, „astuge aga Teie ees!“ Hakkad sa sammuma, kaob ta sel silmapilgul.

11. Laps töötab raske ülesande kallal. Sina aga kirjutad tähtsat kirja. Laps tormab sisse ja hüüab hoolimata, mis sa toas teed: „Tulge, aidake mind!“ Sa jätkad kirjutamist, tõused ja aitad teda. „Ah *iii* tuli see teha!“ hüüab ta ja jookseb välja mängima.

12. Laps näeb ilusat lille, looduse ehet. „Sel on ainult kuus lehte“, ütleb ta ninakalt, „võilillel on rohkem.“

13. Laps vajab nõõri. Laual lebab juhuslikult üks. „Seda võin tarvitada“, ütleb ta, võttes nõõri, küsimata, kelle omandus ta on.

14. Poiss vajab aparadi jaoks, mida ta konstrueerib, tingimata ja kiiresti abinõu, mis tema kodust äraoleva seltsimehe kapis. Ta muugib luku valla ja võtab abinõu. „Sina tegid seda?“ — „Ja“. „Kuidas võisid sa seda teha?“ — „Vajasin seda riista!“

15. Laps teab, et sina teda homme eksamineerid. Eelõhtul tuleb ta sinu poole küsides: „Kas ei või ma Teile puid lõhkuda?“

16. Poiss on kooli lõpetanud. Juba järgmisel päeval endine õpetaja kohtab teda uulitsal ja poiss ei tunne teda.

Armsad kaaskasvatajad, nendes piasiasjades peituvad kõlbluseõpetuse juured ja teemad. Märgime üles oma taskuraamatuse need piasiasjad koolielus ja harutleme neid tunnis. Otsekohene nuhtlemine ei ole nii tähtis, kui selle asja tõsine kaalutlemine. Tunnis peame selgeks tegema, et piasiasjadest tekitavad suured asjad. Näiteks, kui ini-

mene juba lapsena eelistab ainult seda, mis temale igal silmapilgul on meeldivam, kasulikum, siis pole ime, kui ta kuuekümnendaastasena kirjutab oma eluloost ajalehes, kus tuuakse tema pilt, järgmist: „18. a. asusin K. valda kooliõpetajaks. 19. a. läksin K. vallakirjutajaks, kuna vallakirjutajate palgaolud olid märksa paremad kooliõpetajate omadest“, ilma et ta märkaks, mis ta kirjutab. Lapseeas kompekte, meheas — nagu näha — palgaolusid!

Riiklikus elus see tähendaks: mitte see, mis mina võiksin anda riigile, vaid ümberpöörult see, mis ma võiksin „lüpsta“ riigilt.

Jätame kõlbluseõpetuses suured sõnad, ja selle asemel algame aegamööda, järjekindlalt ja alandlikult nende piasiasjadega: enesevõitmisega, eneseohverdamisega, ligimeseaustamisega, tänulikkusega, õiglusega, kohuse- ja ilutundega, vahvusega ja kord antud sõna pühadusega.

Kas kool võib jääda erapooletuks karskusküsimuses

A. Ploompuu.

(Järg)

Seega oleks juba selgunud, milline peab olema kooli seisukoht karskuse asjus. Kool ei või ega saa jääda erapooletuks karskusküsimuses; tema ei tohi asetuda elust välispoole. Erapooletuks jäämine ei oleks kooskõlas kooli kasvatuslikkude sihtidega; kool ei teeks ega saaks teha oma tööd eduga; ta peaks tallama vahel uuesti jalge alla selle, mille ta ise tõstnud üles. Olgu veel tähendatud, et kool ei või hellitada ennast selle mõttega, et ta pakub ainult kuiva kirjatarkust, pidades silmas oma kasvandikkude raamatu-teadmusi, aga ei pööra tähelepanu nende kõlblale ja kehalisele arenemisele. Karskusküsimus on aga peaaegaliselt kõlbla elu küsimus. Elu ise küsib iga päev. Miks ei peaks siis kool julgema kosta, — miks ei võiks kool arvustada kõike, mis elu ette toob? Peab ju kool tegema teadlikuks ja tutvustama omi kasvandikke nende arusaamise kohaselt kõikide eluliste hüvede ja pahedega. Teisest küljest: kooli kohuseks jääb ka võimalust mõõda hoida ja hoiatada noorsugu selle eest, mis ei kõlba; kool peab võitlema

ja püüdma keelata õpilasi nägemast seda, mis teeb nad pahemaks. Mis elule ettevalmistaja ja kõlblate riigikodanikkude kasvataja ta muidu oleks? Kui kool ei teeks seda, oleks põhjus tuletada meelde temale neid kohuseid, oleks asja teda laita.

Ei kõlba siis koolile hoida ennast gase, vaid võtku asi tõsiselt. Näidaku kool julgesti, kus on elutee kõige siledam koht, mida mööda astuda on kõige parem, ja kus käivad elu kandjad kõlblad inimesed. Kool peab suutma seda! Aga mis elu kandja ja kõlblas inimene on see, kes joob, suitsetab, iseennast ja elu raiskab? On põhjus kohe vaadelda, kuidas langes see inimene nii madalale, et hakkas pooldama hävitus-kultuuri, tarvitades omi võimeid selleks, et muuta lokkavat elu hädade tallermaaks? Mis on tema mõistusel viga, et degeneereerib oma eluviisega iseennast ja teisi, kiskudes inimese kui looduse krooni nimetust tema aukohast alla poole? Mis mõjud nõidusid siin esile regressi, kuna ometi teame, et iga elusolevuse sünd on ühenduses progressiga? Peatudes nii-

suguste väärnähtuste lähtekohal, ei tohi kool keelduda seda hukka mõistmast. Käib ju iga säärane tagurpidikisk otse vastu tema kasvatuslikkudele püüetele. Siin peab olema koolil oma vastasrind, oma kindel seisukoht tõe põhjal. Ta peab harutama ja tegema vahet, mis-sugune eluviis sünnib, missugune ei sünni, pidades kinni eellootusest, et mitte üksi kooli tõendusel ei usu õpilased, mis neile öeldakse, vaid et nad tunnevad seesmiselt, et koolil on õigus, — et nad ka ilma koolita märkaksid ja oskaksid teha vahet, mis kahjuline ja halb, mis eduline ja hea. Veel edasi: kui vahe on tehtud, siis algab selle kasutamine, mis hea, — selle tõrjumine, mis halb. Kool peab veel näitama ja õpetama, kuidas vägijooke ja tubakat kõrvaldada, peab aitama neid võita, avaldades seega oma vastumõju neile mürkidele, mis tikuvad välispoolt tema kasvatusvalda.

Võitleb ju kool teistegi elupahe-
dega; näit. ära võta võõra vara, ära valeta, ära laiskle jne. Miks ei peaks siis kool julgema öelda: ei kõlba teha enast viletsaks viinaga, ei ole kasulik kõrvetada puhast raha suitsuks — oma tervise ja hingamise õhu rikkumiseks. Kahjulise pillamise hulka kuuluvad mõlemad. Mõõndume, et iga õpiaine, mis viidi kord õppekavva, leiti olevat tarviline sinna. Kui koolis õpetatakse kodulugu, et laps tunneks oma ümbrust; kui seal õpetatakse kodanikuteadust, et põhjeneks arusaamine omavahelisest heast korrast; kui õpetatakse võimlemist, et edeneks tervis ja kehakultuur jne., kas ei võiks siis õpetada ka karskustlugu, et tõuseks poolehoid ja armastus terve, püsiva, edulise elu vastu. Ka see on tarviline. Maksaks küll selgitada, kuidas meie ise teeme oma elu hädaoruks. On põhjusi küllalt näidata, kuidas inimestel ei jätku sagedasti kõige hädalisema asja jaoks raha-natu-kest; nad hoiavad kokku ja kiratsevad, et tulla toime vähesega, sest neil ei ole. Ajad on kallid. Aga sealsamas ohverdavad nad suuri summe viina ja tubaka eest; mis ei anna neile juurde millist midagi, vaid võtab ära palju enam. Kuhu jäid nüüd kallid ajad? Kas ei tee meie ise seega aegu veel kallimaks?...

Oleks veel muidki küsimusi ja teadusealasid, mida rahvakool võiks kasutada oma sihi kättesaamiseks jõudu mööda. Vahest ehk rahuldavad uued õppekavad meid selle poolest. Kuid palju ei mahu sinnagi. On ju ikkagi õpiaineid meie koolides ennem rohkesti kui parajasti. Mitmedki „tarkused“ seisavad veel välispoolt õppekavva, oodates parajat aega sissepääsmiseks; mõned, mis sees, tahaksid laiendada endid tundide arvu suurenemisega. Eks tulevik otsusta jällegi, mis jätta õppekavvast välja, mis paigutada asemele. Võiks ehk vaadata, millega kodu ise saab korda, sellega poleks tegu koolil. Mõnest ainest võiks kodu võtta osakese oma kanda; kooli hooleks jääks siis juhtimine ja korraldus. Igal võimalusel omad viisid, igal tahtmisel oma tee. Tulevad uued vaated, kui saadakse enam aru alkoholismi kahjust, kui ta „lõikab juba luusse ja lihasse“, siis ehk võiks sattuda ka karskusõpetus sundusliku õpiainena teiste vahele. See oleks nüüsgusel juhul, kui arvatakse, et asi alles uus ja raske, kodu ei saa korda temaga; sellepärast peab tarvitama kooli abi. Kuid ei leidu nüüdki mingisugust hädatarvidust viia karskusõpetus koolide õppekavva sundusliku õpiainena. On ju seegi „õpetus“ enam eeskujuga õpetatav kui sõnadega. Rahvakool ei tarvitse võtta teda ka kui mõnd sügavat teadust, mis vajaks eriõppevahendeid. Saab korda nendega mis käes. Kui on poolehoidu, siis asi edeneb isenesest. Kaudsel teel tuleb ju iga teinegi aine koolitunnis kõne alla, ilma et see oleks õppekavas. Mõöda minnes ja jutu peale juhtudes võib puudutada mõndki; ja sellel on sagedasti põhjanev tähendus. Üldiselt jälgivad ju kõik õppeained üht ja sama sihti — inimese kasvatust. Ei mõju õppekava, vaid mõjub õpetaja. Näit. ei ole erakonnaõpetust ka rahvakoolide õppekavas; ometi on hinnatud mõndki õpetajat partei propaganda tegemises meil koolis. Selge on, et siis pidi jät-kuma õpetajal huvi ja taht selleks. Samuti võib juhtuda karskusküsimusega. Kui on tuliseid asjaarmastajaid, küll nad siis astuvad välja oma tõekspidamise eest vahel pool kogemata. Pole ju tänini laidetud karskustöö tege-

mist koolis, vaid on isegi soovitatud, õhutatud. Kuid ei ole olnud kuulda veel kuskil tegijate rohkusest.

Siit järgneb veel teine tähtsam põhimõte lisaks endisele: kui kool tahab seista oma nime kõrgusel, — kui kool tahab jõuda hõlpsamini oma suurele ja puhtale eesmärgile, tahes olla õpetamise kõrval ka hea kasvataja: siis peab ta ise olema karske. Lühidalt: kõik õpetajad olgu karsked! Ja mitte ainult käsu järel — välise moe täitmiseks, vaid nad ise tahavad olla karsked; nende südametunnistus köidab karskuse nende kutse külge. Õpetaja peab olema nii arukas, et ei harjuta enese külge — ega salli enese küljes — midagi, mis ei kannata terve mõistuse kriitikat; õpetaja peab olema ka nii tugev, et harjutab ära enese küljest kõik kahjulised kombad, mis sinna harjutatud kunagi kuidagi. Ei see ole mingisugune uus tuhin ega jonn, vaid kooli püüded ja edu nõuavad seda. Kordame veel: mitte kool ei tee karskustööd, vaid kooli õpetaja. Oige õpetaja kehastab ise oma õpetuse sihti. Arst olgu ise terve! „maa sool“ olgu ise soolane! Mis õpetaja see on, kes nõuab küll kooli põhimõtte järgi õpilastelt igapidi korralikust, töös ja eluviisides otsarbekohasust, — kes kõneleb kokkuhoidmisest, tublidusest, edasipüüdmisest jne., aga sealsamas raiskab oma tervist, näidates seega, et tema ise ei pea lugu oma sõnadest. . . Niipalju taipu on lastel ometi, et nad ei lase petta ennast avalikult. „Kus tegijaid, seal nägijaid“. Ehk kui ka üks õpetaja ei kõnele ega nõua midagi tõsielulist, ei kõssagi laste koduseist juurdunud tundeist ega hooli nende hingelisest ilmast, vaid jääb „palgaliseks oma lammaste juurde“, pidades kinni kuivanud kirjatähest, — aga mõni teine õpetaja kõneleb ja nõuab (on ju meil nüüd koolides ikka enam kui üks õpetaja), siis on esimene oma eeskujuga ikkagi takistuseks teisele ja kogu kooli edusale tööle. Üks võib halvata siin kümne vaeva. On ju teada, et kõik nõrkused ja patud hakkavad külge kergemini kui edupärased eluviisid. Pealegi kui neid harrastab vanem ja targem isik noorte nähes ja teades. **Ei siis kõlba, et õpilased näevad õpetajat lodevas tujus, alkoholi hais järel —**

muudest juhtumustest kõnelemata. Või kui laps satub vahetunnil õpetajate-tuppa ja tunneb seal halva õhu ja sini-halli suitsu sees vaevalt inimeste nägusid, märkab paberossipäid, tuhka ja tuletikuotsi laual raamatute ja vihkude vahel. Või veel pahem, kui õpetaja kõnib laste hulgas, tubakajunn suus. Ja seda mitte ükski mees-, vaid nende aimel isegi naisõpetajad (Ei ole sugugi pahaks pandav, kui neidki tülitatakse selle väikese meeldetuletusega). Viinal ja tubakal on mõlemal — peale väliste silmatorkavate tunnusmärkide — oma äraandjate lehk; ei ole hea, kui see tuleb ninna lastele nende eeskuju lähedusest. . . Õpilaste tunded on aga sagedasti imeteravad — ja nende otsused ikka õiglased. . . Ja kui ka õpetaja oskab hoida ennast karskena noorsoo nähes, aga seltskonnas ja mujal ikka „tarvitab“, siis ärgu arvatagu, et see jääb saladuseks. Sellel on veel kahjulikum mõju — mis seda masendavam. Kordame jälle: ilmaaegsed on siis kõik kasvatuslikud kõned ja viisakad nõudmised, kui kasvatajad ise ei täida neid. Kool teeb ainult kometit; ta on äriline asutis.

Nõnda on selgem kui selge, et ainult täiskarske, eduliste vaadetega inimene kõlbab tööle kooli seinte vahele. Ainult karske mõttega õpetaja on oma kutse väärt. Ole ise see, kelleks tahad teha teisi. Sellepärast olgu tervitatud iga nõudmine, mis on sihitud sinna poole! Olgu heaks kiidetud õpetajate eneste algatused ja püüded sellel alal! Tuleb tunnistada esimeseks edumärgiks need volikogude ja omavalitsuste otsused, mis pooldavad õpetajate karskust!

On ju loomulik, et õpetaja vaadete kohaselt kujuneb ka tema töö. Olgu käsitlusviisid ja võtted kas või ette kirjutatud, ja õpetaja toimiks nende järgi, ometi hõljub teatav subjektiivne mõju iga tema kõne ja seletuse kaasas. See saadab õpetajat tema talituste juures, see tuleb ikka esile ilma teadmata ja tahtmata. Õpetaja meelsus hakkab ka õpilaste külge ja jätab oma muljed sinna sagedasti kogu nende elu kestvuseks. Nõnda on karskel õpetajal peale isikliku eeskuju palju võimalusi ja juhtusid käepärast, kus ta saab anda tarvitud mõõda oma vaadete järgi õpilas-

tele asjakohaseid seletusi ja näiteid elu pahedest — eriti alkoholi ja tubaka tervislikust ja ainelisest kahjust. Ta võib teha seda iga õpiaine juures parajal ajal ja silmapilgul, — kuid mitte liiga sagedasti ja otsitud ettekäänetega, et asi ei tüütaks, ei kaotaks oma tähen dust ega satuks pilke alla. Nagu öeldud, on vaja selleks ainult tahet ja südamest asja poolehoidmist, siis juba leitakse aeg ja koht. Usuõpetuse kõrval on see peaaegu möödapääsmatu ja kohustav, argumente ja põhjusi enam kui palju. Kes teeb veel enam ülekohtu ligimesele — seltskonnale kui joodik. Kuhu jääb tema juures armastus ja lupupidamine inimeste vastu? Aga ka muudel tundidel veab aine ise nagu pool kogemata sinna juurde. Peab aga taguma rauda siis, kui ta kuum. Asju võib valgustada nii heast kui halvast küljest. Näit. looduseloo õpetajal on käepärast selleks kõik pildid, keemilised ja füüsilised abinõud; see puutub otse tema erialla. Koduloo õpetaja vaatleb kõike, mis ilus ja hea: seda võidi saada kätte hoolsa töö ja kokkuhoidmisega. Kus aga nähakse puudusi: need võiksid paraneda tubli mehe käes, mõistliku elu ja majapidamise teel. Joomine ja suitsetamine on raiskamine, — nendest tulnud tagurpidimine, õnnetused, tulekahjud, surmajuhud. Matemaatika õpetaja arvab, mitu mõisa, mitu maja linna — võiksime osta selle raha eest, mis Eesti Vabariik kulutab aastas viinatarvitamiseks. Siis edasi: kui palju tuleb maksta tubakasuitsetamine aastas ühel mehel? Kui palju kogu eluajal? Kui kalli suvimaja — talukoha — oleks ta võinud omandada selle summa eest? Mis on kallim, kas suitsetada kümme kuud või üllikond riideid? Lapsel puudub raamat; vanemad vaesed, ei jõua muretseda. Mitu pakki paberosse — pudelit õlut — see maksab? Kes võiks osta (isa, vend)? Kui kaua peab ta olema suitsetamata, et saaks kätte raamatu hinna? Siis veel: mitu korda kuus võib inimene käia teatris (kinos) selle raha eest, mis kulutab viina, tubaka ja tuletikkude ostmiseks sama aja sees? Kumb on kasulik, kas teatris käimine või suitsetamine? Õpetaja eestvõttel on lapsed väledad ise leidma sääraseid ülesandeid. Ajaloo õpetaja sele-

tab, kuidas terved rahvad ja riigid hävisid (ja hävivad) selle pärast, et kodanikud hakkasid seal pillama, töövaeva põlgama, vägijooke tarvitama. Võimlemise õpetaja kõneleb erksast vaimust ja tervest kehast, mis suuremalt jaolt ikka omane ainult karskele inimesele ja tema järeltulijaile. Alkoholi (tubaka) tarvitaja on aga kidur, näost kollane. Lauluõpetaja kõneleb puhtast kõlavast häälest ja leiab jällegi võimalusi näidata, et ilus selge hääle võib olla ainult sellel, kelle kops ja rind terve, kes ei röglise, — joomine ja suitsetamine rikuvad häält. Emakeele õpetaja kõneleb lastele jutu — võib teha ka kirjatöö — sellest isast, kes läks pojaga laadale. Ta ei raatsinud osta saia pojale kümne sendi eest, vaid kulutas selleks viis senti; omale aga ostis paki paberosse, maksis selle eest kakskümmend senti — ja andis pärast pojale tühja karbi, kui see kurtis, et köht tühi... Või kujutab seda vabrikutöölise, kes läks igal palgapäeval küll sõprade nõudmisel kõrtsi, aga kindla tahte jõul säästis alati teatud summakese põuetasku põhja, nimetades seda isenele „viina küljest võetud joomise palgaks.“ Kodus pani ta raha korjandusekarpi, millesse kogunes — ütleme aasta jooksul — niipalju, et võis osta enesele kuldtaskukella. Siis veel: ilusat kirja saab teha küll see, kelle käsi ei värise. Viinatarvitajal väriseb käsi. jne. jne. Sääraseid ja teisi võimalusi viina ja tubaka tarvitamise kahju paljastamiseks — näidates oma mitte-lupupidamist nim. ainete vastu — leiab õpetaja ise. Ja uute õppekavade „kõlbuseõpetus“ suurendab loodetavasti seda materjali veelgi. Paras sõna parajal ajal on palju väärt. Aga, nagu öeldud, ei tohi asi minna liiga sagedaseks, pealetükkivaks, vaid juhud ise viigu sinna juurde. Ja õpetaja kohus on kõnelda, kui laste silmad loodavad.

Ka võib kool olla — ja peabki olema — toeks neile lastele, kelle kodu on joomamülgas. Pärnis isata emata vaeslaps on sugulaste või seltskonna abil sagedasti palju paremas elukorras, enam söögi, riiete ja koolitarvetega varustatud kui mõni joomari järeltulija, kelle seisukord on tihti peale kisendav vilets. Kooli kohuseks jääb oma võimupiiri

mööda neid lapsi aidata, neid teiste vaeslaste hulgas hoolekogule ravitsemiseks ette panna. Laps ei ole süüdi, kui vanemate pattu nuheldakse tema kätte. Õnnetus on, kui isa või ema surnud, aga samasuur õnnetus ka, kui kumbki neist on alkoholi ori.

Kool peab saama korda ka niisuguste lastega, kelle kodune elu ja vanemate vaated ei sobi kokku karskuse õpetuse ja püüetega, kus kodu töötab kooli vastu. Kõik, mis noor inimene kuuleb ja märkab koolis, ei maksa ega kõlba kodus, kus teine ilm. Siin liiguvad omad jutud ja tõendused, mis mõjuvad tagurpidises suunas kooli omadega. Laps ei tea, kuhu kiinduda; ta jääb, nõnda öelda, kahe tule vahele, hakkab mõnikord isegi põlgama kooli. Kuid kool mõistab lapse seisukorda täiesti ja katsub võimalust mööda tuua teda siiski õigele arusaamisele. Kõige selle juures tuletatagu meelde vanasõna: ettevaatus on tarkuse ema. Ei ole soodus lasta minna kodu ja kooli vahekord liiga teravaks. Iga tüli kulutab jõudu, — ja lõhedest voolab vett vastaste veskile. Kuid parata ei saa siiski palju. Kannab ju kogu karskusküsimus võitluse laadi. Mõistlik toon ja tõde seisavad ise endi eest. Arud selgivad aja jooksul. Aga selguse kiired tulevad koolist. Üldse võib kool teha karskustöös mõndagi, mis mõistlik noorsugu märkab ja südamesse võtab. Kuid kõike seda suudab ikkagi see kool, kus kõik õpetajad on karsked ja edumeelsed.

Kuid koolitöö saavutised ei piirdu üksi kooli seintega, kus neil oma ametlik ase; need viiakse sealt varssi laiemale radadele. Lapsed kõnelevad kodus, mis nad näinud ja kuulnud. Aade lööb sädemeid ja levib. Juba tõusevad elavamad mõttevahetused ja vaidlused vanade seas. Noored seisavad oma töökspidamise eest; nad tahavad ennast panna maksma. Sõnadest tõusevad teod, mis mõttele tõeks. Kool on veel ikka edasi noorte juht ja nõuandja; ta on kõikide tülide mõistlik lahendaja ja vahamees. Kooli silm olgu selge! Asi puudutab jällegi õpetajat — kooli hinge. Ei ole teist tema asemel. Ja teo tarvidus ei hooli tegija väsimusest. Mitte ainult koolis ei tee õpetaja karskustööd, vaid palju enam veel välispool

kooli. Kui laiema silmapiiriga inimene, liigub tema siin-seal rahva hulgas, võtab osa kõigist kultuuriavaldusist, käib perekondades, pidudel, seltsides ja mujal seltskondlikkudel koosviibimistel.*) Iga poole ilmub ta kui isetegev julge isik, kellest levib algatusvõimet ja jõudu alkoholi ja tubaka tõrjumiseks. Õpetaja ei hoidu sugugi kõrvale nim. ainete tarvitajaist; ta pole hõigatud marukarsklane, kes puistab tolmu jalgadelt ja lahkub sellest ruumist, kus jommitatakse, vaid ta on igal pool saadaval; koht ei hirmuta teda. Ta lükkab klaasi tänuga tagasi, kui kord tuleb tema kätte, jäädes kindlaks oma põhimõtetele (aga ka kindlaks eeskujuks). Ta pole ka mõni edev naine, kes ei kannata tubaka suitsu ja kõhib sedamaid. Vaid, kui juhtub, istub sinipilvis teiste seas ilma kedagi haayamata. Ta ei võta jällegi pakkumist vastu, seletades — kui jutuks tuleb — oma seisukohta naljatoonil, et suitsetamine pole parem kui lapsemäng — poisikese vallatus seabimullidega — mis ei kõlba täiskasvanud mehele. Just siin võib õpetaja teha karskustööd... Eeskuju on nähtav alati nende hulgas, kus tema mõju kõige enam tarvis. Siin võib tulla veel muidki kõnelemisi, mis seda parem, sest siis leidub vaidlusaineid, — ja asi muud kui areneb. Seal võib juhtuda, et hakatakse õpetaja kallal — nii öelda — hammast katsuma; tahetakse panna vägipulgale tema otsused ja arvamused karskuse asjus. Seda tegema on väledad eriti need, kellel ka ei puudu ümbruses oma teatav kildkond ja poolehoid, kes tahavad näidata oma tarkust teiste ees. Kuid õpetaja ei kohku ega saa ägedaks, mis oleks tema kaotus, vaid võtab vastu kõik pisted ja pilkenooled teadlikult ja külma rahuga. Ta tunneb oma vastaste hingeelu. Ta ei ole pealetükkiv, kuid ei heida ka alla. Ta vastab kõnele kõnega, sõnale sõnaga, — lööb tagasi kõik tormijooksud ja piiramised. Ta on kindel oma võidus, mis kõigil selge. Aga ta on ka nii kaugelt-

*) Linnades ja siin-seal alevites, kus õpetajate palgaolud võrreldes teiste haritud tööjõududega madalamad, kus eriti perekonnaga inimese aineeline tulu ei ulatu elatismiinimumini, ei saa olla juttu sellest.

nägija, et ei väsita ennast ilma asjata, ei talla tühja tuult ega „heida pärleid sigade ette.“ Vana lugu, et asi võib olla kõigiti otstarbeline ja hea; aga kui tal on halvad esitajad ja kaitsjad, siis tuleb sellest asjale tihti kahju. Sellepärast on ülitähtis siin see pilk, millega mõõdetakse õpetajat, — see lugupidamine, mis õpetaja on jõudnud võita enesele aja jooksul. Heade eelarvamustega varustatud isiku sõnadel on alati teine mõju rahva ees. Autoriteet ei luba kahelda. On hea, kui ollakse arvamuses õpetajast, et tema seisukoht ja tõekspidamised on ikka õiged ja kindlad, et tema sõdib karskuse aate eest oma parema arusaamise ja heasoovlikkuse põhjal. Seltskond, lastevanemad ja ümbrus tunnevad oma õpetajas — või õpetajais — energilisi ja iseseisvaid inimesi, kelles kehastub ja esineb uus elu — ilma viina ja tubakata — endisest lahedam...

Kui siis niisugused kindlad eeskujud ja tublid karsked isikud on elanud ja liikunud mõnd aega rahva seas, siis on sellel oma tagajärjed ja põhjanev mõju. Kordub ja teiseleb seesama,

mis koolis. Sõpru ja tuttavaid koguneb; mitmedki jäävad mõtlema; paljud muutuvad meele poolest; mõnedki kõnelevad kaasa. Eriti noored tulevad ühes ja tahavad jääda karskeiks. On ju neil nüüd nähtav tõendus — täiesti alkoholismist ja tubakast vabade inimeste elujärg — silma all. Või kui ka nad ei juurdle ega arvusta, vaid jäävad ise oludel kõrvaltvaatajaks, siis saab neile selgeks ikkagi, et joomine ja suitsetamine, mis aina ülistatud mõneks täiemehe tunnusmärgiks või vanemuse eesõiguseks, polegi veel kes teab mis ihaldatud auasi, — et on ka neid, kes ei hooligi sellest, — et mõned ei võta ka muidu seda, mille eest teised maksavad kallist raha. Ja kui neile tuleb veel kaasatundjaid ja järeletegijaid, siis hakkavad seal karskuse rakukesed idanema. Jääb mõni viinapudelike või tubakapakike kauemaks ootama kaupluse riiulile. Aga mehed kasvavad... Ja kui ka pöud või öökülm rikkus ühe aasta taimed —: siis külvame tuleval aastal uuesti! Aga meie julgeme töö kallalt silmi üles tõstes vaadata julgesti vastu kõigile — ka isamaa tulevikule...

Kirjanduse arvustusi.

A. Ploompuu:

Lauseõpetus koolidele.

Kolmas trükk. Tallinnas, 1928. a.
76. lhk. Hind ?

J. Väinaste.

A. Ploompuu raamat on olnud seni õieti ainsaks vastuvõetavaks lauseõpetuse käsiraamatuks, pidades silmas eriti algkoole. Ta on kaunis põhjalik, lihtsa käsitusviisiga, kus seletatakse arusaadavalt, küllaldaste ja konkreetsete näidetega. Tundub ainult, et praktiline külg kipub jääma teoreetse varju: peatähtsus näib olevat lauseliigendusel, kuna küsimusi, millel on otsene tähtsus õigekeele praktikas (ühildumine, objektivead, kirjavahemärgid, lauseõpetusse kuuluvad sagedaimad keelevead), on puudutatud võrdlemisi pealiskaudselt. Ka raamatu lõppu paigutatud näited ja harjutused näevad ette ikka ja ainult analüüsi.

Raamatus võib leida mõningaid eksemplusi ja puudusi.

Lk. 7. öeldakse: „Eitav kõne tarvitab osaalust“. Selle vastu käivad raamatu enda näited, nagu: „Tuli ei põle. Keegi ei või elada söömata. Laisk ei viitsi õppida“ (lk. 7, 8.). On nähtavasti segatud vastava osasihitise reeglita.

Tarbetud tunduvad eitavad reeglid selle kohta, kuidas võimatu on väljenduda, näit. lk. 12. (ka 34.): „Osaaluse öeldiseks ei või olla sihiline pöörd sõna; samuti ei saa tarvitada selleks pöörd sõna tehtavikku“. Tundub, et siin eksemplimise võimalustki ei saa olla, järelikult on reegel liigne.

Lk. 28. „Kui mineviku kesksõna lõpult kaob „d“ ära, siis muutub kesksõna nimisõnaks ja käändub kui nimisõna“. Seletus on piltlik, kuid ebateaduslik. Samahästi võiks ju ka vastu pidi öelda: nimisõnale lisades „d“ saame kesksõna.

Küsitavad tunduvad rindlaused, nagu lk. 38.: „Päike pugese pilvesse, jätis lilled leinama“. Miks ei või see olla

koondlause, kuna ühel alusel on kaks öeldist, kuigi neil öeldistel on veel oma laiendid?! Ka leidub autoril endal selliseid koondlauseid, näit. lk. 39.: „Mees künnab väljal ja toimetab vahel kodus“.

Kirjavahemärkide reeglites leidub mõningaid iseärasusi. Lk. 33. leidub reegel: „Eriiliiki (?! J. V.) täiendite vahele ei panda komat ega sidesõna“. Samal lk. aga leidub lauseid, kus „eriiliiki“ — nagu sest tahaks aru saada — täiendid on eraldatud, näit.: „Mälestustest loon ma enesele sinise, suure, sügava, mühava mere“. Lk. 70.: „Õhtul on mõnikord pikad, viirulised pilved taevaserval“...

Lk. 39. nõutakse, et kahe rindlause vahel olgu *ja* ees koma. J. Aaviku „Kirjavahemärkide õp.“ seda ei nõuta.

Semikoolonitega satub A. P. liialdusse perioodis, kus tahab iga lause, isegi iga korduva lauseliikme eraldada semikooloniga, mida ta lühemates lausetes, mitte-perioodides, ei tee. Näit.:

Lk. 51. „Kui linnud laulavad; kui ju ilu täidab ilmamaad; kui on haljus jälle uus; kui“...

Lk. 52.: „...sellel peab tuld jatku-ma hinges; kirge; jõudu; tahtevõimu; et alla tungida elu sügavustesse; üles tõusta...“

Siin on tegu huvitava individuaalse kirjjavahemärkide tarvitamisviisiga, mida ei maksaks siiski teha üldiseks reegliks.

Juhtudel, nagu „*virr, varr; ah, ah; ai, ai*“ (lk. 11.) jne., oleks soovitamam tarvitada ühtekirjutamist või sidekriipsu.

Pahandavad on raamatus paar segiajamist. Nii ei tundu mingisugust vahet *ehk* ja *või* tarvitamise vahel, näit. „suusõnal ehk kirjalikult (5), nimetavas ehk osastavas (7), ees ehk taga... keskel ehk lõpul“ (29) jne.

Segi on aetud ka sõnad *mõiste* ja *mõte*: „On mõisteid, milles öeldis esineb üksinda (9). Lause pole veel täieline mõiste pooldest (15/16). Ühte või teist lauseliiget rõhutades muudame lause mõiste (30) jne.“

Lk. 41. ei ole sõna „loogiline“ küllalt kohane: „Esimene lause, *Raha on see*, on enam-vähem loogiline“. Loogilisus esineb argumentimisel, kuna siin on mõeldud ainult selgust ja arusaadavust.

Keelevigu: *olevus* pro *olend* (6); *alganud* pro *alanud* (7); *pööratakse* pro *pöördatakse* (29); *kõnekäänetes* pro *-käändudes* (30); *omale* pro *endale* (54); *näitusi* pro *näiteid* (67); *oskamata* pro *oskamatu* (74). *Rahvas ütleb, meie Juku viina sisse uppuda* (63).

Raamatu korrektuur on tehtud hooltult, mis erilisel silmatorkav pealkirjas: „*Lisand — oppositsioon* (29).

Terminoloogias on kinni peetud Akad. Emak. S. oskussõnastikust, ainult *sõnaliigi* asemel esineb *kõnejagu* (8, 11. j. m.).

Üldiselt jätab raamat hea mulje ja võib lauseliigenduse käsitlemisel koolis olla kasulikuks õppevahendiks.

Elmar Muuk:

Lühike eesti keeleõpetus I.

Teine ümbertöötatud trükk. Tartus, 1928. a.
172 lhk. Hind 1 kr. 50 s.

J. Väinaste.

E. Muugi keeleõpetuse lühem, kesk-kooli I klassile määratud väljaanne, mille esimene trükk ilmus alles möödunud aastal, on vajanud juba teist trükki. See näitab käsiraamatu rohket tarvitamist. Ka autor ise on edasi töötanud keeleõpetuse küsimuste kallal ja selle tulemusena erineb teine trükk niivõrt esimesest, et seda võib pidada pea-aegu uueks raamatuks. Teoreetiline osa on kasvanud paarikümne lk. võrra; selles on lisatud ja süvendatud seletusi, tehtud ümberpaigutusi, ühtlasi muudetud stiili lihtsamaks ja konkreetsemaks. Täitsa uudiseks on 40 lk. kordusharjutusi, mis seni on puudunud meie kõrgemale astmele määratud keeleõpetuse käsiraamatuis.

Muutkondade osas ei ole jäänud „kivi kivi peale“. Endise kolme dekl. ja konj. astmele antakse 7 dekl. ja 4 konj.; käändsõnade liigitamisel ei ole lähtekohaks enam tüvi, nagu I trükis, vaid nimetava käände kuju. Liigitus on muutunud seetõttu lihtsamaks, üksikute muutkondade erijooned silmatorkavamaks. Siiski tundub, et mõnesse käändkonda veelgi on kuhjunud väga mitmekesiseid sõnu, mille ühiste joonte tarbimine ei ole kerge. Niisugune on näit. IV käändkond, kus on aset leidnud sõnatüübid nagu: *aasta, aus, hõl-djas, kuulus, madal, kuningas, kolmas,*

asc. Sõnades puudub ühtlus vältes, samuti silpide arvus, kuid selle käändkonna kasuks räägivad täiesti ühtlased põhikäänete lõpud. Samasugune kirju koosseis esineb ka V käändkonnas, kus peale selle veel suur erinevus mitmuse osast. lõpus (punaseid — endisi).

Niikaua kui muutkondadesse jaotamine baseerub korruga mitmel liigitamisalusel (silpide arv, värde, astmevaheldus), kui samal põhimuutel samas muutkonnas võivad esineda erisugused lõpud, kui igal muutkonnal on peale reegliparaste sõnatüüpide veel terve rida erijuhtumeid, — ei saa kõnetki olla heast ja lõplikust liigitusest. Meie kirjakeele praeguse seisukorra juures tuleb leppida häda-liigitustega, mis ikkagi parem kui täielik liigitamise puudus. E. Muugi uus liigitus on igatahes parem endisest.

Harjutusi on antud rohkesti ja nad näivad puudutavat olulisemaid hääliku- ja vormiõpetuse raskusi, mil on tähtsust tegelikus õigekeeles. Puht-teoreetilise tähtsusega harjutusi ei ole ja neid pole ka nii vaja. Harjutuste enamik kuulub sõnade muutmise alasse ja siin võib näha isegi teatavat üliküllust. Nii nõuab näit. üksainus harjutus (38.) põhikäänete kujundamist enam kui 400-st sõnast. Üldse ulatub sõnade hulk, millest nõutakse põhimuudete kujundamist, kaugelt üle tuhande.

Meetodilt ja õigekeelsusliku aluse seisukohalt tundub raamat endine. Sihitavat käänet ei ole, see on nähtavasti lõplikult maetud.

Paiguti tundub, et seletatakse üleliiga, seal kus näited või tabelid annavad küllalt selge pildi ilma seletusteta. Seletusi vajavad peaaesjalikult erandid reegleist, mittetüübilised sõnad ja vormid, kuna reegliparane ja tüübiline nähtus on juba endastki selge.

Stiililt võib märgata mingit sõnade-rohkust: ei raatsita ühtki endastaru-saadavat sõna välja jätta, nagu kartes, et võivad tekkida eksiarvamused. Selle tagajärjel muutub keel liiga kuivaks ja elutuks, kuigi teaduslikult seisukohalt ta võib olla eriliselt täppis ja laitmatu. Koolidele määratud käsiraamat aga ei tarvitse stiililt sarnaneda teaduslikule traktaadile. Kool peab harrastama kõ-

nekeelele vastavat elavat sõnastamisviisi.

Näiteid:

Lk. 10. „Sagedasti on mingi keele muutumisel selle üksikute murrete omavahelised lahkuminekid läinud nii suureks, et neid murdeid ei loetagi enam ühe ning sama keeleala kohalikkudeks kõnelemisviisideks, vaid eri keelteks.“ Siin jätkuks küllalt järgmisest: Sagedasti on murrete lahkuminekid läinud nii suureks, et neist on saanud eri keeled. Kõik muu on liigne targutamine.

Lk. 11. „Kummagi peamurde piiriks *Eestis* (minu kursiiv, nagu järgnevais näiteiski. J. V.) on joon...“ Milles nimetada Eestit, sest keegi ei mõtle siin Lätit või Leedut?! Ka on terve järgnev seletus liigne, sest juuresolev kaart ütleb kõik vägagi selgelt.

Lk. 24. „Mõnel häälikul *eesti sõnus* keskpikka e. teist väldet ei esine...“ Jällegi on endast mõisteta, et eesti keeleõpetuses kõnet on *eesti* sõnadest; tarbetu ja tüütav on ka kaheksuguste nimetuste kordamine.

Lk. 37. „Kõik keeles olevad sõnad jaotatakse nende tähenduse järgi üheksasse liiki.“ Peab arvama, et on veel sõnu, mis ei ole keeles ja neid ei saa üheksasse liiki jaotada!

Mõni üksik sõna äratub kahtlusi, näit. *täie-elujõulisi* (42.), *algustäht* (38.), *olevus* (37.), mille asemel tunduksid kohasemad *täiselujõulisi*, *algtäht* (nii ka *Õigek.-sõn.*), *olend*. Lk. 34. *dušš-dušiga*, *žiraff-žirafid* puhul tekib mulje, et siin vahelduvad III ja I värde. Ka puuduvad raamatus näpunäited selle kohta, mitmes vältes tuleks hääldada võõrhäälikuid.

Lk. 48. einib *i*-mitmuse sisseütlev *i*-mitmuse põhikäändena. Ometi ei ole sisseütlev siin põhikäände samas mõttes, nagu on seda ains. ja mitm. omastav. Tal ei tundu rohkem õigust olla põhikäändeks kui igal teiselgi mitmuse käändel. Kuna õige *i*-mitmuse kujundamine oleneb tähtselt mitmuse osastava õieti kujundamisest, siis võiks ka viimases teatud määral näha *i*-mitmuse põhikäänet, kuigi ta ei ole seda alati puhtal kujul.

Astmevahelduse peatükis oleks soovitatav tähelepanu pöörda üksikuile sõ-

nule, milles on üldistunud tugev aste (saba, abi, vaga, jagama jt.).

Termin „võimalikkus-kõneviis“ potentsiaali tähenduses, kuigi ta on pärit oskussõnastikust, tuleks asendada mõne teisega, sest ta ei harmoneeru põrmugi teiste kõneviiside nimetustega (kindel, tingiv, käskiv, kaudne), mis kõik esinevad adjektiiv-atribuudi kujul.

Üldse on E. Muugi raamatule raske teha tõsiseid etteheiteid, kui mitte mõdupuulks võtta ideaalseid, praegu teostatamatuid nõudeid.

Koolidele võib raamatut soojalt soovitada. Ühtlasi tahaks loota, et samal autorilt järgneb peagi ka ajakohane tuletuse- ja lauseõpetuse käsiraamat keskkoolidele.

A. Meikop:

Noorsooliikumisest ja noorsootööst.

Käsiraamat noorsooorganisatsioonidele ja kasvatus- ning vabaharidustegelastele. YENY keskuhatuse kirjastus ja väljaanne nr. 3. Tallinnas, 1927. 320 lhk. (Hind 3 kr.).

A. Elango.

Käesoleva aasta septembris jõudis müügile ammu lubatud ja umbes aasta tagasi trükkima hakatud teos meie suurema noorsoo organisatsiooni — Ülemaalise Eesti Noorsoo Ühenduse (ÜENU) esimehe A. Meikopi sulest, mis pakub meie kasvatus-tegelastele mõndagi huvitavat niihästi oma positiivse programmiga kui valitsevate olude negatiivse kriitikaga. Selles teoses puudutatakse esmakordselt Eestis pike-malt noorsooliikumise põhiküsimusi, kodu- ning välismaisi avaldusvorme ja antakse süstemaatilisi juhatusi selle tööala korraldamiseks ja juhtimiseks. Säärasena see on teretulnud teos ning tahaks loota, et aitab kaasa noorsoo otsingute ja püüete mõistmiseks isegi seal, kus seda mõistmist seni tõesti on olnud vähe.

Teos jaguneb kahte ossa: esimene tegeleb noorsooliikumise probleemistiku-ga ning annab ülevaate selle avaldusist, teine osa sisaldab tegelikke näpunäiteid ÜENU osakondade tööks. Kuna üldisemat huvi pakub peamiselt esime-

ne osa, peatume siin ligemalt ainult sellel.

Autori põhimõttelised seisukohad noorsooliikumise suhtes on üsna süm-paatsed ja asjatundlikult põhjenda-tud, milleks suur hulk välismaist (sak-sa, soome, inglise, vene) kirjandust läbi töötatud. Autonoomse noorsooliikumise kirglikuna, isegi äärmusse mi-nevana kaitsjana autor näeb täna-päevses noorsooliikumises maailma-ajaloolise tähtsusega noorsoo isestus-liikumist naiste ja tööliste oma kõrval. Sellelt seisukohalt ta hülgab igasuguse noorsoohoolduse — „noorsooliigutami-se“ ja noorsooliikumise rakendamise ükskõik milliste kõrvalsihtide teenistus-se. „Noorsoo vabastamine on noorsoo enese asi“ — võiksime öelda K. Marxi sõnu teisendades. Ühes prof. E. Spran-geriga („Psüchol. d. Jugendalters“) eri-telles kolmesuguseid organisatsiooni-vorme: sihiseltsid (— Zweckverbände), väärtusühingud (Wertgemeinschaften) ja kogu inimest ümberhaaravad olu-ühtumised (ütleksin olemusühingud — Wesensgemeinschaften) autor samas-tab noorsooliikumise viimasega ja sel-lelt seisukohalt ta eitab igasugu spet-sialiseerumist, erisihide taotelu noor-sooliikumises.

„Ainult viimased (s. o. oluühtumised) vastavad noore hingelaadile, mis ihkab elu *tervikult*, inimhinge metafüüsilist sygavust ja koondust ning kultuuri kõiksust“ (lhk. 12.)*

Edasi autor karakteriseerib noor-sooliikumist kahelt seisukohtalt: *omaa-liste* liikumisena ja *kultuurliikumisena*. „Positiivselt on noorsooliikumine kahesuguse ilmega: ta on seltskondlik-yhiskondlik liiku-mine eesmärgiga nooruseale olemas oleva sot-siaalse ja poliitilise yhiselu raamis oma kind-lat kohta ja noorte jõule vastavat eluviisi leida. Kui niisugusne on ta *omaa-liste* liiku-mine ning peaksid ta funktsioonid lõppema noorte kypsemisega ja tegelikku ellu astumi-sega. Edasi on mõeldav, et noorsooliikumises end uus valmiv inimkond olemasoleva kultuuri ymberilmestamiseks ette valmistab. Selles mõttes ulatab ta yle noorusaastate ning on ta

*) Kui rängasti patustavad selle vastu näit. kurikuulsad Baueri „normaalpõhikirjad“, mis koolides lubavad ainult sihiseltsse ja häda-vaevalt ka väärtusühinguid (kui spordi- ja karskusringe säärasteks pidada).

kultuurliikumine. Tegelikult on siin mõlemad pooled enam-vähem yhendet, s. o. noorsool. tahab olla nii üks kui teine" (lhk. 32.). Omaalaste liikumisena noorsooliikumine moodustab üleminekuea eluvormi lastetoast täiskasvanute eluyhiskonda. Seni see puudus ja noorsugu oli sunnitud tegema laenusid kord yhelt kord teiselt poolt, esinedes 16.—17-a. „lapsena“, millal samavanusena „täismehena“ piip suus ja viinapudel taskus. Säärane yleminekuvorm (ühes W. Stern'iga võiksime seda nimetada „Ernstspiel“ vt. Zeitschr. f. pädag. Psychol. XXV., 1924.) on seda tarvilikum, mida enam perekond laguneb ja oma kasvatuslikest ylesandeist loobub. Kultuurliikumisena noorsooliikumine on reaktsioon pinnapealsele, inimest unustavale tsivilisatsioonile (lhk. 29.), iha uue inimese, uue hingestatud yhiskonna, uue kultuuritahte järele (lhk. 34.).

Andnud kolmes esimeses peatükis noorsooliikumise üldkarakteristika, autor neljandas osatab noorsooliikumise avaldusvorme välismail (eriti uued ja huvitavad on andmed Venemaa kohta) ning siirdub siis viiendas vaatlema noorsooliikumise välissuhteid ja ilmavaatelisi seisukohti. Siin kriipsutatakse alla vastolu vanade ja noorte vahel, nõutakse koolireformi ja tehakse raskeid etteheiteid õpetajaile, piisutatakse tänapäeva „kõrtsi-, laada-, turu-, moe-, kõmu-, hurra- ja muud pealiskaudset ning kerget isamaalsust“ (lhk. 125.), kurjustatakse meie poliitiliste parteide väikluse üle, nõutakse usu vabastamist kiriku ahelaist ning vanade rahvapäraste tähtpäevade ja nendega seotud kommete uuesti elustamist jne. Edasi järgneb 6. ja 7. peat. ülevaade eesti noorsooliikumisest alates pörandaaluste algetega ning lõpetades olevikuga, kusjuures eriti rohke tähelepanu osaliseks saab ÜENÜ.

Sellega lõpeb teose esimene osa.

Üldjoontes allakirjutanu võib olla nõus A. Meikopi põhimõtteliste seisukohtadega noorsooliikumise aluste suhtes*), samuti kui võib tunnistada enam-vähem tabavaks, kuigi kohati ühekülgsiks, ka ta ajavaimu kriitika — ometi

ei saa ta vaikida puudusistki, mis kõnealolev teos omab, pealegi, kui neid on üsna silmapaistvaid.

Kõigepealt häirib lugejat lohakas ja silumatu *stiil*. Tundub, et autor on oma tööga üleliia tõtanud. Trüki- ja kirjavigade arv on otse segavalt suur (üle saja on neid lisalehel õiendatud, kuid 2—3 korda niipalju on õiendamata), vormide järjekindlusetus kohutav (autor ütleb end keelilises küsimuses olevat meelega ebajärjekindel!), kohmakaid ja vigaseid vorme palju (näit. „*emantsipatsioneerub*“ (lhk. 44.), „*indialasilt*“ pro hindudelt, (lhk. 47.), „*populaar partei*“, „*liigeskund*“ jne.), mis kõik ei taha hästi sobida midu nii moodsete uuendustega, nagu *-kund*, *-tet*, *y* jne. Ei puudu ka ebaloogilisi lauseid (näit. „*Noorsootöö on iseloomult hingeteaduslik-kasvatuslik*“ — lhk. 218.; „*Praegu puudub koolinoorsoole omaeluks tõsine sotsioloogiline (!) koht*“ lhk. 169. jne.).

Metoodiliselt on teos mitte vähem puudulik. Autor on talle püüdnud anda (vähemalt esimeses osas) teadusliku töö ilme, mida ka aine nõuaks, ent ta pole seda viinud läbi, ehk kui, siis puudulikult. Näit. loendatakse küll suur hulk kirjandust, kuid selle asemel, et seda *kasutada*, selle tuuma tungida, läheb autor sellest kergelt üle ja, jättes omad väited ilma veenva tõestuseta õhku rippuma, filosoferib magus-lüüri liselt „ins Blaue hinein“. Eriti tundub see peatükis „Suhted ja ilmavaatelised seisukohad“, kus autori käsitusviis on kord normatiivne, kord kausaalselt vaatlev ja kirjeldav, mõlematel kordadel aga pinnapealne ja väheütleb. Oleks autor tahtnud püstitada norme, siis oleks ta oma eelmiste seisukohtade kohaselt pidanud lähtuma noorsoopsühholoogiast ja kaasaegse kultuurmiljöö karakteristikast, ülevaadet anda tahes, oleks ta aga pidanud enam arvestama olnud tõsiasju (kongresside resolutsioon, ajakirjade juhtartikleid jne.). Ent ta ei tee ei üht ega teist, ja sellepärast pole ta tulemused igakord veenvad ega tõelisusega kooskõlas. Ebaotstarbekohane ja ebatäpne on ka peatükkide jaotus teose esimeses osas (eriti alul), mille tagajärjeks on korduvus ja üle-

*) Vrl. A. Elango „Noorsookultuurist“ ja „Noorsooliikumise välisvormist“ kogut. „Noorusjoud“ II. 1925. a.

vaadet võimaldava süsteemi puudus, või taas säärane meetodiline komistus, kui noorsooliikumise pedagoogilise *vajaduse* rõhutamine ühenduses noorsooliikumise *aluste* ja *tõukejõududega*.

Sisuliselt näib mulle teose suurimaks komistuseks olevat vastolu noorsooliikumise normatiivse ja reaalse kuju vahel autori käsitluses. Tugedes peaaesjalikult E. Sprangeri ja Ch. Bühleri *haritud linnanoorsoo* hingeelu käsitlevaile uurimusile (millistele teaduseilmaski nii sisulist kui meetodilist ühekülgsust ette heidetakse) tuletab autor, nagu enamik saksa noorsooliikumise teoreetikuid, neist autonoomse noorsooliikumise alused ja tarbe. Samal ajal arvab ta meie (ja teiste põhjamaade) peamiselt vähemharitud külanoorsoost koosneva ÜENÜ olevat selle liikumise kõige puhakujulisema kandja (kõik teised, nagu noorsotsialistide liikumine, skoutlus, noorsoo karskusliikumine, jne., olevat noorsoohooldus, „noorsooliigutamise“). Need on siiski kaks eri maailma, ja kuigi autor on mõlemate vahel püüdnud luua silda, on see tal vaevalt õnnestunud. Esimeses (normatiivses) samastatakse noorsooliikumine erisihetideta olemusühinguga, teises soovitatakse ÜENÜ osakondadel hargneda kümnekskonnaks *eriharuks*, antakse juhatusi avalikkude pidude, õpiringide jms. korraldamiseks, kodukultuuri edendamiseks jne., mis kõik olemusühingule täiesti võõras*).

Minu arvates pole teist teed: embkumb, kas anname sõnale „noorsooliikumine“ teise, *endikohase* sisu, loobudes sakslaste täpsast kopeerimisest (mida A. Meikop heidab ette küll teistele, kuid ise vist enam kui ükski teine teeb), või mööname, et meil Eestis noorsooliikumist praegu üldse ei ole. Isiklikult kaldun esimese võimaluse poole, kuid siit tekib teine raskus: järsk vahetegemine olemusühingu ja väärtusühingu vahel noorsooliikumises ei pea säärasel juhul enam paika**). Oieti on küll A. Meikopi selles vahetegemises komistanud,

tunnustades noorsooliikumist kultuuri-*uendavaks* liikumiseks. Olemusühing ei uuenda kedagi ega midagi välispool iseennast, kõigevähem aga omaealiste noorurite olemusühing. Niipalju kui noorsooliikumises esineb ühiskonda ja kultuuri uuendavaid sugemeid (et neid seal esineb, seda ma ei salga), sarnaneb ta juba *väärtusühingule*. Seda tunnustades, kaob meil aga õigus väärtusühingulisel alusel seisvat noorsoo elureformi-, resp. karskusliikumist, osalt ka skoutlust, halvaks-panevalt degradeerida „noorsooliigutamiseks“, nagu teeb A. Meikop (lhk. 189.)*).

Rahul ei saa olla ka ülevaatega niivõrd välistamaade kui ka eesti noorsooliikumisest. Konkreetsete, täpsate andmete asemel leiame siit enamasti vaid autori subjektiivseid ja ebamääraseid arutlusi. Millise pildi saame selle osakonna põhjal, näit. saksa, rootsi või eestigi noorsooliikumisest? Ka eksitusi tuleb ette; nii näit. on „Rändlinnu“ asutajast noorest üliõpilasest Karl Fischer'ist**) tehtud *õpetaja Kurt Fischer* (lhk. 49, ülikooliprofessor P. Natorp'ist ja Bühler'ist (on mõeldud vist Charlotte B.), publitsist F. Avenarius'est j. t., kes pole noorsooliikumisest kunagi aktiivselt osa võtnud, vaid seda ainult puudutanud mõnes omas teaduslikus töös, tehtud noorsooliikumise *juhid* (lhk. 54), erapooletut, umbes Vaba-Saksa noorsooliikumise vaimus tegelevat Kultuurit. Noorp. Koondist karakteriseeritud kui parteilist (!) org-i (lhk. 175), Koolinoorsoo Spordiliidust, mis oieti kunagi elujõuliseks pole saanud ja nüüd juba 3—4. a. arhiivis puhkab, kõneldud, kui praegugi veel teotsevast org-ist (lhk. 168), omalajal tähtsat osa etendanud Eesti Noorsoo (Rahvuslik) Liit vaigitud üsna surnuks jne.

*) Olgu tähendatud, et isegi noorsooliikumise emamaal — Saksamaal — need kaks — noorsoo karskusliikumine (guttemperite kaitseloožide näol) ja skoutide-rändlindude hiljutisel liitumisel saadud „Deutsche Freischar“ on autonoomse noorsooliikumise tugevaimaks kantsiks. Sellega ei taha ma *meie* inglisepärasest skoutluses muidugi mitte *kõike* õigustada.

**) Vt. H. Blüher. Wandervogel, I, II. 1922.

*) Vrdl. A. Elango „Noorsooliikumise välisvormist ja tegevusvahendeist“. „Noorusjõud“ II. 1925. a.

**) Vrdl. A. Busemann. Kollektive Selbsterziehung in Kindheit u. Jugend. Zeitschr. f. pädag. Psychol. XXVI. 1925.

Kuid siiski — hoolimata loendatud ja loendamata puudusist, A. Meikopi „Noorsooliikumisest ja noorsootööst“ on väärtuslik teos niihästi oma sisult kui ka vaimult. Igalt leheküljelt hoovab autori julget ja elujõulist idealismi, mis kutsub meid kõrgema väärtuslikuma

kultuur- ja rahvusühiskonna teostamisele. Säärane idealism võib omas kriitikas olla valju ja mõnikord ülekohtu-negi, ta võib üksikasjus eksida ja vää-ratuda, sellegi pärast jääb ta meile arm-saks ja väärtuslikuks, kuna me tajume temas suurt elu edasiviivat jõudu.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi

Raamatuturu terroriseerimine.

Kirjastajate ja raamatukauplejate trust on järjega asunud õpilaste ja koolide kooperatiivide kallale. Nimelt on organiseeritud palvekirjade uputus haridusministrile, kus koolide koopera-tiive jämedalt süüdistatakse ja neid maha tehakse. Kaebekirjade ühine tekst on nähtavasti ühes keskkohas valmistatud ja siis mitmest riigi nurgast hami-nisse juhitud. Kirjas tuuakse ette järg-misi asjaolusid:

Kesk- ja algkoolides kaubeldavat juba mitu aastat raamatutega ja kir-jutusmaterjaliga ilma äritunnistuseta ja ärimaksuta.

Õpilasi sunnitavat (?) oma koolitar-beid ainult koolidest ostma, isegi raa-matukaupmeeste eneste lapsi. Mõne-des koolides olevat isegi plakatid kihutussisuga kaupmeeste vastu üles ripu-tatud.

Võistluse tuhinas raamatukaupleja-tega harjutatavat õpilasi maast-mada-last võlgu ostma, mida teised peavad pärast tasuma. Mitmed koolide kaup-lused olevat jätnud ostetud kauba äri-dele maksmata.

Kaebekirjade esitajad on arvamisel, et ülalnimetatud asjaolud kasvatustööle hästi ei või mõjuda. Teiseks mõjuvat see raskelt raamatu- ja kirjutusmater-jali kaupmeestele. Nemad kauplevat seaduslikul alusel, makstes selle eest riigile ja linnale makse, kandes üüriku-lusid jne., sellepärast ei võivat nad lu-bada, et neile võistlejaiks on hakanud veel sajad kauplused koolide näol, kes mingisuguseid makse ei maksa, küll aga saavad linnalt ja riigilt ise toetust. Sellepärast kaupmehed paluvad hari-

dusministrit koolides igasugune kaup-lemine keelata. Lõppeks võetakse isegi väljamaa abiks, kus (Saksamaal, Un-garis) säärane keeld maksev olevat.

Ülalloodud read ei vaja kommenta-taare. Nende siht on selge.

Kuid lugupeetud trustiliikmed näi-vad unustanud olevat, et meie koolides õpetatakse rahvamajandust, erikooli-des kaubandust ja ühistegevust, mis-suguste õppeainete praktiline õppemeetod otse nõuab näitlikkust, milleks kõi-ge sobivamad õpilaste tarvitajateühin-gud ja kooperatiivid. Kuidas saab haridusminister sellisele raamatukaup-meeste nõudmisele vastu tulla. Kuidas saab ta seda keelda, mille arendamist ta peab koguni nõudma ja edendama.

Asjal on ka teine külg. Kas iga maakooli kõrval on raamatukauplus, kust õpilane võiks leida raamatuid, iga-seltsi vihke, värve jne.? Kui õpetaja linnast muretseb raamatuid ja koolitar-beid oma pedagoogiliste vaadete ja mõistuse järgi, kas on see patt või kuri-tegu. Ega ta neid ei osta nagu mingi-sugust salakaupa; ta ostab nad raama-tukauplustest. Ta ju jagab neid õpi-laste vahel, ja mitte kauplused siin va-hepeal, vaid just õpetajad saavad kah-ju, kui õpilast vanemad mõnikord jä-tavad oma laste võlad maksmata.

Peab ütleva, et õpetajaile see õp-peraamatute ja koolitarvete muretse-mine mingit lõbu ei tee ja nad sageli sellest loobuvad, kuid korralagedus koo-litöös, mis tekib järjekindlalt, kui õpi-lased hakkavad ise endile õppetarbeid muretsema, uuesti sunnib neid võtma selle vaeva endi peale.

Võib kinnitada, et tähendatud õpetajate ja koolikooperatiivide töö tagajärjeks on asjaolu, et koolikaupu läheb vähemalt 25% rohkem, sest sel juhul

kaob harilik mitte laste vaid vanemate lohakus laste varustamise asjus koolitarvetega ettekäändel: praegu ei ole raha, ehk saad ilma läbi?!

Õpetaja.

Välismaalt.

Philipp Reclami kirjastus 100 aastane.

Oktoobrikuul pühitses üle terve ilma tuntud Leipzigi kirjastus firma „Philipp Reclam“ oma saja-aastast tegevusejuubelit. Eriti oma „Universaal-Biblioteegiga“ kirjastus on saanud kuulsaks kõikides haritud riikides. Seda odavat raamatuseeriat toimetatakse juba 1867. aastast järjekindlalt. „Universaal-Biblioteegil“ on mitu osakonda: „Heliosklassiker“i nime all ilmutatakse kõikide maade klassikute töid, „Junge Deutsche“ avaldab saksa nooremaid autoreid; siis on veel „Reclams Romanreiche“, „Praktisches Wissen“ jne.

Ka Eestis on Reclami raamatud väga tuntud.

Teid saagu palju!

Fašistlikus Itaalias teatavasti suure inuuga propageeritakse rahvaarvu tõstmise mõtteid. Selleks on organiseeritud ka õpetajad, kes õpilaskonnas peavad levitama neid ideid. Ühe Saksa pahempoolse lehe kuulmistmööda peetud ühes seelses koolis umbes järgmine kõne, vastav „čefi“ enese — Mussolini, instruktsioonidele:

„Noored, te olete õppinud ajaloos, kui suur oli Vana Rooma riik. Pool ilma kuulus temale! Mis on jäänud sellest nüüd järele!? Kuid Püha Rooma riik tuleb endises suuru-

ses ja hiilguses üles ehitada, ja seda võimalikult pea! — Kuid seda ei saa vähese rahvahulgaga. Meid on liiga vähe. Kuid kerge asi oleks meie rahva arvu tõsta poole suuremaks praegusest, kui aga oleks tahtmist! Ja noored, kui teie saate suureks, loodan, et teil seda tahtmist ei puudu!“

Liigne alkoholism Eestis šokeeriv välismaalasil.

Enamasti alati, kui välismaade ajakirjanikud avaldavad omi reisimuljeid Eestist, naelutatakse kinni fakt, et eestlased joovad valget viina kui vett ja õllega ujutatakse lauad ja põrandad.

Nende ridade kirjutajal oli juhus kõnetada hiljuti Tallinnas viibinud Helsingi Tööväe naiskooi liikmeid, kes eranditult kaebasid, et liiga silmahaavav on sagedane joobnute nägemine, kuna muidu muljed oleksid Tallinnast head.

„Pea tunnistama“, ütles üks, „mu süda läheb pahaks, kuna peab igal sammul kohtama joobnut (kõneleja siinviibimine langes ühte mardipäevaga, mil joobnuid oli eriti palju). Millist mõju see avaldab noorsoole!? — Meil, Soomes, on küll eesti salapiiritus kuulus ja seda tarvitatakse ehk sama palju kui siingi, aga et see seal sünnib illegaalselt, ei näe ometi igal sammul tuigerdavaid subjekte!“

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Eesti Õpetajate Liidu asemikkudekogu koosolek.

Eesti Õpetajate Liidu asemikkudekogu koosolek peeti käesoleval aastal 28. okt. Tallinnas. Saadikuid oli koos 47. Koosoleku juhatajaks valiti õpetajaid J. Stahlberg ja dir. A. Reeben, protokoll kirjutajaks — J. Alver, P. Kochtitsky ja E. Schmiedehelm; peale selle moodustati veel mandaatkomisjon volituste läbivaatamiseks.

Aruanded.

Liidu tegevuse aruande kandis ette J. Elango. Aruandest selgus, et Liitu on koonduanud 111 mitmesugust, õpetajate ühingut umbes 3200—3500 liikmega. Liidu juhatus on pidanud 7 koosolekut ja sekretariaat 31; peale selle töötas Liidu juures aasta jooksul 16 mitmesugust toimkonda paljude eriküsimuste kallal. Aasta jooksul arendatud tegevus on olnud kõigiti edukas.

Koolikorralduslikkude küsimuste alal koguti andmeid teenistusest õpetaja-kandidaatide arvu kohta, selgitati õpetajate üleproduktiooni küsimust ja harutati hamini poolt väljatöötatud pedagoogiumi seaduse eelnõusid. Keskkooli küsimuste selgitamiseks moodustati vastav toimikond, kes alustas eeltöid keskkooli-õpetajate kongressi kokkukutsumiseks.

Kasvatuse-õpetuslikkude küsimuste alal Eesti Õpetajate Liidu juhatus korraldusel ja kaasabil peeti 1927. a. lõpul jõuluvaheajal võõrkeelte õpetajate I kongress Tallinnas, kus loodi suurem võõrkeelte õppekorralduse toimikond.

Algkoolide õppekavade väljatöötamisel oldi haridusministeeriumile ja tema esindajale pidevalt abiks. Mitme aine õppekorralduse toimikonna poolt väljatöötatud kavade võeti kavade lõplikul koostamisel aluseks.

Ajakirjade „Kasvatuse“ ja „Noorusmaa“ väljaandmist jätkati ja püüti ajakirjade sisulist väärtust kui ka eriti „Kasvatuse“ kvantiteeti tõsta. Odavate noorsoo-raamatute levitamist ja uute soetamist jätkati.

Metoodilise kirjanduse soetamise ja rikastamise alal anti välja algupärandina J. Parinbaki jt. sulest kollektiivtööna „Üldõpetus Rakvere seminari harjutuskoolis“, mille „Kasvatuse“ tellijad said maksuta kaasandena.

Ühtlasi kutsuti edasiharimistoimikonna algatusel ellu üldõpetuse komisjon, mis töötas Tallinnas ja valmistas ette üldõpetuse kursuste korraldamist.

Karskuskasvatusküsimuste selgitamiseks ja edendamiseks moodustati suurem toimikond, loodi tarvilised kokkulepped teiste sel alal tegutsevate korraldustega ja asuti esimese üleriigilise õpetajate karskuspäeva ettevalmistusele.

Aidati kaasa kooliaegade küsimuse selgitamiseks ja uurimiseks ja nõutati sel alal noorele teadusemehele J. Pordile haridusministeeriumist stipendium selle küsimuse uurimiseks ja läbitöötamiseks Saksamaal.

Õpetajate vaimliste, õiguslikkude ja aineliste huvide kaitsmise alal 1928. a. suvevaheajal korraldati pedagoogilised nädalad Paides ja Valgas, eesti keele ja koduloo kursused Rakveres, ajaloo ja maateaduse kursused Viljandis, üldõpetuse kursused Tallinnas ja võimlemise kursused Pärnus, kuna loodusloolise ekskursioonijaama korraldamine jäi ettetulnud takistuste pärast ära. Korraldustööd kohtadel täideti suuremalt jaolt kohalikkude õpe-

tajate liitude ja ühingute poolt, E. Õp. Liit seadis kokku kavade ja nõutas ning saatis lektorid. Võimlemise kursused korraldas Liidu ülesandel Võimlemise Õpetajate Selts. Eelmiste aastate eeskujul jätkati keskkooli-kursuste korraldamist neile õpetajatele, kes soovivad omandada täieliku keskkooli hariduse.

Õpetajaskonna aineliste huvide kaitse alal jätkati erilise elavuse ja hooaga võitlust palgaolude parandamiseks, esitati parandusettepanekuid, saadeti vastavasse asutisisse ja Riigikogu komisjonidesse saatkondi ja märgukirju, valgustati palgavõitluse käiku ajakirjanduses ja koguti hulk materjali edaspidise võitluse jätkamiseks.

Harutati pensioniseaduse muutmise eelnõu ja saadeti Riigikogu vastavale komisjonile tarvilised parandusettepanekud ning võeti Liidu esindaja kaudu komisjoni tööst osa. Ühtlasi selgitati õpetajate teenistusseaduse piirjooni ja harutati selle väljatöötamise võimalusi.

Üksikuile õpetajatele korraldati juriidilist abi ja organisatsioonilist kaitset.

Organiseerimisküsimuste alal oli tegevus väga mitmekesine. Ühingute tegevuse elustamiseks ja väljaspool Liitu seisvate õpetajate koondamiseks ühinguise asuti organiseerimislendude korraldamisele. Märtsikuu alul korraldati ühiselt Harju Maakoolide Õpetajate Liiduga organiseerimislend Harjumaale, millest E. Õ. L. esindajaina 9 kõnelejat osa võttis ja mis andis kokkuvõttes täiesti rahuldavaid tulemusi.

Keskkoolide õpetajate koondamise küsimuste selgitamiseks korraldati rida nõupidamisi, võeti esindajate kaudu osa keskkoolide õpetajate koosolekuist ja selgitati ning näidati laiu tegutsemise võimalusi praeguse ühise Liidu piirides ja raamides.

Õpetajatepäevadele saadeti referente esijoones õpetajate organiseerimise ja palgaolude küsimuste selgitamiseks ning õpetajate majanduslikkude ettevõtete tutvustamiseks.

Jätkati toetuskapitali kogumist ja anti üksikuil juhtudel abitarvitajatele kapitalist laenu.

Aidati kaasa üksikute õpetajate vahel ettetulnud arusaamatuste lahendamiseks. Muretseti kohalikele organisatsioonile bürootarbeid.

Jätkati ühiselt Harju Maakoolide Õpetajate Liiduga õpetajate peatuskodu ülalpidamist, kuid peamiselt majanduslikkude raskuste pärast oldi sunnitud 1. juunil k. a. peatuskodu likvideerima.

Bibliografeeriti ajakirjandust kooli- ja kasvatusküsimuste alal.

Valmistati ette ja anti välja „Õpetaja tähtsamat“ 1928/29. õppeaastaks.

Rahvusvahelise läbikäimise alal võeti osa 10-liikmelise esinduse kaudu Berliinis 1928. a. kevadel korraldatud rahvusvahelisest pedagoogilisest kongressist, valmistati ette ja korraldati baltiriikide õpetajate II kongress ning võeti osa Baltiriikide Õpetajate Liidu tööst, milleks E. Õ. Liidu esindaja käis korduvalt Riias.

Mitmesuguste küsimuste alal võib veel mainida osavõttu Liidu esindajate kaudu asutis „Fenno-Ugria“ tööst, esinemist pedagoogilise sihtkapitali asutamise nõudega kultuurkapitali seaduse muutmise puhul j. m. väiksemaid asju.

Peale selle kõneleb hr. A. Janson veel keskkooli kursustest ja Baltiriikide Õpetajate Liidu sekretariaadi tööst.

Rahalised aruanded kannab ette J. Elango. Liidu kassaarve läbikäik on aasta jooksul olnud 32.767 kr. 54 s. ning bilanss näitab puhtvarandust 2.911 kr. 96 s. Laenu aasta jooksul pole tehtud, vaid on toime tulnud eelarves ettenähtud tuludega. „Kasvatuse“ kassa läbikäik 1927. a. tõusis 11.163 kr. 99 s. peale ja „Noorusmaa“ kassa läbikäik samal ajal 14.062 kr. 48 s. peale.

Lõppeks kantakse ette revisjonikomisjoni aruanded, mis konstateerivad korralikku asjaajamist.

Läbivääkimistel puudutatakse „Noorusmaa“ küsimust ning soovitatakse teda teha rohkem vastuvõetavaks algkooli noorsoole, ja märgitakse dr. Audova referaati baltiriikide õpetajate kongressil, mis kutsus ajakirjanduses esile ägeda poleemika.

Kõik aruanded kinnitati ühel häälel.

Tegevuskava ja eelarved.

Liidu 1928/29. a. tegevuskava kinnitatakse juhatause poolt esitatud kujul. Liidu tegevus on aastate jooksul juba välja kujunenud ja areneb kindlas suunas; tähtsamad tegevusalad kestavad aastast aastasse edasi. Muidugi toob iga aasta neile lisaks uusi ülesandeid.

Läbivääkimistel sovitatakse erilist tähelepanu pöördma õpetajate edasiharimisele, võõrkeelte küsimusele koolis, „Noorusmaale“ jne.

Liidu eelarve kinnitatakse tasakaalus kr. 34.410.—, toetuskapitali eelarve kr. 1000.—, „Kasvatuse“ eelarve kr. 10.850.— ja „Noorusmaa“ eelarve kr. 11.660.—

Valimised.

Liidu juhatusse valitakse sedelitega hääletusel Tallinnast: E. Martinson, J. Kents, J. Piiskar, A. Janson, M. Välbe, J. Elango, N. Kann, O. J. Kiesel (kõik endised) ja A. Veiderman, H. Roos, N. Nurmiste ja A. Kärk (uued), Tartust: M. Koch (end.) ja K. Treffner (uus), Paidest: A. Reebe (uus), Rakverest: P. Raudsepp (end.), Viljandist: P. Adamson (end.).

Revisjonikomisjoni valitakse tagasi kõik endised liikmed: J. Depman, J. Uustalu, D. Treiman, A. Alver ja J. Sihver.

Samuti valitakse tagasi aukohtu liikmed endises koosseisus, esindajad toetuskapitali valitsusse ja „Töökooli“ juurde.

Liidu liikmeks

soovisid astuda mööda minnes kohalikust maaliidust Haapsalu, Paldiski, Karksi, Ülem-Naaroova ja Vanade Õpetajate Ühing. Neist võeti Liidu liikmeks ainult Vanade Õpetajate Ühing Tartust, kuna teistele soovitati edasi jääda oma maaliitu.

Berliini pedagoogilisest kongressist

andis väga huvitava ülevaate dir. N. Kann, kes käis Berliinis Eesti delegatsiooni juhina. Referent rõhutas eriti kasvatustöö sotsiaalset ja rahvusvahelist külge, millele tähendatud kongressil pühendati suurt tähelepanu.

Rahvusvaheline ühinemine.

Rahvusvahelise õpetajate keskkorraldusega ühinemise küsimusest refereeris dir. N. Kann ja tegi Liidu juhatause nimel ettepaneku astuda Pariisis asuva Fédération Internationale des Associations d' Instituteurs liikmeks, sest see Liit koondab suurema osa Euroopa riikide õpetajate organisatsioonide, ei kannapolitilist värvingut ning tegutseb kutselisel alusel. Selle keskkorraldusega on liitunud ka meie naabrid Läti ja Leedu õpetajad. Kuid Tallinna Õp. Seltsi esindajate ettepanekul otsustati liitumise küsimus edasi lükata, sest kohtadel ei olnud jätud veel selgusele, millise keskkorraldusega liituda.

Jooni õpetajate teenistusseadusest

esitas Liidu esimees E. Martinson, kes töötab hamini ülesandel selle eelnõu kallal. Kava leiti olevat üldjoontes vastuvõetav. Üksikud seisukohad ja põhimõtted otsustati sõelumisele võtta kohtadel ja ajakirjanduses.

Õpetajate tasudeseaduse uuest eelnõust
kõneles riigikoolivalitsuse dir. G. Ollik, võrreldes hamini uut eelnõu praegu maksva seadusega. Pärast pikema arutlusi leiti, et uus eelnõu ei paku õieti mingisuguseid paremusi võrreldes praeguse seadusega, jätab isegi linnaõpetajate korteriküsimuse endiselt korraldamata, seepärast ei peetud temale käigu andmist üldse soovitavaks ja tehti Liidu juhatusse ülesandeks samme astuda, et eelnõu käiku ei saaks.

Pedagoogiliste nädalate ja edasiharimise kursuste

korraldamise asjus avaldati soovi, et neid korraldataks ühise kava järgi võimalikult E. O. Liidu juhtimisel ja kohalikkude õpetajate organisatsioonide kaastegevusel, sest tegelikult on seni neil alustel korraldatud kursused olnud kõige paremad.

Koosolek kestis homm. kell 9-st kuni kella poole kümneni õhtul. Koosolekul valitses üksmeel ja töövaim.

Õpetajate Liidu uus juhatus tööle asunud.

Pühapäeval 11. novembril k. a. pidas E. Õpetajate Liidu uus juhatus esimese koosoleku.

Ametite jaotus.

Ametite jagamisel valiti Liidu esimeheks senine esimees E. Martinson edasi. Samuti jäid omadele kohtadele kõigis teistes ametites endised isikud edasi: esimehe abideks A. Janson ja M. Välbe, sekretäriks J. Elango, abiks J. Piiskar ja laekuriks J. Kents.

Üksikute küsimuste läbitöötamiseks moodustati järgmised toimkonnad: alg- ja täienduskooli, kesk- ja kutsekooli, õpetajate edasiharimise, majanduse, ekskursioonide ja organiseerimise toimkond. Toimkondadele tehti ülesandeks välja töötada ja ligemaks juhatusse koosolekuks esitada tegevuskavad.

Pikemaid mõttevahetusi tekitas uus

õpetajate palgaseadus,

mille Vabariigi Valitsus juba Riigikogule esitanud. Kuna seaduse-eelnõu tuleb ebasobival ajal ega töota õpetajaile nimetamisväärseid paremusi, siis ei peeta tema harutusele võtmist Riigikogus soovitavaks. Kui see siiski peaks sündima, siis tahetakse valvel olla ja sobival momendil esineda tarviliste parandusettepanekutega. Parandusettepanekute väljatöötamine antakse algkooli ja keskkooli toimkonna kätte.

Õppefilmide ja valguspiltide

kesklaos korraldamise asjus saadi haridusministrilt pikem kiri, mille peale otsustati teatada, et majanduslikult Õpetajate Liit ei saa raha puudusel valguspiltide ja õppefilmide soetamisel abiks olla, küll on aga Liit valmis kaasa aitama nõuandvas ja juhtivas töös. Enne kaugemate sammude astumist ses asjas soovitati haridusministeeriumil kokku kutsuda asjast huvitatud organisatsioonide ja asutiste esindajate nõupidamine.

Keskkooliõpetajate kongressi

kokkukutsumist ei peetud jõuluvaheajal soovitavaks, sest et ettevalmistustööd seks ajaks valmis ei saa. Arvati, et kongress võiks kokku tulla kevadepühade vaheajal. Selle küsimuse arendamine anti Õpetajate Liidu kesk- ja kutsekooli toimkonna kätte, kuhu valiti 10 liiget eesotsas Tallinna direktorite N. Kannu, A. Veidermani, O. J. Kiesli ja teistega.

Ülevaade Valga Õpetajate ühingu 1927/8. a. tegevusest.

Valga Õpetajate Ühing ei kuulu Valgamaa Õpetajate Liitu, vaid on iseseisev üksus. Tema tegevuspiirkonda kuulub Valga linn ja lähem ümbruskond ning juhatus asub Valga linnas. Ühingul on liikmeid praegu 62, neist: 37 mees- ja 25 naisõpetajat. Liikmetest kuulub palgaseaduse järgi: I järku 18, II järku — 43 ja III järku 1 õpetaja.

Liikmemaksuks oli: Ühingule 0,80—1,20 krooni ja E. O. Liidule 1,00—2,00 krooni. Ühingu tegevust juhtis 7-liikmeline juhatus: esimees, -abi, sekretär, -abi, laekahoidja, -abi ja informaatore.

Ühingu esindajateks Valga linna haridusnõukogus on dir. T. Grünberg ja õpet. A. Puudersell, ning E. O. L. asemikkudekogus õpet. Fr. Klement. Ühingu juures töötas 3-melilimeline kodukorra väljatöötamise komisjon juhatusse koosseisust.

Juhatusse koosseisust on peetud 17, keskmise osavõtjate arv koosolekuist oli 5,8. Tähtsamaks otsustamis- ja harutusaineks on olnud Ühingu põhikirja muutmine ning uus õpetajate palgaseadus.

Peakosolekuid peeti möödunud aastal 3, millest keskmine osavõtjate arv oli 23. Otsustati muuta põhikirja.

Referaatkosolekuid ja õpetajatepäevi on olnud 3, kus kanti ette järgmised referaadid: A. Kõiv: „Berliini pedag. kongressist“, H. Roos: „Kutsevalik“ ja „Distsipliin ja kõlblane

kasvatus“, J. Kuulberg: „Matemaatika õpetamisest“.

Ühingu korraldusel on peetud ka populaar-teaduslikke loenguid, kus keskmine osavõtjate arv oli 80.

Ühingul on oma raamatukogu, kus 328 raamatut, mille koguväärtus 400 krooni. Lugejate arv on olnud 12. Tulude ja kulude üldsumma oli möödunud aastal 418 kr. 77 senti. Eelarve käesolevaks aastaks on seatud tasakaalu 310 krooni 78 sendi peale.

Valga Õpet. Ühingu peakoosolek.

Valga Õpetajate Ühing pidas 10. oktoobril s. a. oma aasta-peakoosoleku. Möödunud aasta aruanded kinnitati ilma vaieluseta, niisama võeti vastu eelarve ja juhatuse poolt esitatud kokukord.

Uude Ühingu juhatusse valiti peaaegu kõik endised tagasi. Esimeheks Fr. Klement (end.), keskkooliõpetaja, liikmeteks keskkoolidest: P. Tenno (end.), A. Palo (end.), pr. Bulavkin (uus), algkoolidest: E. Ilves (end.), E. Aalberg (end.), ja A. Puudersell (end.).

Koosolekul algatati muuseas küsimus keskkooliõpetajate esindajate asjus Valga maakonna haridusnõukogus. Leiti, et ei ole loomulik see, et Valga linna keskkoolidesse puutuvate küsimuste harutamisel ühendatud linna ja maakonna haridusnõukogus võtavad keskkooliõpetajate esindajana osa isikud, keda linna ja maa keskkooliõpetajad pole oma esindajaiks valinud. Selle küsimuse selgitamine jäeti Ühingu juhatuse hooleks.

Kokku võttes peab ütleva, et Valga Õpetajate Ühingu tehakse tõsist tööd, seda näitab ka viimne koosolek, mis kujunes tõsiseks töökoosolekuks. On märgata, et Ühingus valitseb üksmeel ja selle tõttu on suutnud ta ka koondada oma ümber kõik Valga eesti koolide õpetajad, peale 1—2-he, ning osa läti koolide õpetajaid.

Õpetajad võivad kaubarongides sõita.

Kuna õpetajail on sagedasti tarvidus oma ametikohuste täitmisel näit. peale lõunat linna sõita ilma õppetöö aega raiskamata koolile õppevahendeid ostma, koolivalitsusse ilmuda jne., siis palus E. Õ. Liit Harju Maakoolide Õpet. Liidu algatusel teedeministeeriumi korraldus teha, et Riigi Teatajas 1927. a. nr. 24. (lhk. 329) avaldatud määrus ametnikkude erakorraliste ametlikkude sõitude kohta raudteel kauba-, era-, töö- ja ametirongidel laiendataks ka õpetajate kohta.

Selle palve peale tegi teedeministeerium raudteede valitsusele korralduse, et õpetajatele tuleb sõit võimaldada ühisel alusel ametnikkudega. Sõita soovija peab pileti ostmisel jaama korrapidajale sõiduõiguse tõenduseks ette näitama ametitunnistuse, s. t. koolijuhataja või vallavalitsuse poolt välja antud kirja, et sõit sünnib ametiasjus.

J. Kana Tallinna koolivalitsuse juhiks.

24. okt. k. a. valiti lahkunud A. Veidermani asemele uueks Tallinna linnanõunikuks ja haridusosakonna juhiks Juhan Kana.

Härä J. Kana on oma tegevusega koolipõllul ja õpetajate organisatsioonides laialiselt tuntud. Varemalt oli ta Paide poegl. gümn. direktoriks. Tööerakonna nimekirja kaudu teise Riigikokku minnes, lahkus ta Paidest ja asus hiljem riigikontrollis tööle.

Õpetajate orgide ja eriti E. Õ. Liidu tööst on ta alati soojalt osa võtnud. 1920—1927. aastani oli ta vahetpidamata Liidu juhatuse liikmeks ja võttis osa Liidu komisjonide tööst. Praegu töötab ta Liidu majandustoimkonnas ja Õpet. Ühispangas ning õpet. kooperatiivis „Töökool“.

Soovime väsimatule töömehele õnne uuel kohal.

Poola õpetajad Eestis.

Oktoobrikuu viimastel päevadel (28—31) külastas Tartut ja Tallinat Riias asuvate poola koolide õpetajate ekskursioonikoosseisus 13 daami ja 1 meesõpetaja. Tartus hoolitses vastuvõtu eest Tartu Õp. Selts, kuna Tallinnas vastuvõtu korraldas Eesti Õpetajate Liidu juhatuse ja Tallinna Õp. Selts ühiselt.

Teatavasti töötab Riias 6 poola algkooli ja 1 keskkool kokku umbes 70 õpetajaga.

Õppefilmide ja valguspiltide kesklaoküsimus.

Haridusministeerium, pidades tähtsaks valguspiltide ja õppefilmide mõju hariduskultuurilises töös ja noorsoo kasvatuses, tahab asuda selle ala energilisemale arendamisele. Ses mõttes ministeerium pöördus oktoobri keskel pikema kirjaga mitme asutise ja keskorganisatsiooni, nagu tervishoiumuuseumi, „Estonia“ filmi juhatuse, ülikoolivalitsuse, õpetajate-, hariduse-, karskuse-, ühistegelise- ja naisorganisatsioonide liitude j. t. poole, paludes kõiki organisatsioone avaldada omad seisukohad ses küsimuses ministeeriumile.

Vastuseks sellele kirjale E. Õ. Liidu ju-

hatus saatis rea ettepanekuid, konstateerides ja soovitades muu seas järgmist:

E. Õ. Liit tunnustab täiel määral õppefilmide ja valguspiltide suurt kultuurilist tähtsust nii rahvahariduse kui ka noorsoo kasvatamise töös ja pooldab seepärast nende nõutamist ja kasutamist kõige laiemal ulatusel.

Õppefilmide ja valguspiltide küsimused tulevad teineteisest lahutada ja kummalgi alal iseseisvalt korraldada. Kuna õppefilmide soetamine on seotud suurte majanduslikkude kuludega, siis sel alal tuleks ühehuvilistel naaberriikidel (Eesti, Soome, Läti, Leedu jne.) ühiselt ja kontaktis teosteda ning omavahel filme vahetada.

Selle ala korraldamiseks tuleks luua haridusministeeriumi juures kompetentne komisjon filmide valikuks, soetamiseks ja selle asja juhtimiseks. Komisjoni tööst peaksid võtma osa Haridusministeeriumi, E. Haridusliidu, Õpetajate Liidu j. t. keskkorralduste esindajad.

Valguspiltide ühine keskladu (eriti seniste ladude koondamine ühisesse keskkotta) oleks vaevalt küll teostatav, sest praeguste ladude omanikud kindlasti pole nõus oma latusid käest ära andma, vaid soovivad ja püüavad neid igauks oma ala nõuetele vastavalt täiendada.

Valguspiltide kättesaadavuse mõttes algkoolide ja rahvaloengute tarvis oleks soovitav, et vähemalt iga maakoolivalitsuse juures oleks piltide ladu. Muuks otstarbeks, nagu keskkoolidele, teaduslikkude loengute tarvis jne. tuleksid moodustada keskkohad Tallinnas, Tartus, Narvas jne.

Uute valguspiltide soetamiseks koolidele ja teaduslikkudeks loenguteks tuleks luua vastav asjatundlik komisjon haridusministeeriumi juures.

Eesti Haridusliidu juurde tuleks luua teadete büroo, kellele oleks ülevaade ja andmed mitmesuguste keskkorralduste ladudes olevaist valguspiltidest ja nende kasutamise ja väljaandmise tingimustest. Selle büroo (resp. Haridusliidu) kaudu võiksid kõik isikud ja organisatsioonid, kes valguspilte kasutamiseks vajavad, saada kõiki tarvilisi teateid ja andmeid.

Mis puutub E. Õ. Liidu kaasabisse õppefilmide ja valguspiltide nõutamisel ja üldse selle ala korraldamisel, siis majanduslikult ei saa E. Õ. Liit raha puudusel midagi teha, küll on ta aga valmis kaasa aitama nõuandvas ja juhtivas töös.

Enne siduvate sammude astumist selle ala korraldamisel E. Õ. Liit peab soovitavaks asjast huvitatud organisatsioonide ja asutiste esindajate nõupidamise kokkukutsumise. Sel nõupidamisel tuleks ka refereerida valguspiltide ala korraldamisest mõnes välisriigis (Austria, Soome jne.), kust võimalik saada mõningaid eeskujusid ja näpunäiteid.

„Looduse“ romaanivõistlus.

Tänavusel „Looduse“ romaanivõistlusel oli esitatud 52 käsikirja, nendest mõned määratu suured. Kuid Žürri, koosseisus A. Alle, H. Raudsepp, J. Roos, J. V. Veski ja H. Visnapuu, tunnistas ühemeelselt selle vaimuvara õige kesiseks, päris haganateks ja prahiks. Žürri ettepanekul anti välja ainult kolm kolmandat auhinda à 400 kr. Need langesid järgmistele autoritele: 1. Pedro Krusten — Südamerahu; 2. Leo Okaste (Anveldt) — Viirastusi valges öös; 3. Villem Sarabik — Tuulte teedel. Žürri otsused kuulutati välja ja auhinnasaajate isikud selgitati 6. okt. k. a. Tallinnas „Estonia“ kontsertsaalis korraldatud avalikul kirjandusõhtul.

Ametlikke teateid ja määrusi.

Koolimajade ehitusfondi määrus.

(Avaldatud Riigi Teatajas nr. 87 — 1928. a.)

1. Alus: Koolimajade ehitusfondi seaduse (R. T. nr. 41 — 1928) par. 10.

§ 1. Riigikogu poolt 8. mail 1928. a. vastu võetud seaduse alusel asutatud koolimajade ehitusfondi valitsemine kuulub riigikassale.

§ 2. Linna-, alevi- ja vallaomavalitsused, kes soovivad saada laenu koolimajade ehitusfondist, esitavad sellekohase ettepaneku ha-

ridusministeeriumile ühes järgmiste andmetega: 1) koolimaja asukoht, 2) koolimaja ja selle asendusplaan, 3) kas oma või renditud krunt, 4) ehitus-eelarve, mis uue maja ehitusel võib olla kokku seatud esialgu ka maja kubatuuri alusel, 5) missugusest materjalist ja kui pika aja jooksul kavatsetakse ehitada, 6) vastava omavalitsuse volikogu otsus koolimaja ehitamise, ümberehitamise, kulude katmise viisi ja laenu tegemise kohta, 7) viimane

kinnitatud eelarve ja 8) andmed omavalitsuse koolivõrgu ja õpilaste arvu kohta.

§ 3. Linnavalitsused saavad § 2 tähendatud laenu saamise ettepanekud otsekohe haridusministeeriumile, alevi- ja vallaomavalitsused maakoolivalitsusele, kes esitab ettepanekud ühes oma arvamisega haridusministeeriumile.

§ 4. Haridusministeerium vaatab läbi saadud ettepanekud koolivõrgu nõuete ja koolimajade ehitusmääruste seisukohalt, kui ka tehnilisel küljest, kusjuures haridusministeeriumil on õigus vajaduse puhul nõuda laenu soovijalt muudatuste tegemist esitatud plaanides ja eelarvetes kui ka täiendavaid andmeid laenu kasutamise kohta.

§ 5. Haridusministri poolt heaks kiidetud laenu soovimise ettepanekud 'saadetakse ühes laenu suuruse äratähendamisega ja laenu andmise tingimuste kavaga riigikassale, esitamiseks koolimajade ehitusfondi seaduse § 3. ettenähtud komisjonile. Komisjon otsustab küsimused häälteenamusega.

§ 6. Laenu antakse kivimajade ehitamiseks, omandamiseks või ümberehitamiseks kuni 35 aastani ja puumajade ehitamiseks, omandamiseks või ümberehitamiseks kuni 25 aastani.

§ 7. Uute majade ehitamiseks antakse laen välja kolmes, ligikaudselt ühesuuruses osas: esimene osa — kui ehituskruunt olemas, teine osa — kui vundament ning sokel valmis ja seinu hakatakse ehitama, ja viimane osa — kui maja katuse alla viidud. Majade ümberehitamiseks ja omandamiseks määratavate laenude väljaandmise korra määrab § 5. nimetatud komisjon. Tööde ja materjalide seiskorda tõendavad: valla- ja alevivalitsuste ehituste kohta — maavalitsused, linna piirides ettevõetud ehituste kohta — maksuinspektorid. Tehniline ülevahe ja ehituste inspitseerimine kuulub haridusministeeriumile. Kohtadel teostavad tehnilist järelevalvet maa- ja linnaomavalitsuste tehnilised jõud.

§ 8. Ehitused peavad viidama lõpule: kivimajade ehitused — kahe aasta jooksul, puumajade ehitused — poolteise aasta jooksul, arvates laenu esimese osa väljaandmise ajast. Järelevalve selle nõude täitmise järgi pannakse valla — ja alevivalitsuste ehituste alal — maavalitsuste peale ja linna piirides ettevõetavate ehituste alal — maksuinspektorite peale.

§ 9. Laenusummad makstakse välja laenusajatele või kantakse üle viimaste soovil nende arvetele riigikassa korraldusel.

§ 10. Saadud laenusumma peale annab laenusaja riigikassale võlakohustuse, milles tähendatakse ära laenu summa, tähtaeg ja laenu muud tingimused. Võlakohustus peab olema kirjutatud alla vastava omavalitsuse otsusega volitatud isikute poolt ja peab kandma vastava asutise pitsatit.

§ 11. Laenu abil ehitatud, ümberehitatud või omandatud maju võib tarvitada kuni laenu kustutamiseni ainult õppeasutisena ja laenusajal ei ole õigust kuni laenu kustutamiseni laenu abil soetatud maju võõrandada ega pantida ilma riigikassa nõusolekuta.

§ 12. Laenusaja on kohustatud laenu abil soetatud maju kinnitama tuleõnnetuste vastu riigikassa nimele. Kinnitus-poliisid tulevad saata riigikassale otsekohe ja uuendada tähtajaliselt.

§ 13. Kui laenusaja laenu või osa sellest ei kasuta määratud otstarbeks või ei täida §§ 11. ja 12. nõudeid, siis riigikassal on õigus kogu laenu või osa sellest tagasi nõuda enne tähtaega § 5. nimetatud komisjoni otsusel.

§ 14. Riigikassal ja haridusministeeriumil on õigus kontrollida kohtadel ehitustöid ja laenuks saadud rahasummade tarvitamist.

§ 15. Selle määruse maksamahakkamisega kaotab maksvuse Vabariigi Valitsuse poolt 7. juulil 1922. a. kinnitatud „Koolimajade ehitusfondi valitsemise ja temast laenude ning toetussummade andmise määrus“ (R. T. nr. 90 — 1922).

Kes on koolile vastava kutsega isik?

Sellekohaste järelepärimiste puhul, missugused ained on koolides eriained, keda lugeda eriainete õpetajateks ning kuidas mõista õppejõudude tasude seaduse § 1 sõnu: „Koolile vastava õpetaja kutsega isikud“, teatab haridusministeerium, et kutse ja kutselaadilistes (eriainelistes) kesk- ning täienduskoolides loetakse eriaineteks õppejõudude tasude seaduse normide kohaselt need ained, mis koolile ta erilaadi (kutselaadi) annavad ja mis selisteks nende koolide tunnikavades haridusministeeriumi poolt määratud, kuid õpetaja tundide normaalarv on 20 ainult neis ainetes, millistes õppekavade järgi on määratud suve-

praktika. Algkoolis ja üldhariduslikus keskkoolis on õpetaja tundide normaalarv tasude seaduse § 10. põhjal kõigis ainetes 30, 28 või 25, samuti on ka õpetaja tundide normaalarv kutse- ja kutselaadilistes keskkoolis ning täienduskoolides 25 neis eriainetes, millistes pole suvepraktikat.

Õppejõudude tasude seaduse § 2. näeb ette peale õppeainete eriaineteks määramise ka õppejõudude liigitamist. Kuna sama seaduse § 1. on nimetatud ka erioppeainete õpetajad, siis võib tekkida küsimus, keda sarnastena õppejõudude tasude seaduse järgi tuleb võtta. Sel puhul seletab haridusministeerium, et erioppeainete õpetajaiks kõigis keskkoolis ja kutse- ning täienduskoolides tuleb tähendatud seaduse § 1. järgi lugeda laulmise, võimlemise, joonistamise, käsitöö ning rakendusõppeainete õpetajaid niivõrt, kui nad oma ettevalmistuse ei ole saanud normaalkorras (ülikoolis, konservatooriumis, politehnikumis, kunstiakadeemias) või kes sama seaduse § 2. põhjal õppejõudude liigitamise korras haridusministeeriumi poolt eriaineõpetajaiks tunnustatud.

Kuuludes oma kutsetunnistuste järgi või haridusministeeriumi määramisel erioppeainete õpetajate hulka, saavad tähendatud õppejõud palka oma eriainetes õpetamisel I või II haridusjärgus, kuid nende tundide normaalarv võib langeda 20-ni alles sel korral, kui nende ainetega ühenduses on õppekava järgi suvepraktika. Esimesse haridusjärku kuuluvad erioppeainete õpetajad saavad tasu muude (mitte oma eriaine) tundide eest II haridusjärgus.

Õppejõudude tasude seaduse § 1. p. 1. toodud lausega „koolile vastava õpetajakutsega isikud“ on mõeldud need õppejõud, kellel on selle koolitüübile vastav õpetajakutse, kus ta õpetab, nimelt algkoolis — algkooliõpetaja kutse ja keskkoolis — keskkooliõpetaja kutse. Sellepärast võib isikule, kes lõpetanud ülikooli ja kellel on keskkooliõpetaja kutse, kuid kellel puudub algkooliõpetaja kutse, palka maksta algkoolis I-b haridusjärgus, mitte aga I-a järgus.

Karskus.

Juhtnööre koolikarskustöök.

Teatavasti on E. Õ. Liit oma tegevuskavasse võtnud ka karskuskasvatustöö korraldamise, seades selle tööala arendajaks ametisse karskusekretäri ja moodustades suurema karskustoimkonna.

Erilist tähelepanu Liit tahab pöörda laste karskusseltside, või n. n. lootusringide tööle. Et varustada ringi juhte ja õpetajaid tarviliste juhiste, kavade ja materjalidega, siis Liit annab välja erilist büllätääni „Lootusringi Juhi“ nime all, millest käesoleval õppeaastal ilmub 6 numbrit. Kaks esimest numbrit on saadetud juba kõigile koolidele kätte ning kolmanda numbri „Kasvatuse“ lugejad leiavad käesoleva „Kasvatuse“ numbri vahelt.

„Lootusringi Juhi“

kõigile oma koolidele tellis Järvamaa koolivalitsus. See samm väärrib ja ootab järeletegijaid.

Võistluskirjutis lastele

Käesoleval õppeaastal E. Õ. Liit korraldab üleriigilise võistluskirjutise lastele, millest kõik algkoolide 4-ja vanema klassi ja täien-

duskoolide õpilased võivad osa võtta. Õppimisraamatu teemale „*Joovastusained ja majanduseelu*“ kirjutas Liidu karskusekretär P. Kochtitsky. Raamat on juba E. Õ. Liidu kirjastusel trükist ilmunud ja koolid võivad teda tellida hinnaga 15 senti eksemplar E. Õ. Liidu büroost.

Tuleb soovida, et võimalikult kõik algkoolid võtaksid osa sellest huvitavast ja õpilastele nii elamusterikkast ettevõttest. Kõige sobivam koht võistlusele ettevalmistamiseks ja materjali läbitöötamiseks on kõlbluseõpetuse tundides ja lootusringide töökoosolekuil.

Õpetajate karskuspäeva eeltööd

arenevad edukalt. Karskuspäeva kava on juba välja töötatud ja „Kasvatuse“ 8-das numbris avaldatud. Referendid on leitud juba enamasti kõigile küsimusile. Karskuspäevast — 28.—30. dets. k. a. — võivad võtta osa kõik õpetajad. Hääleõigus on koolide pedagoogika-nõukogude esindajail — igast koolist üks esindaja.

Karskuspäevale sõitjatele on lubatud raudteel hinnaalandust, nõnda et sõit Tallinnasse sünnib normaalhinnaga, kuid Tallinnast tagasi koju maksuta. Peale selle loodetakse

29. dets.

1. Kaasaegse noorsookarskusliikumise üldilme. — Ref. üliõp. A. Peets.
2. Mis teha karskusringide tegevuse elustamiseks. Ref. õpil-d V. Saral, F. Huik, V. Veitman.

Kongressi teise päeva õhtul peetakse ühtlasi järjekorraline Liidu asemikkudekogu koosolek.

Kolmanda päeva õhtupoolikul leiab aset II noorsoo kõnevõistlus ning õhtul tahetakse viibida teelauas.

Võistluskirjutised noorsoole.

Seni oli Eesti Noorsoo Karskusliidul kombeks korraldada iga aasta võistluskirjutis kahes rühmas eraldi nooremale ja vanemale. Kuna esimese aset enam-vähem täidab Õpetajate Liidu karskustoimkonna poolt korraldatav võistluskirjutis (algkoolides) ja osalt ka noorema astme karskuseksam, piirdub Liit edaspidi ainult ühes rühmas teemade ülesseadmisega, kusjuures need valitakse nii, et nad nõuavad enam-vähem iseseisvat mõtlemis- ja uurimistööd. 1928/9. õpiaastaks on kuulutatud välja järgmised teemad:

1. Ühe noorsoo-organisatsiooni ajalugu.
2. Karskusemõte eesti ilukirjanduses.

(Näit., E. Vilde „Prohvet Maltsvetis“ A. Jakobsoni „Vaeste-patuste alevis“ O. Lutsu „Õpilane Valteris“).

Nendele teemadele kirjutajate vanadus ei tohi olla 15. I. 29. a. mitte üle 20 aasta.

Autasuks E. N. Karskusliit annab paremate tööde autoritele, nii esimesele kui ka teisele teemale kirjutajatele, I — 30 kr., II — 20 kr., III — 10 kr.

Peale nende kindlate auhindade võidakse määrata järgmiste paremate tööde autoritele hindajate äranägemisel ergutusauhinnaks kiituskirjad ja karskuskirjandust.

Auhinnad antakse välja kirjanduse näol auhinnasaaja valikul.

Võistluskirjutised tulevad mõne märksõna all E. N. Karskusliidu juhatusel (Tartu, postk. 86) saata hiljemalt 15. jaanuariks 1929. a. Kinnises ümbrikus tuleb juurde lisada sama märgusõna all autori nimi, sündimisaeg, aadress, organisatsiooni nimi, kui autor sesse kuulub, kool ja klass, kui autor õpilane. Ümbrik avatakse peale töö hindamist. Auhinnata jäänud tööde ümbrikke üldse ei avata.

Kirjutatud töid hindavad hrad A. Anni, A. Elango, E. Kubjas.

Kuna seekordsed teemad võrdlemisi nõudlikud, antakse „Kevadik“ nr. 2-s ligemaid näpunäiteid nende käsitlemiseks.

Senistest võistluskirjutistest osavõtjate arv on olnud kaunis väike. Oleks soovitatav, et see kasvaks. Oleks hea, kui õpetajadki (keskkooles) soodsal juhul juhiks õpilaste tähelepanu kõnesolevale võistluskirjutisele.

Kõnevõistlus noortele.

Võistluskirjutiste kõrval on Noorsoo Karskusliit hakanud viljelema võistluse meetodit ka suulise endaväljenduse alal. I kõnevõistlus toimus läinud aasta lõpul Valgas, II sellesarnane leiab aset Paides 29. dets. s. a. Võistluskõne teemaks on „Joomakombed, nende osa alkoholismi levimisel ja nende vastane võitlus.“ Aega igal kõnelejal kõne ettekandmiseks on 20 minutit. Auhindadeks: I. A. Jakobsoni „Tuhkur hobune“ I—IV; II. F. Tuglas „Juhan Liiv“, III. A. Kivi „Seitse venda“.

Hindamiskomisjoni on palutud dir-d A. Reeben ja A. Eglon, mag. A. Elango, E. Kubjas ja V. Olup.

Kõnevõistluse mõte on leidnud noortes elavat vastukaja. Mitmes kohas peetakse enne üleriigilist võistlust kohalikke võistlusi — julguse kogumiseks ja jõu proovimiseks.

Oskussõnu.

- (Järg.)
38) Kahekordne harakavarbapiste, der doppelte Grätenstich,	43) rōhkaedpiste,
39) kalarooipiste, d. Fischgrätenstich,	44) Holbeinpiste, d. Holbeinstich,
40) lahtine kalarooipiste, d. offene Fischgrätenstich,	45) okaspiste, d. Blattstich,
41) hammasjoon, d. Zackenlinie,	46) ristikpiste, d. Kreuznaht,
42) püstaedpiste, d. Hexenstich,	47) persia ristikpiste, d. persische Kreuznaht,
	48) lihtne slaavi ristikpiste, d. slavische Zopfstich,

- 49) kahekordne slaavi ristikpiste, d. dopp. slavische Zopfstich,
 50) greeka ristikpiste, d. griechische Flechtstich,
 51) varjupiste, d. Schattenstich,
 52) sulgpiste, d. Federstich,
 53) ristpiste, d. Kreuzstich,
 54) kahepoolne ristpiste, d. doppelseitige Kreuzstich,
 55) Viini ristpiste, d. Wiener Kreuzstich,
 56) võrkpiste, d. Gitterkreuzstich,
 57) itaalia ristpiste, d. italienische Kreuzstich,
 58) Smyrna ristpiste, d. Smyrna-Kreuzstich,
 59) püst- (otse-) madalpiste, gerader Plattstich,
 60) kaldmadalpiste, schräger Plattstich,
 61) püst- (otse) gobelinpiste, d. gerade Gobelinstich,
 62) kaldgobelinpiste, gerade Gobelinstich,
 63) kelimpiste, d. Kelimstich,
 64) täitepiste, d. Füllstich,
 65) kinnit. idamaa madalpiste, d. überstickte orient. Plattstich,
 67) türgi võrkpiste, d. türkische Gitterstich,
 68) püst- (otse) sidepiste, der gerade gebundene Stich,
 70) kaldsidepiste, d. schräge gebundene Stich,
 71) jaotsidepiste, d. geteilte gebundene Stich,
 72) rokokopiste, d. Rokokostich,
 73) Vanad eesti pindkirjad, d. Grundfüllmuster:
 a) võrkpistelised,
 b) madalpistelised,
 74) lihtne pitsipilu,
 75) kahekordne pitsipilu,
 76) Persia pilupisted,
 77) Araabia pisted,
 78) hääbepiste, d. schattierte Plattstich.

(Järgneb)

Eksitavaid vigu „Kasvatuse“ 8-ndas numbris:

406 lhk. 1 veerg 3. rida ülalt tuleb lugeda:
 „Findlinge, uneheliche Kinder“.

406 lhk. 2 veerg 21. rida ülalt tuleb lugeda:
 Noorus on suundunud...

Riigi trükikoja kirjastusel ilmus trükist Seadused ja määrused Hariduse alal

ühes riigikohtu otsusest võetud seletustega ja haridusministeeriumi ringkirjadega ning sisujuhtidega.

Raamatu on kokku seadnud kohtuministeeriumi nõunik **Joh. Kaiw** ja haridusministeeriumi peasekretär **A. Kurwits**. Hind Kr. 3.50.

Tarvilik käsiraamat igale koolijuhatajale ja õpetajale.

Saada igast paremast raamatukäuplusest ja Riigi trükikojast.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Rataskaevu tän. 22. tel. 14-63.

Väljaandja: *Eesti Õpetajate Liit*. Vastutav toimetaja *Ernst Martinson*.

Tartu aiandus-mesinduse seltsi väljaandel ilmuva
Aianduse ja mesinduse
kuukirja „Aed“ tellimine
1929. a. peale.

Tellimise hind aastas postiga koju saates 1 kr. 50 senti.
Üksik number 15 senti. Ilmub iga kuu vähemalt 16 leheküljel.

„Aed“ on käesoleval ajal Eestis ainuke aiandus-mesinduse
kuukiri ja ei tohiks ühegi aedniku, mesiniku ega
põllumehe lugemislaualt puududa.

„Aia“ kaastöolisteks on kõik kodumaa paremad aianduse
ja mesinduse tundjad.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tänav
nr. 48; telefoni nr. 5-32.

Peale toimetuse ja talituse võtavad „AIA tellimisi ja kuu-
lutusi vastu maade (maakondade) jaoskondade agronomid
ja kõik aianduse ja põllumajanduse instruktorid, Eesti
Seemnevilja Ühisuse osakonnad igas linnas ja **kõik posti-
asutised maal ja linnas.**

1925.—1928. aastakäigu kõik numbrid on saada ja —
1 kr. 50 senti. Aastakäik köidetult 50 senti kallim. —
Aadressi muutmise 10 senti.

Toimetus.

Eesti Haridusliit

TALLINNAS,
RATASKAEVU TÄN. 22 — TELEFON 6-52

Valgustuspiltide laenukogu :

Pilte, loodusteaduse, maadeteaduse, ajaloo, kunsti, kirjanduse, rahvaülikoolide, kodumaa tööstuse jne. alalt.

TARVITAMISE MAKS: Liidu liigetele ja koolidele 1 senti pildi eest, teistele 3 senti pildi eest ühekordse tarvitamise eest.

Tellimise peale piltide valmistamine asjatundja ja vilunud meistri juhatusel.

Rekvisiidi ja jumestamise abinõude ladu :

Müügil jumestamisvärvid, parukad, maskid, habemed jne.

Õpiringidele kavu ja konspekte. Lähemal ajal avatakse õpiringide laenu-raamatukogu.

Dekoratsioone valmistatakse pidude jaoks eriti soodsatel tingimustel.

Kursustele ja loengutele

soovitab Liit asjatundlikke ja vilunud õpetajaid ja lektoreid.

Liidu kaudu võivad üksikud seltsid igal ajal tarvilikku juhatus saada oma tegevuse korraldamiseks ja süvendamiseks.

Eesti Haridusliidu ajakiri

„VABAHARIDUSTÖÖ“

on silmaks igale haridustegelasele.

Ilmub 8 korda aastas, vähemalt trükipoogna suuruses.

TELLIMISE HIND :

Aastas Kr. 1.20; $\frac{1}{2}$ aastas Senti 60;
 $\frac{1}{4}$ aastas Senti 30 ja üksik nr. senti 15.

„VABAHARIDUSTÖÖ“ toimetuse ja talituse aadress:

Tallinn, Rataskaevu 22, tel. 6-52.